

ΣΚΥΦΛΑΣ

ΕΤΟΣ Δον

ΑΡΤΑ—ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ—1958

ΤΟΜΟΣ Β'. ΤΕΥΧΟΣ 12ον

Ἐκδότης: Μουσικοφιλολογικὸς Σύλλογος Ἀρτης ὁ «Σκυφᾶς»
Διευθύνεται ὑπὸ Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς—Υπεύθυνος Συντάξεως: Τάκης Βαφιάς
Ἑτησία συνδρομῆς δραχ. 30—Νομικῶν Προσώπων δραχ. 60—Τιμὴ τεύχους δραχ. 7

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΑΓΚΟΥ

Α Ρ Τ Α

—1—

Ποιὰ Μοῖρα βλογγημένη νὰ Σὲ γέννησε,
τῆς Ἀμπρακίας ἀδερφή, μεθυστικά
τὰ μύρα πὺ ἀναβρύξεις στὴν ἀγκάλη;
Νεράϊδα ὁ θρῦλος μαγικά ἀνασταίνει Σε,
Πορφυρογέννητη Κυρά πὺ μυστικά
στὸν κόρφο Σου κρατεῖς τάρχαϊα Κάλλη.

—2—

ΑΡΤΑ— χαρὰ τοῦ πλούσιου, τοῦ φτωχοῦ ἀρτυμῆ,
χρυσὲ μπαξὲ μὲ τὰ μοσχᾶτα ὀπωρικά,
τῶν Ἑσπερίδων τὰ ξανθὰ τὰ μῆλα.
Τοῦ Ἀράχθου Κόρη, πὺ σοῦ δένει τὸ κορμὶ
Γεφύρι Θάμα, πολυστέναχτο ἀγρικοῦ
τὸ δόγγο ὁ ξένος τοῦ Στοιχειοῦ μὲ ἀνατριχίλα.

—3—

Ὡ Μάνη, πὺ τοῦ στάθηκες πρώτη τροφὸς
στὸ ἀχνὸ τὸ γλυκοχάραμα τοῦ Νοῦ,
τὸ λυρικοῦ μὲ βύζαξες τὸ γάλα...
Τὰ μάτια μοῦ ἀνοιξες στὸ Πνεῦμα καὶ στὸ φῶς
καὶ γιὰ ν' ἀνέδω πάνω στ' ἄγια τοῦρανοῦ
μοῦστησες στέρια τοῦ Ἰακῶβ τῇ σκάλα.

—4—

Ἄλσος Ἱερό, πὺ ἐντός σου πρωτοχόρεψα
— σὰ εὐτυχισμένα χρόνια μου, τὰ εἰρηνικά—

τὸν Ἰακχο μακάρια μὲ τίς Μοῦσες...
 Καὶ μέσ' στὸ πρωτοξυπνημα ἀνημπόρεψα
 ἀπὸ τὰ ἐρωτοπαίγνιδα τὰ ἡδονικὰ
 μὲ ἀθῶες Ἑρωφίλεις κι Ἀρετοσσεύς...

—5—

Δὲν ἔχει ὁ Φοῖβος τώρα βρύση μουσικῆ..
 Μοιρολογίστρα Ὀδύνη μόνο ἀντιφωνεῖ..
 — Ἄκου τὸ Θρήνο, μάρτυρα Κρυστάλλη! —
 Ρυάζεται μέσα μου Κασάντρα τραγικῆ..
 « Ἥλι, Ἥλι, λαμὰ σαδαχθανί! »
 Κάποιος ἐντός μου Ἐσταυρωμένος ψάλλει..

—6—

Μὲ τὴν ἀγκοῦσα στὴν καρδιά, ραγιαῖς σκυφτός,
 Πατρίδα μου, στὸ χῶμα Σου ξαναγυρνῶ,
 σακάτης ἀπ' τῆς Πείνας τὴν ἀρίδα.
 —Ποῦ θὰ βρεθῇ γιὰ μένα μόνος σιτευτός;—
 Ἀραξοδόλι στὴ φορτοῦνα μου στερνό,
 δέξου με ναυαγὸ καὶ δός μου ἐλπίδα!

—7—

Τοῦ Γερμανοῦ τὸ πέλμα τώρα μᾶς πατεῖ
 καὶ στήνει ἀπάνω μας μακάβριο Χορδὸ,
 ἀναισχυντίας ὄργιο, φαγοπότι..
 Μὰ ἡ Αὐγὴ ροδίζει.. Νᾶ, στὸν Κάμπο τὸν πλατὺ
 σφαδάζει ὁ Δράκος. Καὶ τῆς Λευτεριᾶς λαμπρὸ
 τᾶστέρι διώχνει τῆς νυχτιᾶς τὰ σκότη..

—8—

—Παρηγορήτισσα καὶ Κάτω Παναγιά
 κι Ἐσὺ φτωχοντυμένη Ἁγία Θεodώρα
 καὶ τῆς Βλαχέρνας ἔρμα ἡσυχαστήρια,
 Τῇ Σπίθα ἀγιάστε ποὺ θανάψῃ πυρκαγιά!..
 Σὲ Σᾶς τοῦ Γένους ἡ Ψυχὴ τροπαιοφόρα
 θὰ ψαλμωδῇ θριαμβικὰ τὰ Νικητήρια!

Μάης 1944

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ Δ. Μ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Η ΑΡΤΑ ΕΙΣ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ 1696-1787*

Ἀγία Μαύρα, 20 Ματίου 1734. Ὁ Ἐκτακτὸς Προβλεπτὴς πρὸς τὸν Δόγην: «..... Μετέβην καὶ πάλιν εἰς τὴν Πρέβεξαν ὅπου ἔν Γαλλικὸν πολεμικὸν εἶχε πρόθεσιν νὰ προσβάλλῃ δύο Αὐτοκρατορικὰς Ὑποθέσεις ἐντὸς τοῦ Κόλπου καὶ ἐφόρτωναν σιτάρι Μόλις ἐπληροφορήθην τὴν πρόθεσιν τῶν Γάλλων, ἀνεφέρθην ἀμέσως εἰς τὸν Ἐξοχωτάτον Γενικὸν Προβλεπτὴν παρακαλῶν νὰ μοὶ ὑποδείξῃ πῶς πρέπει νὰ φερθῶ, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ Γάλλος πλοίαρχος ἤθελεν πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπειλήν. Πρὶν ἢ μὴ φθάσῃ ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἐξοχωτάτου, εἰδοποιήθην ἀπὸ τὸν ἐν Πρεβεξῇ προβλεπτὴν Κορνέο ὅτι τὸ Γαλλικὸν εἰσχωρήσαν εἰς τὸν Κόλπον, ἡχμαλώτισε μίαν ἐκ τῶν δύο Ταρτανῶν ποῦ ἐφόρτωναν σιτάρι εἰς τὸν θοῦρον τῆς Κόπρενας δικαιοδοσίας τῆς Ἀρτας Μοῦ προσέθεσεν ὁ προβλεπτὴς ὅτι ἡ ἄλλη Ταρτάνα ποῦ ὑδρίσκετο εἰς τὴν Σαλαχώραν, μόλις ἔμαθε τὸ συμβάν τῆς ἄλλης, ἀπέπλευσεν ἐκείθεν, ἠνώγει μὲ μίαν ἄλλην αὐτοκρατορικὴν Ταρτάναν ποῦ ἐφόρτωνεν εἰς τὸν λιμένα Βαθὺ καὶ ἀπεφάσισαν καὶ οἱ δύο Κυβερνήται νὰ ἐλευθερώσουν διὰ τῶν ὀπλῶν τὴν ἄλλην ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Γάλλων..... Κατόπιν αἰτήσεως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐν Ἀρτῇ πρῶτος δυνάμει Καμπιάζιο, ὁ προβλεπτὴς τῆς Πρεβεξῆς ἐθεώρησεν εὐλογον νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Γάλλον Κυβερνήτην ἵνα προσορμισθῇ ὑπὸ τὸ φρούριον... ὁ ἐν λόγῳ αὐτοκρατορικὸς πρῶτος ἦλθεν εἰς Πρέβεξαν καὶ εἶπεν ὅτι ἀναμένεται ἐκεῖ καὶ ὁ ἐν Ἀρτῇ Γάλλος πρῶτος κ. Ντονμπροκά... πλὴν ὁ Γεν. Προβλεπτὴς μὲ διέταξε νὰ μὴ ἀναμιχθῶ πλέον εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν.... Ἐφθάσε κατόπιν καὶ ὁ Γάλλος πρῶτος καὶ εἰς ἐπανειλημμένας συσκέψεις ποῦ εἶχα μεταξὺ τοῦ ἔμεινεν εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν στάσιν ποῦ ἐτήρησα. Ἠσχίσαν κατόπιν διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν δύο πρῶτων, ἀλλὰ δὲν κατέληξαν εἰς συμπέρασμα καὶ ὁ Γάλλος πρῶτος ἐπέστρεψεν εἰς Ἀρταν ἵνα καθησυχάσῃ τὸν Βοεβόδαν, Διοικητὴν τοῦ τόπου, ὁ ὁποῖος διεμαρτυρήθη διότι οἱ Γάλλοι ἔθιξαν τὸ σκάλωμα τῆς δικαιοδοσίας του καὶ ἡχμαλώτισαν τὴν Ταρτάναν, ἐξῆτει δὲ τὴν ἄμεσον ἀπόλυσιν ταύτης... παρέμεινα εἰς Πρέβεξαν ἐπὶ ἓνα μῆνα καὶ ἐπέστρεψα εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν, διότι τὸ κλίμα τῆς Πρεβεξῆς ἦτο δι' ἐμὲ ἀνυπόφορον...

Μόλις ἐπανῆλθον ἐδῶ ὁ Βοεβόδας τῆς Ἀρτας ἔστειλε μὲ εἰδικὸν ἀπεσταλμένον

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου.

44: προήρχοντο ἀπὸ τὴν Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας ἡ ὁποία τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ὑπὸ τὴν ὀστρούαν.

ἔγγραφόν του εἰς τὸν Προβλεπτήν τῆς Πρεβέζης καὶ ἐξήτει ἀπὸ αὐτὸν νὰ κρατήσῃ τὴν Ταρτάναν πὺλ ἐπῆραν οἱ Γάλλοι ὡς καὶ τὸ φορτίον της καὶ νὰ μὴ τὴν παραδώσῃ οὔτε εἰς τὸν ἕνα οὔτε εἰς τὸν ἄλλον, ἔως ὅτου φθάσῃ τὸ φιορμάνι ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν, ὅπου εἶχεν ἀναφέρει τὰ συμβάντα ὁ Βοεβόδας καὶ ἀνέμενε τὴν ἀπόφασιν .. Μετέβη ὕστερα ὁ πλοίαρχος τῆς αἰχμαλωτισθείσης Ταρτάνας εἰς Ἄρταν ὅπου ἠύρισκετο καὶ ὁ Κυβερνήτης τοῦ Γαλλικοῦ πολεμικοῦ καὶ ἔμειναν σύμφωνοι διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ πλοίου καὶ οὕτως οἱ δύο πλοίαργοι ἐπιστρέψαντες εἰς Πρέβεζαν ἔθεσαν εἰς ἐφαρμογὴν τὴν συμφωνίαν πὺλ ἐμεσολάβησεν μεταξὺ των ἐντὸς τῆς Γραμματείας τοῦ Γαλλικοῦ Προξενείου Ἄρτης καὶ ἀπέπλευσαν καὶ οἱ δύο ἐκ Πρεβέζης, χωρὶς νὰ σημειωθοῦν ἄλλα ἐπεισόδια....»

Ἰδοὺ ἡ συμφωνία:

Ἀντίγραφον μεταφρασθὲν ἐκ τῆς Γαλλικῆς Γλώσσης.

Ἀπόσπασμα πρᾶξεως ἐξαχθείσης ἀπὸ τὰ Βιβλία τῆς Γραμματείας τοῦ ἐν Ἄρτῃ Γαλλικοῦ Προξενείου τοῦ ἔτους 1734 εἰς τὸ Βασίλειον τοῦτο τῆς Ἀλβανίας:

Ἐκτὴ τοῦ Μαρτίου 1734 πρὸ μεσημβρίας παρουσία ἐμοῦ Ἀμβροσίου Τζιουλιάνου Γραμματέως τοῦ Γαλλικοῦ Προξενείου εἰς τὸ Βασίλειον τοῦτο τῆς Ἀλβανίας⁴⁵ καὶ ἐνώπιον τῶν κάτωθι ὑπογεγραμμένων μαρτύρων, ἐνεφανίσθη ὁ καπετὰν Ἀντώνιος Ἰκάρ κυβερνήτης τοῦ πολεμικοῦ ὀνομαζομένου Ρονδυνέλλα, ἡγκυροβλημένου τῶρα ὑπὸ τὸ Φρούριον τῆς Πρεβέζης καὶ ἔλαβεν διὰ χειρὸς τοῦ κυρίου Ντουμπροκά ἡμετέρου προξένου εἰς τὸ σκάλωμα τοῦτο, τὸ ποσὸν τῶν 960 πιαστρῶν εἰς διάφορα νομίσματα τῆς Τουρκίας χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἵνα ἀφίση ἐλεύθερον τὸ πλοῖον τοῦ καραβοκύρη Ἀγγέλου Σίστο, Ναπολιτάνου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἔγγραφα καὶ σημαίαν τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ αὐτὸς Καπετὰν Ἰκάρ παρέδωκεν εἰς χεῖρας τοῦ εἰρημένου πλοίαρχου Σίστο 75 πιάστρας Σιβελιάνες⁴⁶ τὰς ὁποίας εἶχεν ἀνεύρει εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ πλοίου. Τὰς εἰρημένας 960 πιάστρας ὁ Καπετὰν Ἰκάρ θὰ φυλάξῃ καὶ θὰ τὰς διαθέσῃ εἰς τὸν ἐξοχώτατον Κόμητα τῆς Τουλούζης ναύαρχον τῆς Γαλλίας.

Παρέστησαν ὡς μάρτυρες: ὁ κ. Ἰωσήφ γιτ Μπέρρα, Ἱερεὺς καὶ πνευματικὸς τοῦ Γαλλικοῦ Προξενείου καὶ ὁ κ. Κωνσταντῖνος Βουλακούτσης, Δραγομάνος οἱ ὁποῖοι προσκληθέντες ὑπέγραψαν τὴν παροῦσαν πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν προϋπέγραψαν ὁ Πρόξενος, ὁ Καπετὰν Ἰκάρ καὶ τέλος ὁ Γραμματεὺς Ἀμβρόσιος Τζιουλιάνος.

Ἄλλο ἔγγραφον τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν περιεχομένου

Ἐν ἔτει 1734 τὴν 6ην τοῦ μηνὸς Μαρτίου πρὸ μεσημβρίας παρουσία ἐμοῦ Ἀμβροσίου Τζιουλιάνου, Γραμματέως τοῦ Προξένου τῆς Γαλλίας εἰς τὸ Βασίλειον τοῦτο τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν κάτωθι μαρτύρων, ἐνεφανίσθησαν ὁ καπετὰν Ἀντώ-

45: ἔτσι ὠνόμαζον τότε κακῶς τὴν Ἠπειρον.

46: τῆς Σιβιλίας (Ισπανίας). Ἡξίζον 230 ἄσπρα ἢτοι ἕνα γρόσι καὶ 110 ἄσπρα, ἡ πιάστρα ἢ τὸ γρόσι ἀντιστοίχει μὲ 120 ἄσπρα.

νιος Ἰκάρ, Κυβερνήτης τοῦ Γαίλικου πολεμικοῦ «Ρανδινέλλα» ἠγκυροβολημένου ὑπὸ τὸ φρούριον τῆς Πρεβέζης. ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ καρaboκύρης Ἀγγελος Σίστο, Ναπολιτάνος, οἱ ὅποιοι ἐδήλωσαν ὅτι ὁ ῥηθεὶς καπετὰν Ἀντώνιος Ἰκάρ ἀφίνει καὶ ἐγκαταλείπει εἰς τὸν ἕτερον τῶν συμβαλλομένων Ἀγγελον Σίστον τὸ πλοῖον τὸ ὀνομαζόμενον Ἰησοῦς, Μαρία καὶ Ἅγιος Ἰωσήφ τὸ ὅποιον οὗτος εἶχε καταλάβει, ὥς φέρον σημαίαν Αὐτοκρατορικὴν καὶ τώρα εὐρίσκεται εἰς τὸν λιμένα τῆς Πρεβέζης καὶ τὸ παραδίδει μὲ ὅλα τὰ ἐξαρτήματα ποῦ ἦσαν αὐτοῦ, ἐκτὸς 8 λιθοβόλων, 12 ντουφεκιῶν καὶ 4 πιστολιῶν, καθὼς ἀφίνει ἀνέλαφρον καὶ τὴν ποσότητα σιταριοῦ ποῦ ἦτο φορτωμένον ἤτοι 400 Καδιὰ⁴⁷ περίπου καὶ ἔναντι τῆς ἀποδόσεως τοῦ πλοίου, ὁ Σίστις κατέβαλεν εἰς τὸν Ἰκάρ 960 πιάστρες εἰς διάφορα τουρκικὰ νομίσματα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν κάτωθι ὑπογραφομένων μαρτύρων.

Ἐγένετο ἡ παροῦσα πρᾶξις δημοσίᾳ ἐν τῇ Γραμματείᾳ τοῦ Προξενείου, παρουσίᾳ τοῦ κ. Ἰωσήφ Ντὶ Μπέρρα ἱερέως εἰς τὸ Προξενεῖον, καὶ τοῦ Ματθαίου Γκουσκμπούρη ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Γένοβας, ἥδη προσωρινῶς ἐνταῦθα παρῆλθοντες ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας.

(Οἱ μάρτυρες ὑπέγραψαν προσκληθέντες, ὁμοίως ὑπέγραψαν οἱ συμβαλλόμενοι καὶ τέλος ὁ Γραμματεὺς.)

Ἀγία Μαύρα 1 Ἰουλίου 1736. Ὁ αὐτὸς ἔκτακτος Προβλεπτής πρὸς τὸν Δόγην:

«... πλησίον τῶν συνόρων Πρεβέζης—Λούρου, γίνεται κάθε χρόνο στὴν ἑορτὴν τῆς Ἀγίας Τριάδος ἓνα πανηγύρι ὅπου πηγαίνουν μὲ τὰς οἰκογενείας των πολλοὶ ἄνθρωποι. Ἐκεῖ συνέβη ἓνα παράξενο ἐπεισόδιον ποῦ εἶχεν ὥς συνέπειαν τὸν φόνον δύο Τούρκων καὶ τὸν τραυματισμὸν μερικῶν ἄλλων, ὥς καὶ τὸν θανάσιμον τραυματισμὸν τριῶν Πρεβεζάνων, οἱ ὅποιοι ἠτύχισαν ἐν ἀμύνῃ. Ἀφορμὴ ὑπῆρξεν ἡ ὑπερσυπτικὴ στάσις ἐνὸς Μπουλούκμπαση, ὀνομαζομένου Σέϊκο, ὁ ὁποῖος ἀντὶ νὰ φυλάττῃ τὴν θέσιν ὅπου ἐτάχθη, πλησίον τῆς ἀρχαίας Νικοπόλεως, ὀλίγων ἀπέχονσαν ἀπὸ τὰ Δημόσια σύνορα, ἀπεφάσισε νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὸ Πανηγύρι καὶ μάλιστα εἰς μέρος ὅπου δὲν ἤμποροῦσε οὔτε ὄφειλεν νὰ εἰσέλθῃ. Ἐκεῖ ἤρχισε νὰ ἐπιτίθεται ἀναιτίως κατὰ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων νὰ τοὺς κτυπᾷ καὶ τέλος ἔρριξε καὶ ντουφεκιὰς ἐναντίον των. Ἡλπιζε κανεὶς ὅτι θὰ ἐχόρταιναν ἡ μισαρὰ ψυχὴ του καὶ θὰ ἀπεσύρετο ἐν τέλει. Ἀλλὰ ἤρχισε, μόλις διέβη τὰ σύνορα νὰ συγκεντρῶν καὶ ἄλλους ὁπαδούς μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐπιτεθῇ καὶ πάλιν κατὰ τῶν πανηγυριζόντων. Μὲ εἰδοποίησεν ἀμέσως ὁ Προβλεπτής Πρεβέζης καὶ ἔστειλα ἀμέσως ἐνισχύσεις ἐπὶ τόπου... Οἱ Τοῦρκοι, περὶ τοὺς 200, μόλις ἀντελήφθησαν τὰς κινήσεις τῶν στρατιωτῶν μας ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ φλάμπουρα ὅπου ἔστειλα ἓναν ἱκανὸν ἔμπιστον καὶ ἔγραψα εἰς τὸν Διοικητὴν Ἀλῆ μπένι πρὸς τὸν ὅποιον ἔστειλα καὶ μαρτινρίαν τριῶν Τούρκων ποῦ συνέπεσε νὰ εὐρίσκωνται τὴν στιγμὴν τῶν ἐπεισοδίων εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ὀμοίως ὑπέβηλα καὶ σχετικὴν ἔκθεσιν εἰς τὴν Α. Ε. τὸν παρὰ τῇ

47: Τὸ καδὶ περιεῖχε 15 ὀκάδες

Ἐψηλῇ Πύλῃ Βάϊλον, καὶ τὰ δύο ἔγγραφα διεβιβάσθησαν εἰς τὸν ἐν Ἀρτι Ὑποπρόξενον ὁ ὁποῖος τὸ μὲν πρῶτον θὰ ἐγχειρίσῃ εἰς Βοεβόδαν, τὸ δὲ ἄλλο θὰ ἀποστείλῃ εἰς Κων/πολιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ διάταξα νὰ διακοπῇ κάθε ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μὲ τὰ μέρη τῆς Ἀρτι καὶ ὑπάρχει φόβος μήπως δημιουργήσουν νέα ἐπεισόδια οἱ κάτοικοι τοῦ Μαργαριτίου καὶ θελήσουν νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς φονευθέντας δύο Τούρκους, ἐξ ὧν ὁ εἰς ἀδελφὸς τοῦ Μπουλούκμπαση Σεῖκο καὶ ὁ ἄλλος ἀδελφὸς τοῦ προγραφέντος Σεργιάννη.

Σκοπίμως διέδωσαν ὅτι προσεκλήθησαν ἀπὸ τὸν Βοεβόδαν εἰς Ἀρτιαν, ἀλλ' ἐγὼ ἔχω ἀποδείξει ὅτι 40 καὶ πλέον ἔνοπλοι, διοικούμενοι ἀπὸ ἄλλον Μπουλούκμπασην εὐρίσκονται πλησίον τῆς Νικοπόλεως καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι καὶ ἄλλοι Μαργαριτιῶτες κρυμμένοι στὰ δάση ἕτοιμοι δι' ἐπεισόδια, ἐφ' ὅσον ἄλλως τε θεορῶνται ὡς στασιασταὶ τοῦ Μεγάλου Αὐθέντου.

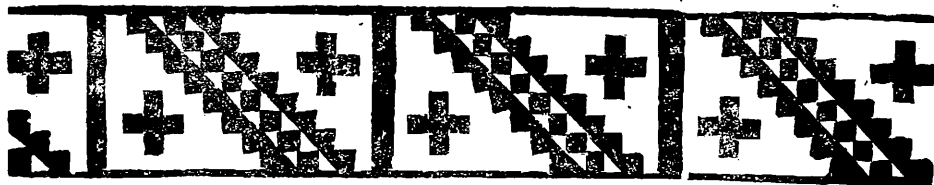
Ὁ Θεὸς νὰ θελήσῃ νὰ εἶναι εὐνοϊκαὶ αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Βοεβόδα, ἀλλὰ δὲν τὸ πιστεύω, διότι ὁ Βοεβόδας εἶναι φιλόδοξος καὶ ἰσχυρογνώμων καὶ προβλέπω νέας ταραχάς. ... αὐτὴν τὴν στιγμήν πληροφοροῦμαι ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐφόνευσαν ἕνα ψαράν Ἀγιο—Μαυρίτην ὁ ὁποῖος ἔξω ἀπὸ τὸ ἰχθυοτροφεῖον Μάζωμα—ἰδιοκτησία Τουρκικῇ—ἐκύτταξε νὰ βγάλῃ τὸν ἐπιούσιον...»

Ἀγία Μαύρα 4 Ἰουλίου 1736. Ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Λόγην:

».... ὁ μουσελίμης Ἀλήμπεης πρὸςεκάλεσεν εἰς τὴν Ἀρτιαν ἐπαιγόντως τοὺς ἐνόπλους, μόλις ἔλαβε τὸ ἔγγραφόν μου τὸ ἐπιδοθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ Ὑποπρόξενου. Θαυμάσιον ὑπῆρξεν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπειληθείσης διακολῆς πάσης ἐμπορικῆς συναλλαγῆς μὲ τὰ μέρη τῆς Ἀρτι, ἡ ὁποίαζημιώνει τὴν ἀπλησίαν τοῦ Βοεβόδα καὶ οὕτως ἐλπίζει ὅτι θὰ μᾶς δοθῇ πλήρης ἱκανοποίησις.... Ὁ ἴδιος μοὶ διεβίβασε μίαν εὐγενεστάτην ἀπάντησιν ἡ ὁποία μοὶ ἐπεδόθη ἀπὸ τὸν ἀπεσταλμένον του ἔμπιστον Χουσεῖν Κεφαλᾶ καὶ ἀπὸ ἕνα πρόκριτον Ἀρτινόν. Ὁ Βοεβόδας προσπαθεῖ νὰ ἐπιρρίψῃ τὰ σφάλματα εἰς τοὺς ἰδικοὺς μας ὑπηκόους, πλὴν ἐν τέλει προσφέρεται νὰ ἀποζημιώσῃ τοὺς παθόντας...»

Ἀγία Μαύρα 1 Νοεμβρίου 1736. Ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Λόγην:

«... Ὁ εὐγενὴς Φιορὶν Ντουόντο προβλεπτὴς Πρεβέξης, προσβληθεὶς ἀπὸ ὀξὺν πυρετὸν κακοήθη, κατόπιν τῆς ταραχῆς πὺν ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὰ ἐπεισόδια τῶν συνόρων, ὑπέκυψεν εἰς τὸ μοιραῖον τὴν νύκτα τῆς 30ης παρελθόντος μηνός. Ἀφῆκεν ἐπαινετὴν μνήμην τῆς συνετοῦς πολιτείας του καὶ μάλιστα κατὰ τὰς παρούσας ἐνοχλητικὰς περιστάσεις πὺν δημιουργεῖ ἡ πανήγυρις. Αὕτη προτύτερα ἐστενοχῶρει τοὺς κατοίκους τῶν Γιαννίνων, ὡς καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη ἐκεῖ, ἀλλὰ μετεδόθη καὶ μέχρις Ἀρτι, πὺν συνορεῦει μὲ τὴν Πρέβεζαν καὶ Βόνιτσαν καὶ ἐτρομοκράτησε τόσο πολλοὺς κατοίκους τῆς Ἀρτι, ὥστε ἵνα ξεφύγουν ἀπὸ τὴν μάστιγα ταύτην, φεύγουν ζητοῦντες ἄσυλον εἰς τὸ Ξηρόμερο ... σήμερα ἔμαθα ὅτι ἰέσσαντες οἰκογένειαι Ἀρτιναὶ κατέφυγον εἰς τὸ χωρίον Πλαγιά, τὸ ὁ οἶον ἀπέχει μόλις δύο μίλια ἀπὸ τὴν νῆσον ταύτην... Ἀνέφερα τὰ καθεκτα εἰς τὸν Ἐξοχ. Γεν. κατὰ θάλασσαν προβλεπτήν....»

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΟΙ ΙΤΑΛΟΝΟΡΜΑΝΔΟΙ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ, ΣΤΑ 1185

Ὁ μελετητὴς τῆς ἱστορίας τῶν Γιαννίνων, ἀνάμεσα στὶς ἀφθονες ἄλλες δυσκολίες, ἀπάνω στὶς ὁποῖες—ἀπὸ ἔλλειψη ἐπαρκῶν ἱστορικῶν πηγῶν—προσκρούει κατὰ τὴν ἔρευνά του, συχνὰ ὥσως θὰ σταμάτησε καὶ σὲ μιὰ— πῶς νὰ τὴν ποῦμε;— ἀντινομία, ποὺ προβάλλει ἀπὸ ἀντιπαραβολὴ δυὸ ἀντιμαχόμενων σχεδὸν πληροφοριῶν: Αὐτῆς ποὺ δίνει ὁ περίφημος Ἀρβας περιηγητῆς Ἐντρεσσί, ποὺ, ἔχοντας ἐπισκεφθῇ τὴν Ἠπειρο στὰ 1153 μ. Χ., βρῆκε τὰ Γιάννινα ἀκμάζοντα σὲ πλήθος κατοίκων καὶ πλοῦτο, καὶ τῆς ἄλλης, ποὺ μᾶς δίνει, σὲ σημείωμά του, ἀπὸ τὰ 1217 χρονολογούμενο, ὁ τότε Μητροπολίτης Ναυπάκτου, ὅτι, ὁ πρῶτος Δεσπότης τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου Μιχαῖλ, βρῆκε στὰ Γιάννινα ἓνα—μόνο—«πολίδιον», καὶ ὅτι αὐτὸς ἦταν ποὺ τὸ ἀνήγειρε «εἰς μόρφωσιν κάστρου». Ὅπως ὁμως ἀπὸ ἀσφαλεῖς ἱστορικὲς πηγές εἶναι βεβαιωμένο, τὸ πρῶτο κτίσμα κι' ἡ κοιτίδα τῆς πόλης τῶν Γιαννίνων, χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν τρίτη ἀκόμα δεκαετηρίδα τοῦ 6ου μ. Χ. αἰῶνα· ἀπὸ τότε δηλ. ποὺ ὁ Ἰουστινιανός, ἐμόρφωσε τὴν περιοχὴ τοῦ Βράχου τῆς, σὲ μιὰ ὀχυρότατη πόλη, ὅπου μετατόπισε κι' ἐγκατέστησε τοὺς κατοίκους μιᾶς ἄλλης ἀρχαίας, τῆς Εὐροίας. Κατὰ τὴ διάρκεια κυτοπὶ τοῦ 10ου μ. Χ. αἰῶνα, τὰ Γιάννινα ἀναφερόταν σὰν Ἐπισκοπή, ποὺ ἀντικατέστησε τὴν ἀπὸ τὸν 6ο ἢ 7ο αἰῶνα, μὴ πιά μνημονευόμενη, Ἐπισκοπὴ Δωδώνης; καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 10ου καὶ ἀρχὲς τοῦ 11ου, μνημονεῖνται σὰν Ἐπισκοπή—Ἐκκλησιαστικὸ Φέουδο—τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου Βουλγαρίας, ποὺ εἶχε τὴν ἔδρα του στὴν Ἀχρίδα. Ὅταν ἐπίσης, στὰ 1082, τὰ κατέλαβε ὁ Ἰταλονορμανδὸς Βαϊμούνδος, τὰ βρῆκε περιτειχισμένα μὲ φρούριο, προικισμένο καὶ μὲ ἀκρόπολη· ἔχτισε δὲ αὐτὸς καὶ μιὰν ἄλλη, σὲ ἄλλο μέρος τῶν τειχῶν τους. Κατὰ δὲ τοὺς χρονογράφους τῆς Ἠπείρου, ἦταν κι' ὅλας τὴν ἐποχὴ αὐτὴ σχηματισμένες καὶ ἔξω μάλιστα ἀπὸ τὰ τεῖχη, ἐκτὸς ἀπὸ χριστιανικὲς, καὶ οἱ ἑβραϊκὲς τῆς πόλης συνοικίες, μὲ τὴ Συναγωγὴ τους καὶ τὸ Νεκροταφεῖο τους. Στὰ 1153 τέλος, ὁ Ἐντρεσσί, βρίσκει—ὅπως εἴπαμε—τὰ Γιάννινα πολυκατοικούμενα καὶ ἀκμάζοντα.

Πῶς λοιπὸν συμβαίνει, ὕστερα ἀπὸ πενήντα μόλις χρόνια, τὰ Γιάννινα νὰ χαρακτηρίζονται σὰ μικρὴ, ἀμυντικὰ ἀδιάμωρῶτη γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, πόλη; Τὴν ἀπάντησιν σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, εἶναι πιθανόν, ἔμμεσα, νὰ μᾶς τὴ δίνη μιὰ ἱστορικὴ λεπτομέρεια, πτὴν ὁποία ὁμως δὲ δόθηκε, φαίνεται, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἢ πρέπουσα προσοχὴ:

Οἱ ἀγῶνες τοῦ Βυζάντιου μὲ τοὺς εἰσβολεῖς Ἱταλονορμανδούς τῆς Νότιας Ἱταλίας καὶ τῆς Σικελίας, πού εἶχαν ἐγκαινιάσῃ μὲ τὴν καθόδο τοῦ Βαϊμούνδου, γιοῦ τοῦ Ροβέρτου Γουῖσκάρδου στὴν Ἡπειρο, μὲ τελικὴ κατεύθυνση τὴν κατάκτηση τοῦ Βυζάντιου καὶ τῆς Ἀνατολῆς, συνεχίστηκαν, γιὰ πολλὲς κατόπι δεκαετηρίδες, μὲ ἐναλλαγὲς νικῶν κι' ἀποτυχιῶν. Στὰ 1147, ἀνεψιὸς τοῦ Ροβέρτου, ὁ Ρογήρος, βασιλιάς τότε τῆς Σικελίας καὶ Νεάπολης, λεηλάτησε ἄγρια τὰ παράλια τῆς Ἡπείρου κι' ἐξανδραπόδισε τοὺς κατοίκους της· στὰ δὲ 1185, Νορμανδικὰ στίφη, ἀπὸ κεῖνα πού, μὲ ὑποκίνηση τοῦ ἐξόριστου τότε ἀπὸ τὸ Βυζάντιο Ἀλέξιου Κομνηνοῦ, ἐκστράτευαν κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐξορμώντας ἀπὸ τὸ Δυρράχιο, εἰσέβαλιν καὶ στὴν Ἡπειρο, τὴ λεηλάτησαν, παρέδωκαν δὲ σὲ πραγματικὸ ὄλεθρο καὶ τὴν πόλη τῶν Γιαννίνων, πού τὴν κατέστρεψαν μέχρι ἐρημώσεως. Κατεβαίνοντας κατόπι πρὸς τὴ Σαλονίκη, διέπραξαν ἐκεῖ ἐν συνεχείᾳ ἀνεκδιήγητες ἀπανθρώπιες καὶ σκληρότητες. Αὐτὸ λοιπὸν θὰ πρέπει νὰ εἶναι τὸ περιστατικὸ, πού ἀπὸ ἀφορμὴ του, ὁ Μιχαὴλ ὁ Αὐτός, ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι μόλις χρόνια βόηκε στὰ Γιάννινα ἕνα, μονάχα «πολίδιον», ἀντὶ τῆς ἀκμάζουσας καὶ πολυάνθρωπης πόλης τοῦ Ἐντρεσσί. Γιὰ τὸ μέγεθος ἀκριβῶς καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὀλέθρου πού δοκίμασαν τότε ἀπὸ τοὺς γείτονες Ἱταλονορμανδούς ἢ βασανισμένη πόλη τῶν Γιαννίνων καὶ οἱ κάτοικοί της, μᾶς δίνεται, γιὰ σύγκριση, μὴ μικρὴ εἰκόνα, παρμένη ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τῆς συμφορᾶς, πού ἀμέσως κατόπι κι' ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἐπιδρομεῖς ἔπαθε ἡ Θεσσαλονίκη, συνθεμένη ἀπὸ τὸ Μητροπολίτη τῆς Εὐστάθιου, ὅπως αὐτὸς τὴν ἔζησε καὶ σάν αὐτόπτης μάρτυρας τὴν ἀφηγεῖται. Δεινὴν, γράφει αὐτός, οἱ πολέμιοι ἤρχισαν σφαγὴν καὶ λεηλασίαν δεινοτάτην, μὴ φεισθέντες μήτε γυναικῶν, μήτε παιδιῶν, μήτε ἐμβρύων, μήτε ἱερῶν ἀνδρῶν καὶ τόπων». Σὲ ἑπτὰ χιλιάδες ἄτομα ἀνέρχονται, συνεχίζει, οἱ ἔτσι πολύτροπα καὶ πολύμορφα πεσόντες· πολλοὶ κήκων μαζὺ μὲ τὰ σπίτια τους. Μιὰ σπεῖρα τῶν ἐπιδρομέων, εἰσέβαλε, καὶ σ' αὐτὴ ἀκόμα τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν, καὶ ἀφοῦ ἄρπαξαν τὸν Εὐστάθιου ἀπὸ τὰ γενεα, τὸν ἀπήγαγαν, σπρώχνοντας, ὑβρίζοντας, λακίζοντας καὶ κάθε στιγμή ἀπειλώνοντας τὸν ὅτι θὰ βάψουν τὰ ξίφη τους σπλάχνα του. Τὸν ἄφησαν μὲ ξερὸ μονάχα ψωμὶ καὶ λίγο νερό· τὸν ἀνέβασαν ἔπειτα σ' ἕνα ἀλογάκι, καὶ διασχίζοντας σωρεῖα ἀπὸ νεκρούς, πού ἄχνιζε ἀκόμα τὸ αἷμα τους, τὸν ὠδήγησαν στὸ Ναύσταθμο, ζητώντας του λύτρα. Ὅταν τὸν ἀπελευθέρωσαν, καθὼς μαζὺ μὲ λιγοστοὺς ἄλλους ἔτρωγε στὸ φτωχικὸ του τραπέζι, σ' ἕνα μικρὸ σπιτάκι πού ἐγειρόταν στὸν κήπο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς, σταμάτησαν ἐκεῖ κοντὰ, ἀποκάλυψαν τ' ἀναποκάλυπτα, κι' ἀποπάτησαν μπροστὰ τους, τὰ ὕδαρῃ καὶ ὄζοντα ἀπὸ πολλὴ σταφυλοφαγία περιτωμάτα τους.

Ὅλα σχεδὸν τὰ σπίτια τῆς Θεσσαλονίκης, εἶχαν καταληφθῇ ἀπὸ τοὺς κατακτητές, κι ὅλα τὰ τρίφιμα εἶχαν ἀπ' αὐτοὺς ἐπιταχθῇ· οἱ δὲ πολῖτες, γύριζαν δῶθε — κεῖθε, ἄστεγοι, πεινασμένοι, διψαλέοι καὶ ὀργῶντας, γιατί τοὺς εἶχαν πάρει καὶ τὰ στοιχειωδέστερα ἀκόμη ἐσώρρουχα, κ' εἶχαν καταντήσῃ θεόγυμνοι, προσπαθώντας

νὰ χρύβουν, μὲ τὰ χέρια τους πιά, ὅ,τι συνήθως πρέπει νὰ εἶναι σκεπασμένο.

Ἄλλ' αὐτά, δὲν ἦταν τὰ μόνα πού δοκίμασαν οἱ κάτοικοι: Ὅσες φορές τοὺς συναντοῦσαν, τοὺς φτιοῦσαν, τοὺς ἔσπρωχναν, τοὺς κλωτσοῦσαν, τοὺς σκέπαζαν μὲ βριοσιές καὶ τοὺς μνηκτῆριζαν· ἂν ἦταν σκυθρωποί, τοὺς ἔβριζαν· ἂν γελοῦσαν, τοὺς ἔδειχναν τὸ γρόθο. Ἄν κάποιοι νοικοκύρηδες θυμόνταν τὰ σπίτια τους, οἱ κατακτητές, στὴν ἀρχή, τοὺς δεχόνταν καὶ τοὺς προσκαλοῦσαν νὰ φάνε μαζί τους· κατόπι ὅμως, ἡ σκηνὴ ἄλλαξε: τοὺς βίαζαν νὰ μαρτυρήσουν πού εἶχαν κρυμμένα τὰ πολυτιμὰ τους· καὶ γι' αὐτό, τοὺς κρεμοῦσαν, τοὺς χτυποῦσαν, τοὺς κάπνιζαν μὲ ἄχνυρα, καὶ μ' ἄλλους ἀκόμα καινότροπους τρόπους τοὺς βασάνιζαν. Οὐτε αὐτοὺς τοὺς ἰερούς νυοὺς σεβάστηκαν οἱ ἐπιδρομεῖς, μπαίνοντας μέσα τους, ξιφήρεις, σὲ καιρὸ πού γινόταν λειτουργία, ἀπειλώντας καὶ ἐμπαίζοντας, καὶ μὲ παντοίους τρόπους ἀσχημονώντας. Εἶχαν δὲ οἱ λατίνοι αὐτοὶ τῆς Ἱταλικῆς Χερσόνησου, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κατακτητικoὺς καὶ ἐπιδρομικοὺς σκοποὺς, καὶ κάποιον ἄλλο λόγο νὰ μὴ βάλουν χαλινὸ στὶς φρικτὲς αὐτὲς καὶ καταστροφικὲς πράξεις τῶν στρατιωτῶν τους: Τρία μόλις χρόνια πρὶν, τὰ ἄγρια φυλετικὰ μίσση πού εἶχαν δημιουργηθῇ στὴν Πρωτεύουσα τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τὸ ὕρσησκευτικὸ σχῆμα, μὲ τὴν πρώτη ἀφορμὴ ξέσπασαν σὲ φοβερὲς σφαγὲς ὄλων τῶν δυτικῶν πού ἔμειναν ἐκεῖ: «Γυναῖκες καὶ παῖδες, ἱερεῖς καὶ μοναχοί, κι' αὐτοὶ οἱ ἀσθενεῖς, γράφει ὁ Παπαρηγόπουλος, ἀνηλεῶς ἐθανατώθησαν». «Οὐκ ὀλίγοι ἐπωλήθησαν ὥς δοῦλοι εἰς τοὺς μωαμεθανοὺς· αἱ ἔμπορικαί ἀποθῆκαι ἐλεηλατήθησαν· αἱ ἐκκλησίαι καὶ αἱ οἰκίαι ἐπυρπολήθησαν».

Κὶ ἀπὸ ἐκδίκηση λοιπὸν—ὄχι μονάχα ἀπὸ πολεμικοὺς σκοποὺς— εἶναι πιθανότα το νὰ μὴν ἄφησαν εἰς Ἱταλογορμανδοὶ τοῦ 1185 στὰ Γιάννινα, καὶ τὴν Ἡπειρὸ γενικά, λίθον ἐπὶ λίθου· ἔτσι, πού τὰ κατάντησαν ἓνα ἀσυμμόρφωτο πολίδιο.

—Δὲς καὶ Ἀγγ. Παπακώσ α, «Ἡ ἀλύτρωτος Ἡπειρος», Ἀθῆναι 1951, σελ. 13.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

ΗΛΙΕ ΜΟΥ

Ἦλιε μου, γιὰ χαμήλωσε καὶ μὴν πολυαργήσεις.

Σὲ καταριέτ' ἡ ἀργατιά κι οἱ ξενοδουλεντάδες,

σὲ καταριέται καὶ μιὰ νιά, μιὰ μικροπαντρεμένη,

πού' χε ἄρρωστο τὸν ἄντρα της, πολὺ θαρεῖα στὸ στρῶμα·

κι' ἤθελε ἀπὸ λαγὸ τυρὶ καὶ τς' ἀλαφίνας γάλα.

Κι' ὅσο νὰ πάει στὸ βουνό, νὰ κατεβεῖ στοὺς κάμπους,

νὰ φτιάσει στρούγκα καὶ μαντρί, ν' ἀρμέξει τὴ λαφίνα,

ὁ ἄντρας της ξαρρώστηκε κι' ἄλλη γυναῖκα πῆρε.

Δὲν τό' χει πῶς τὴν ἄφησε κι' ἄλλη γυναῖκα πῆρε,

μόν' τό' χει πῶς τὴν ἄλεσε γιὰ νὰ τὸν στεφανώσει.

ΚΩΣΤΑ ΑΓΝΑΝΤΗ

ΠΑΛΛΗΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Ο ΜΗΤΡΟΝΙΚΟΛΑΣ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Τὴν ἄλλη μέρα εἶχαμε πανηγύρι στὸ χωριό. Αὐτὸ ἡμέρες βαστάει ὁ χορὸς στὸ Πανηγύρι τῆς Ἀη—Παρασκευῆς κάθε χορόν. Ὅλο τὸ χωριὸ ἐκκλησιάζεται πρῶτα τὸ πρωῒ, κι' ἅμα ἡ Λειτουργία τελειώσῃ, μαζεύνεται ἅπ' ὅξω στὴν πλατεία, καὶ πιάνει γενικὸ χορὸ' οἱ ἄντρες μπρὸς καὶ πίσω οἱ γυναῖκες. Τ' ἀπόγιομα μάλιστα τῆς ἡμέρας, δὲν εἶναι κανένας νεὶδς ἢ νειά, ποὺ νὰ μείνῃ ὅξω ἅπ' τὸ χορὸ' τότε πρὸς τὸ βραδάκι γίνονται κι' οἱ «Κύκλες». Παύουν τὰ βιολιά, κι' ὁ καλύτερος ἅπ' τοὺς γεροντότερους τραγουδιστές, πέρνει πρῶτος τὸ χορὸ ἀρχίζοντας τὸ τραγοῦδι:

Τέτοια ἢ ὦρα πούηταν ψές
τέτοια καὶ παραπροψές
στὸ χορὸ ποὺ χόρευαν
γόρευαν κι' ἀπῆδαν
ἄντρες γ' ναῖκες καὶ παιδιὰ
καὶ κοράσια ἀνύπαντρα
καὶ στὴ μέση στὸ χορὸ
κάθονταν χρυσὸς αἰτὸς
καὶ μετράει τὰ νύχια του
ταῖς χρυσαῖς φτεροῦγες του.
Κάμ τε κύκλες στὸ χορὸ
κάμ' τε διπλοκάγκελα
τριπλοκαγκελίσματα
κάμ' τε κύκλες στὸ χορὸ
εἶμαι ξένος καὶ θὰ ἰδῶ
καὶ θὰ πάω νὰ μολογῶ
στὰ χωριά ποὺ θὰ διαβῶ:

Εὐπνησα πρωῒ—πρωῒ κείνη τὴν ἡμέρα. Καθῶς εἶχα δλάνοιχτα τὰ παραθύρια, ῥονφοῦσα ἀχόρταγα τὸ πρωῒνὸ δροσερὸ ἀεράκι ποὺ ἐρχόταν γραμμὴ ἅπ' τὴν κορ-

πῇ τοῦ βουνοῦ, τὸ «Σπανὸ»

Ἦξω στὸ δρόμο εἶχε κι' ὅλας ἀρχίσει ἡ κίνησῃ' τρεχάτες γυναῖκες καὶ κορίτσια, μὲ τίς βαρέλες φορτωμένες, πῆγαιναν στὴ βρύση γιὰ νερό.

Ὁ Ζήκας, ὁ χασάπης τοῦ χωριοῦ, ὁ φωνακλᾶς, περνώντας μὲ τὰ σφαχτὰ ποῦ φερνε, ἀκούστηκε:

—Καλῶς τὸν δέχτηκες Βάσιω' πότ' ἔφθασε;

—Ἀφχαριστῶ, Ζήκα μου, ἦλθε ψές ἀργά.

—Εἶναι καλὰ; τί μολογáει;

—Καλὰ, Ζήκα μου, μιὰ χαρά.

Τὸ χωριὸ ἀναστατονῶταν πάντα ἅπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μητρονικόλα. Λαμπρὴ ἢ Πανηγύρι, πάντα θυμύταν, κάθε δύο τρία χρόνια, τὸ χωριὸ ὁ Μητρονικόλας. Ἀπὸ μικρὸς ποὺ πρωτοταξιδεύτηκε, στὴν ἀρχὴ στὴν Πάτρα κι' ὕστερα στὸν Πειραιᾶ, τῷ χε σὲ κακό' ἂν δὲν ἐρχόταν τὴ μιὰ χρονιά, θ' ἀρχόταν τὴν ἄλλη. Κι' ὁ ἐρχομὸς του πάντα θάκανε κρότο στὸ χωριό. Κάτι καὶ νοῖργιο καὶ παράξενο θάφερνε. Αὐτὸς πρωτόφερε τὸ δίκανο τὸ «πιστογεμές». Αὐτὸς πάλι, ἄλλη χρονιά, πρωτόφερε φωνογράφο, καὶ τὸν ἔβαλε, ὅπως λέν, στὸ μεσοχώρι τὸ βράδν, σὰν τέλειωσε ὁ χορὸς μὲ τίς «Κύκλες» καὶ νὰ' τσοῦρμα, ἄντρες καὶ γυναῖκες γύρω ἅπ' τὸ λαλούμενο, χάζευαν μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, μὴ ἀπορῶντας νὰ καταλάβουν ποῦ ἢ πῶς ἔβγαιν' ἢ φωνὴ καὶ τὰ τραγοῦδια.

Σάμπως αὐτὸς πάλι δὲν ἔφερε, ἓνα πανηγύρι, γιὰ πρώτη φορὰ, μιὰ μικροῦλα

φωτογραφική μηχανή; Σταμάτησε τὸ χορὸ τὴν ὥρα πούηταν ἄκρη σ' ἄκρη, καὶ νάτος μπόζατος—μποζάτος, ἔτρεχε, πότ' ἔδω καὶ πότ' ἔκει, νὰ σιάχνει τις σιάσεις τῶν χορευτῶν, νὰ διορθώνῃ τὴν καμπύλη τοῦ χοροῦ, νὰ βάζῃ τοὺς γόφους μὲ τ' ἄργανα νὰ κάθονται χαμηλά καὶ στὸ τέλος νὰ δώσῃ τὸ παράγγελμα «Ἀκούτε; Μὴ κουννηθεῖ κανένας Σας»!

Τὶ πάταγος ἔγινε, ἀλήθεια, στὸ χωριὸ τότε, σὰν πρωτόβγαλε τὴν πρώτη φωτογραφία τοῦ χοροῦ!

Ἄλλη μιὰ φορά,—εἶχεν ἔρθῃ Λαμπρή, ἐκείνη τῇ χρονιά—παρ' ὀλίγο ἔλειψε νὰ σκορπίσει τὴν πομπή τοῦ Ἐπιταφίου, τὴ νύχτα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Κρυφὰ—κρυφὰ ἔρριξε κάμποσες τρακατροῦνες κι' ὁ κόσμος κι' οἱ γυναικοῦλες. Πρὶν πρώτη φορά ἄκουγαν τέτοιο πράγμα, ξαφνίστηκαν καὶ σκόρπισαν μὲ φωνὲς καὶ κηκὸ, μὴ ξέροντας τὶ συμβαίνει ἀνάμεσ' ἀπ' τὰ πόδια τους. Κι' ὅσο νὰ μπορῶσιν νὰ συνέρθουν, νὰ ἀπὸ ψηλὰ σπίθες παρῶντες, ἄλλες κόκκινες, ἄλλες κίτρινες, ἄλλες γαλάζιες, ποῦ πεφταν σὰν ἀστράκια π: λύχρωμα καὶ ποῦ τὰ πέτα' ὅλα ὁ Μητρονικόλως.

—Ἄ! μὰ τί οὐ εἶναι αὐτοὶ ὁ Μητρονικόλως, ἔλεγαν τὰ κορίτσια. Κι' αὐτοὶ, ὅλο καὶ καμάρωνε· αὐτὸ ἤθελε.

Σήμερα πάλι, ἀνάστατο ἦταν τὸ χωριὸ μὲ τὸν ἐρχομὸ του· πάλι κατὶ καινούργιο θάφερε καὶ ρωτοῦσαν καὶ τὸν Ζιάραγκα, τὸν ἀγωγιάτη ποὺ τὸν ἔφερε ἀπ' τὴν πόλι καβάλλα στὸ μουλᾶρι, δυὸ μέρες δρόμο ὡς τὸ χωριὸ.

—Ὡ μούειπε τίποτα. Ἔλεγε ὁ Ζιάραγκας· ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἦρθε ἔτσι αὐτοὺς ὁ διαβολος;

Τὸ βράδυ, σὰν τέλειωσε ὁ χορὸς κι' ἔγιναν κι' οἱ «Κύκλες», ὅλοι κοίταζαν τὸν Μητρονικόλως. Θὰ κάμῃ τίποτα αὐτός; Τότε στάθῃ καὶ στὴ μέση καὶ σὲ λίγο μιὰ ρουκέτα ἐψώθηκε ψηλὰ—ψηλὰ· σὲ λίγο ἀπόλυσε καὶ δευτέρα, κι' ὕστερα καὶ τρίτη.

—Τ' εἶναι τοῦτα πάλι, παιδί μου, εἶπε, κουνώντας τὸ κεφάλι, ὁ Γέρο—Νιτρούβας. Αὐτὰ εἶν' ἰὰ Γαλλικὰ φῶτα π' ἔν;

τὶ θὰ ἰδοῦν τὰ μάτια μας ὅσο νὰ πεθάνουμι! Μπαί—μπαί—μπαί! Τὶ φκειάν' κι' αὐτὴ ἡ Εὐρώπ'! Ὅρὲ τὸ κατσίβελο!!

Ὅταν, πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια, εἶχα παθεῖ γιὰ σπουδὲς στὴν Ἀθήνα, ἡ πρώτη μου δουλειὰ ἦταν, νὰ πάω νὰ ἰδῶ τὸν Μητρονικόλως· ἦταν τότε ὑπάλληλος σὲ μιὰ μεγάλη ἀποθήκη ἀπὸ εἶδη βιομηχανικὰ καὶ χημικά, στὸν Πειραιᾶ. Εἶχε μιὰ πολὺ καλὴ θέση.

Ἐκεῖ κατέβαινα, πρὸ πάντων τὴν πρώτη χρονιά, τακτικά· ἀλλὰ κι' ἔπειτα πῆγα· τὸν εἶχα μάλιστα κι' ἀποκοῦμπι, ὅταν ἔπαιρναν καὶ σώνονταν τὰ ψιλὰ, καὶ τὸ μνηστεικὸ ἀγοῦσε· νῶρθη ἀπὸ τὸ σπῆτι.

Πάντα μὲ ἐδέχονταν μὲ κέφι.

Ἦταν ἐκεῖ, λοιπὸν, ποὺ εἶδα γιὰ πρώτη φορά μιὰ ὁμορφὴ καὶ ξωτικὴ γυναῖκα· ὅταν τὴν ἀτένισα μοῦρθε μεγάλη ζάλη· καὶ τώρα ἀκόμα ποὺ πέρασαν τόσα χρόνια, δὲ μοῦ φεύγει ἀπὸ τὸ μυαλὸ ἡ μορφὴ καὶ ἡ κομποσταςὶ αὐτῆς τῆς γυναικας· Πανώρη, μὲ πρόσσωμο ἀγγελικὸ καὶ μάτια μαῖου καὶ μεγάλα, ποῦβγαζαν σπῆθες· παρῶστας ἡγεμονικὴ, σῶμος τέλειο, μὲ μεστωμένους κόρφους· ντύσιμο κομψὸ ὅσο δὲν παίρνει ἄλλο· σωστὸ αἰθέριο πλάσμα, ποὺ λὲς κατέβηκε στὸν κόσμον γιὰ νὰ θαμπώνῃ μὲ τὴν ὁμορφίαν της καὶ ν' ἀνάβῃ πόθους καὶ καῦμούς σ' ὅσους τὴ βλέπαν.

Ὅταν μπῆκα παραμέσα, ἔμεινα σύξυλος· στάθῃκα, θυμᾶμαι, δειλὰ—δειλὰ καὶ τὴν κοίταξα σὰς χάχας· ἡ φωνὴ μου εἶχε πιαστεῖ καὶ μόλις ἀκούστηκε ἡ καλημέρα μου, σὰν θελήσῃ νὰ χαιρετίσω τὸν χωριανό μου, καθὼς αὐτὴ ἀποτραβιώταν στὸ βάθος τοῦ μαγαζιῶ.

Νὰ σὰς πῶ τὴ μαῖο· ἀλήθεια· τὸν ζήλεψα· καὶ κατὶ παραπάνω, τὸν φθόνεψα.

—Ποιὰ εἶν' αὐτή, βρὲ ἀντίχριστε; τοῦ εἶπα σὰν κοντοζύγωσα.

Ἦταν ἡ Κυρά του, ἡ γυναῖκα τοῦ προῖσταμένου του. Ἐ σὶ ξηγιόνταν πῶς

κουβέννιαζε τόσο θαρρετά με τὸν Μητρονικόλα.

“Αθελά μου τότε ἔνοιωσα μέσα μου μιὰ ἀνακούφισι· τί νὰ τὸν ζηλέψω; Κουβέντιαζε ἡ Κυρά με τὸν κάλφα της.

Σὰν βρεθίχαμε σὲ λίγο στὸ γειτονικὸ καφενεῖο, ἀρχίσαμε τὶς κουβέντιες γιὰ τ’ ὄμορφο χωριό μας, γιὰ τὶς φαμίλιες μας, τὸν ῥώτησα γιὰ τοὺς δικούς του, γιὰ τὴ γυναῖκα του, τὰ παιδάκια του κι’ ἄλλα πολλά καὶ διάφορα, γύρω πάντα ἀπὸ τὰ τοῦ χωριοῦ μας. Ἐδῶ πρέπει νὰ εἰπῶ, ὅτι αὐτός, ἦταν τώρα καὶ πέντε χρόνια παντρεμένος. Σ’ ἔνα ἀπὸ τὰ ταξίδια του, παντρεύτηκε με μιὰ ὄμορφη κοπέλλα τοῦ χωριοῦ· εἶχεν ἀποκτήσει μάλιστα καὶ δυό—τρία, ὥς τότε, παιδάκια· μὰ ἡ φαμίλια, κατὰ τὸ ἔθιμο, ἔμενε πάντα στὸ χωριό· ὁ Μητρονικόλας ἐρχόταν τὸ καλοκαίρι γιὰ κἀνα—δυὸ μῆνες φύτευε κι’ ἕνα παιδί, καὶ δὸς του πάλι ταξεῖδι.

Ἀλλὰ κοντὰ στὶς ἄλλες κουβέντιες ἐγὼ πάντα θυμόμουν τὸ τί εἶδα· καὶ κόβοντας τὴν ὁμιλία:

— Καλὲς καὶ ἄγιες εἶναι αὐτὲς οἱ κουβέντες, μὰ ἔμένα, μωρὲ Μητρονικόλα, δὲ μοῦ φεύγει ἀπὸ τὸ μυαλό ἡ Κυρά σου· τί κόμματος, μωρέ, εἶναι αὐτή;

— Σάμπως νὰ τσιμπήθηκες μοῦ φαίνεται, φίλαρχό μου, Αἴ;

— Νὰ τσιμπηθῶ; ποῦ ἔχομε ‘μεῖς μοῦτρα γιὰ τέτοια πλάσματα.

— Γιατί;

— Τὸ ῥωτᾷς γιατί; Πλούσια κι’ ὄμορφη, ὅσο δὲν παίρνει ἄλλο, θὰ γυρίσει νὰ κυτᾷ ξὶ ἔμένα τὸ φοιτητῆκο καὶ σένα, μωρέ, τὸ φουκαρά; χ μ ν ο τῶχεις; Αὐτὴ πλέει στὰ πλούτη καὶ τὴν ευτυχία· ἄνδρα νεῖο κι’ ὄμορφ’ ἔχει τί της λείπει;

— Κι’ ὅμως δὲν εἶναι, ὅπως φαντάζεσαι, εὐτυχισμένη. Τῶχει μεγάλο μωράζι, πού πάνε τώρα τρία χρόνια πού εἶναι παντρεμένη, καὶ παιδί δὲν ἔκαμε· αὐτὸς, εἶναι ὁ μεγάλος της καὶ μὸς!

— Μ’ αὐτὴ εἶναι κοριτσάκι ἀκόμα· ἔχει καιρὸ γιὰ παιδί, παραιτήρησα ἐγὼ.

Ἐδῶ ὁ Μητρονικόλας κατέβασε λίγο τὸ κεφάλι, καί θέλησε νὰ εἰπεί, μὰ δὲν τ’ ἀπόειπε.

Τὸ καλοκαίρι ἐγὼ ἔφυγα γιὰ τὸ χωριό· ἐκεῖνος ἔμειν’ ἐκείνη τὴ χρονιά χωρὶς ταξεῖδι.

Μὲ τὸ δεύτερο χρόνο, ἀρχισαν βαρεῖες οἱ σπουδὲς μου· σπάνια κατέβαινα στὸν Πειραιᾶ. Ἡ φτώχεια μου, ἡ δύσκολη ζωὴ τῆς Ἀθήνας, οἱ σπουδὲς μου πού γινόνταν καὶ τάτα βαρύτερες, μοῦ εἶχαν ἀπορροφήσει ὅλο μου τὸ εἶναι.

Στὸ μεταξὺ, ἄλλαξε κι’ αὐτὸς δουλειά· ἄνοιξε δική του ἐργασία πάντα στὸν Πειραιᾶ.

Πέρασαν κάμποσα χρόνια ἀπὸ τότε, κι’ ἦταν στὸ φτεινὸ πανηγύρι, πού ὁ Ζιάραγκας, ὁ ἀγωνιάτης, ἔφερνε αὐτὸν καὶ τὶς ρουκέτες του στὸ χωριό. Ἐτρεξα ἀπὸ τοὺς πρώτους νὰ τὸν καλωσορίσω· τόσον καιρὸ εἴχαμε νὰ ἰδωθοῦμε· καὶ πόσα δὲν εἴχαμε νὰ εἰποῦμε!

Σὰν πέρασε τὸ πανηγύρι, ἀρχισαν τὸ προξενιά. Τὸ διάλεγμα τῆς νύφης γίνονταν στὰ διπλοκάγκελα· τότε, περνοῦν χορεύοντας ἀργά—ἀργά, οἱ νεοὶ μπρὸς ἀπ’ τὶς κοπέλλες, καὶ τὰ κορίτσια μπροστὰ στοὺς νεοὺς· ἐκεῖ, πού λέει ὁ λόγος, πέφτει ἡ τελειωτικὴ βολή!

Πολὺ παληότερα, στοὺς χρόνους τῆς σκλαβιάς, τότε πού ἡ γυναῖκα ἦταν περισσότερο κλεισμένη, εἶχαν, βλέπεις, καθιερώσει τὰ πανηγύρια στὰ χωριά, γι’ αὐτὸν κυρίως τὸ σκοπὸ· γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἰδωθοῦν σιμώτερα οἱ γαμπροὶ με τὶς νύφες, ἔφκιασαν ἐπίτηδες ξεχωριστό χορὸ: «τὶς Κύκλες». Ὁ χορὸς παίρνει τὸ σχῆμα τοῦ φιδιοῦ, κι’ ἔτσι στὶς διαφορὲς διπλές πού γίνονται, οἱ ἄντρες περνοῦν φάτσα μέφάτσα, σχεδὸν κολλητά, με τὶς γυναῖκες· ἦταν ὁ μόνος τρόπος τότε νὰ ἰδεῖται ἀπὸ κοντὰ ὁ ἄνδρας τὴ γυναῖκα. Ἀργότερα, βέβαια ἡ γυναῖκα ἀρχισε νὰ βγαίνει περισσότερο ἀπὸ τὸ σπίτι, κι’ ἔτσι τὰ πανηγύρια ἔχασαν πολὺ ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ προορισμὸ τους. Τὸ ἔθιμο ὅμως πάντα μένει, κι’ οἱ «Κύκλες» πάντα γίνονται καὶ πάντα κἀνουν

τὸ θάμα τους.

* *

Εἶχα ἀπὸ ὥρα πού καθόμουν, ἐκεῖνο τὸ πρωῒ, ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο τῆς μεγάλης καρυᾶς, πούηταν στὴν ἄκρη τῆς πλατείας, στὸ φρύδι ἐνὸς γκρεμοῦ, ὅταν εἶδα νᾶρχεται πρὸς ἐμένα ὁ ταξειδιώτης.

Ἀφοῦ χαιρετιστήκαμε, καθίσαμε μαζί κι ἄρχισαμε τὴν ψιλοκουβέντα, ἀπολαμβάνοντας εἰς ὁμορφιᾶς τοῦ ἰοπέιου Σ' αὐτὴ ἀκριβῶς τῇ θέσῃ ὁ Καρκαβίτσας ἀφαρέσθηκε ὥρες πολλές σὰν πέρασε μιὰν ἄνοιξη ἀπ' τὸ χωριὸ μας γιὰ τὸν κληρὼν τοὺς. Δὲ χόρταινε, μοῦ ἔλεγε, τὴν ὁμορφὴ φύση τοῦ χωριοῦ μας.

Καὶ πράγματι ἡ θέα εἶναι μαγευτικὴ. Κάτω βαθεῖα, ἀπότομα βαθειά, τὸ ποτάμι κυλάει τὰ δλοκάθαρα νερά του, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ θεώρατα πλατάνια πού τὸ ἴσκιό νουν. Στὸ μικρὸ λίθινο γιοφυράκι, πὺν ξεχωρίζει ἀνάμεσά τους, πού καὶ πού περνάει κανένας διαβάτης. Μονότονος ἀκούεται ὁ ἦχος τοῦ μαντιανοῦ, κι' ἡ φρεωτὴ τοῦ λυκοῦ σκορπίζει, σὰν ἓνα μεγάλο θαντιστήρι, τὸ ἀφρισμένο νερὸ στὰ γύρω κλαριά πού τὸν σκεπάζουν. Ὁμορφα καὶ καταπράσινα δέντρα προβάλλουν στὸν γκρεμὸ σὰν κρεμαστὸς κήπος, καὶ τὸ ἀηδόνι τὴν ἄνοιξη ἐκεῖ κελαῖδάει ὅλη τὴ νύχτα, σμίγοντας τὶς οὐράνιες νότες του μὲ τὸν ἄχὸ τοῦ γαργάρου νεροῦ τοῦ ποταμοῦ. Γύρω—γύρω σὰν στρέψεις τὸ βλέμμα, ὅλα εἶναι καταπράσινα, κι' οἱ ῥάχες δασωμένες μὲ ἔλατα, πού οἱ κορφές τους πετιῶνται γραμμωτὰ στὸν ὀρίζοντα, πελώρια σὰν γίγαντες.

—Δὲ μοῦ λές, ἀλήθεια, μικρὲ Μητρονικόλα, τί γίνεται ἐκεῖνη ἡ ὁμορφὴ Κυρὰ σου τῆς ἀποθήκης; τοῦ εἶπα ξαφνικά.

Ἄλλαξε ὄψη, κατσούφιασε. καὶ βγάζοντας ἓνα μικρὸ ἀναστεναγμὸ.

—Μὴ μοῦ τὴν ἀναφέρεις, μοῦ λέει· ποῦ τὴ θυμήθηκες;

Μὰ σὰν ἐπέμεινα, ἄρχισε νά μ' ἀνοίγει τὴν καρδιά του καὶ μοῦ διηγήθηκε τὰ παρὰ κατὰ:

—«Θὰ θυμᾶσαι, βέβαια, τὸν μεγάλον κα

ὕμνον αὐτῆς τῆς γυναίκας, γιὰ παιδί. Ὅταν μέναμε καμμιὰ φορὰ μόνοι στὴν Ἀποθήκη, ἄλλη κουβέντα δὲν εἶχε, τὸ παιδί. Ἐγὼ πάντα τὴν παρηγοροῦσα δὲν πρέπει, τῆς ἔλεγα, νὰ ἀπελπίζεσαι. Νειὰ εἶσαι. θὰ καὶ μὴς καὶ παιδί».

Ὁ Μητρονικόλας, ἔβγαλε πάλι ἓνα βαθύν, αὐτὴ τὴ φορὰ, ἀναστεναγμὸ καὶ συνέχισε:

—«Γιὰ νὰ σοῦ πῶ, ἀγαπητέ μου. Δὲ σοῦ κρύβω ὅτι, ἀπ' τὸν πολὺ συγχρωτισμὸ, ἄθελα μοῦ γεννήθηκε μέσα μου μεγάλος καὶ τρανὸς πόθος γι' αὐτὴ τὴ γυναίκα. Μὰ ποιοὺς τὴν ἔβλεπε καὶ ἔν τὴν ποθοῦσε; Αἶ, ἔλα, λοιπὸν, στὴ θέσῃ τῇ δικῇ μου, πού τὴν ἔβλεπα κάθε μέρα, γιὰ νὰ καταλάβῃς τὸ τί γινόταν μέσα μου. Μὰ τί νὰ κάμω; Αὐτὴ ἦταν, βλέπεις, ἡ Κυρὰ καὶ πῶς νὰ τολμήσω ἐγὼ νὰ τῆς ἑομολογηθῶ τὸν πόνο μου; Κι ἔτσι, πού λές, περνοῦσαν ἐκεῖ μέσα βασανισμένες οἱ μέρες μου, κι' οἱ νύχτες ἀκόμα περισσότερο. Λαχταροῦσα πότε νὰ ξεμερώσει, γιὰ νὰ πιάσω δουλειὰ στὴν ἀποθήκη. Αὐτὴ, συνήθιζε νᾶρχεται πάντα, τακτικὰ σχεδόν, κατὰ τὶς δέκα. Καταλαβαίνεις, βέβαια, ἂν εἶχα μυαλὸ στὸ κεφάλι μου ὥς ἐκεῖνη τὴν ὥρα. Σκεπτόμουν, μὰ ὁ νοῦς μου ἦταν στὴν πόρτα. Ὅταν ἔμπαινε, ἔνοιωθα τὴν καρδιά μου νὰ χτυπάει, τὰ χέρια μου νὰ τρέμουν μπροστὰ στὴ ζυγαριὰ καὶ τὸ κορμὶ μου νὰ συγκλονιέται, σὰν νὰ πάθαινα τίποτα σπασμούς.

Μιὰ μέρα ἀπ' τὶς πολλές, ἔγυχε νὰ εἶμαι ὀλομόναχος στὴν ἀποθήκη· θυμᾶμαι ἔκανε κρύο πολὺ ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα, καὶ μαζί μὲ τὸν καφέ μου εἶχα πιεῖ κι' ἓνα διπλὸ κονιάκ. Νύηταν αὐτὸ ἄραγε; γιατί, πῶς ἄλλοιῶς νὰ ξεγηγῶ τὸ θάρος πού πῆρα. Τὴν εἶδα, ὁμορφὴ καὶ κόκκινη ἀπὸ νεῖατα καὶ τὸ κρύο τὸ τσουχτερό, νὰ μπαίνει, τυλιγμένη σ' ἓνα ἐξάισιο γούνινο παλτό, πραγματικὴ θεὰ μὲ καλημέρισε, ὅπως πάντα, μὲ τὸ γέλιο, κι' ἐτράβηξε γραμμὴ γιὰ τὸ γραφεῖο.

—Κρύο πολὺ ἔχουμε σήμερα, ἄρχισε πρώτη νὰ λέει· κι' ἐγὼ τωγμένους, ὥς φαίνεται, ἀπὸ τὸ διπλὸ κονιάκ, βρῆκα

τὸν ἑαυτὸ μου ὅσο ποτὲ ἄλλοτε καλὰ, κι' ἄρχισα τὴν ψιλοκουβέντα.

— Ἀκόμα, τῆς λέω, τίποτε; τύσον καιρὸ τζάμπα δουλεύετε;

Κοκκίνισε, χαμογέλασε μ' ἓνα λυπητερὸ χαμόγελο, κι' ἓνα αἶσθημα πόνου μαζὶ καὶ λύπης ζωγραφίστηκε στὸ πρόσωπό της.

— Τὶ νὰ γίνεῖ; μοῦ ἀπαντάει, ἔτσι θέλει ὁ Θεός· ὅπου θέλει δίνει· παιδιὰ κι' ὅπου δὲ θέλει δὲ δίνει.

— Ἄ! ὁ Θεός! τὶ ἔχει νὰ κάμει ὁ Θεὸς σ' αὐτὲς τὶς ὑποθέσεις! Αὐτὰ, Κυρία μου, ἐξαχρῶνται πολλές φορὲς ἀπὸ μᾶς τοὺς Ἰδιούς· ἐδῶ ἔχεις ἓνα χωράφι ποὺ δὲν καρπίζει, τοῦ ἀλλάξεις τὸν σπόρο καὶ καρπίζει.

Γέλασα· γέλασε κι' ἐκείνη, μὰ κοκκίνισε σὰν παπαρούνα· καὶ μοῦ λέει:

— Τὶ θὲς νὰ εἰπῆς μ' αὐτό;

— Θέλω νὰ εἰπῶ ... Μὰ δὲν μπόρεσα νὰ τελειώσω· πιάσθηκε ἡ γλῶσσα μου.

Μὰ σὰν τὴν εἶδα νὰ περιμένει, σώνει καὶ καλὰ, ἀπάντησέ, κατόρθωσα πάλι ναῦρῶ τὸν ἑαυτὸ μου, καὶ παίρνοντας πιά σοβαρὸ ὕφος ἄρχισα νὰ τῆς λέω, ὅτι, ἀπὸ καιρὸ τώρα, παρακολουθῶ τὸν πόνο της· ὅτι, ἂν μοῦ ἐπέτρπε, θὰ τῆς ἔλεγα, ὅτι μοῦ ῥαγίζεται ἡ καρδιὰ νὰ τὴν βλέπω νὰ ὑποφέρει τόσο ἀπὸ τὴν ἔλλειψη παιδιοῦ· ὅτι, τέλος, εἶναι ἄδικο ὁ πόνος της αὐτὸς νὰ μὴν τὴν ἀφήνει νὰ χαρεῖ τὰ νεῖατά της, τὰ πλούτη της, τὴν ὁμορφιά της· ὅτι, στὸ κάτω—κάτω τῆς γραφῆς, ἔπρεπε νὰ προσπαθῇ, ἔστω καὶ μὲ ἄλλον τρόπο, νὰ κάμῃ ἓνα παιδάκι.

Μ' ἄκουσε, κόκκινη, κατακόκκινη ὅπως ἦταν, μὲ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα κι' ἐκφραστικὰ της μάτια ματωμένα.

— Ὅποτε, ἔτσι λὲς ἐσύ, Μητρονικόλα· αὐτὰ τὴ συμβουλὴ μοῦ δίνεις· αἱ; Μπράβου σου!

Σώπασα γὰ μιά στιγμὴ, τὴν κοίταξα κατὰματα καὶ σάμπως ν' ἄλλαξα κουβέντα, μὰ πάντα πονηρὰ.

— Ἐγὼ, τῆς εἶπα, τρία ταξείδια ἔκανα στὴν πατρίδα, καὶ σὲ κάθε ταξεῖδι, κι' ἓνα παιδὶ φύτευα· δὲ λάθεινα διόλου· ὅλο διάνω· δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω πῶς αὐτὸς ὁ ἄνδρας σου δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ χαρίσει ἓνα παιδάκι. Κοιτάχτηκε σὲ γιατρούς; Κοιταχτήκατε νὰ ἰδοῦτε ποῖος φτῖναι ἀπὸ τοὺς δυὸ σας;

Ὅπως καταλαβαίνει, γυρίζει καὶ μοῦ λέει ὁ Μητρονικόλας, ἐγὼ τὸν ἔρριξα τὸν πόντο καὶ ὅτι ἤθελε ἄς κατέβαζε.

* *

Λοιπόν, ποῦ λές, φίλε μου, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἡ γυναῖκα αὐτὴ ἄλλαξε ὅλως διόλου. Πάντα ἦταν σκεπτικὴ. Πάντα σὰν κάτι νὰ τὴ βασανίζει· τόσο ποῦ μιὰ μέρα ποὺ βρῆκα εὐκαιρία, τὴ ρώτησα τὶ ἔχει καὶ γιατί εἶναι ἔτσι μελαγχολικὴ καὶ ὠχρή. Ὑποφέρει τίποτα; μήπως ἔχομε κανένα γεγονός;

Ἐκούνησε μελαγχολικὰ τὸ κεφάλι της.

— Ποῦ τέτοια τύχη, μοῦ λέει. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ποῦ δὲν ξαίρω σὲ ποιὰ ψυχολογικὴ κατὰστασι βρέθηκα καὶ σ' ἄφησα νὰ μοῦ εἰπῆς ἐκεῖνα τὰ λόγια, δὲν μπορῶ νὰ βρῶ ἡσυχία· ἡ ψυχῇ μου παραδέρνει· στὸν ὕπνο μου βλέπω πάντα ὄνειρα γύρω ἀπὸ τὴν ἔμμονη αὐτὴ σκέψη, ποὺ βαρύνει τὸν νοῦ μου. Γιὰ μιὰ στιγμὴ ἔρχονται στὸ μυαλό μου οἱ ἀνόσιες ἐκείνες συμβουλές σου, κι' ἐνῶ στὴν ἀρχὴ μοῦ φαίνονται ἀνόσιες, σιγὰ—σιγὰ ὕστερα ἀρχίζω νὰ τὶς συζητῶ μέσα μου, νὰ τὶς κλωθογυρίζω στὸ μυαλό μου, νὰ βρίσκω ὅτι μιὰ γυναῖκα χωρὶς παιδί, εἶναι χωρὶς προορισμὸ στὴ ζωὴ, ὅτι τ' ἄλλα τὰ θεσπίσαμε ἐμεῖς ποὺ πλάσαμε τὴν κοινωνία γεμάτη μὲ προλήψεις καὶ περιορισμοὺς τόσους, ποὺ νὰ μᾶς κάνουν κάποτε τὴ ζωὴ ἀνυπόφορη. Κι' ἔτσι σὰν σκέπτομαι, ἀρχίζω τότε νὰ προσλαμβάνομαι μὲ τὴν ἰδέα, ὅτι κάθε ἄλλο παρὰ ἀνόσιες ἦταν οἱ συμβουλές σου:

— Ἐγὼ, τῆς λέω, σοῦ εἶπα τὸ γιατρικὸ καὶ σὰν θέλεις ἀκουσέ με.

Δὲ μ' ἀπάντησε· κατέβασε τὰ μάτια της ντροπαλὰ κι' ἔκουσε τὴν κουβέντα.

Σιγά—σιγά όμως είχα γίνει ὁ ἀπαραίτητος παρηγορητής της. Ἐπήγαινα τώρα τις Κυριακὲς τὸ πρωῒ στὸ σπίτι, καὶ καθόμουν μιὰ καὶ δυὸ ὥρες. Τὴν εὕρισκα πάντα μὲ τὴ μητέρα της· τῆς διηγόμουν διαφόρες ἱστορίες εὐχάριστες κι' εὐτράπελες, καὶ καταλάβαινα ὅτι τῆς ἄρεγε ἡ συντροφιά μου.

Ἔτσι κύλισε κάμποσος καιρὸς μὰ ὅχι καὶ πολὺς, ὥσπου ἓνα πρωῒ μπῆκε ὁ προϋστάμενος, φουριόζος καὶ βιαστικὸς στὴν ἀποθήκη. Θάφευγε τὴν ἄλλη μέρα γιὰ παραγελιοδοχικὴ περιοδεία στὴν Πελοπόννησο, καὶ μοῦδωσε φεύγοντας διαφόρες ὁδηγίες.

—Καὶ νάχεις τὸ νοῦ σου στὸ σπίτι, μοῦ εἶπε· νὰ πηγαίνεις κάθε μέρα μὴ θέλουν τίποτε:

Ἡ Κυρά μου, σὰν ἔφυγε ὁ προϋστάμενος, ἔλα τὰ πρωῒνὰ σχεδὸν τὰ περνοῦσε στὴν ἀποθήκη· αὐτὴ κρατοῦσε τὰ βιβλία· ἦταν βλέπεις, πολὺ ἐγγράμματη· εἶχε διπλωμα δασκάλας ἀπὸ τὸ Ἀρσάκειο. Σὺ χνά συνέβαινε νὰ μένωμε οἱ δυὸ μας· τὸν ἄλλο τὸν ὑπάλληλο, πάντα κι' εὕρισκα δουλειά, πότε γιὰ νὰ τὸν στέλνω ἔξω, πότε στὴν Ἀθήνα. Ἔτσι μοῦ δινόταν ἡ εὐκαιρία νὰ ἀρχίζω τὶς χαζοκουβέντες, πὺν τόσο τῆς ἄρεγαν.

Τέλος, φίλε μου γιὰ νὰ μὴν τὰ πολυλογῶ, ἀρκετὰ σὲ ἐκούρασα, ἦρθε ἐπὶ τέλους ἡ μεγάλη στιγμή. Ἦταν Κυριακὴ, καὶ πῆγα κατὰ τὰ συνηθισμένα στὸ σπίτι. Ἡ μάννα της ἔλειπε, τὴν ὑπηρετρία τὴν εἶχε στείλει στὸ Μαροῦσι, μὲ ἄδεια. Ἦταν μόνη. Τὴν βοήθα ξαπλωμένη σ' ἓνα ντιβάν. Φοροῦσε μιὰ ὀμπω πρωῒνὴ ὅλο μέταξη, σὲ χρῶμα βαθύ γαλάζιο δαντελένιο κάτασπρο, πὺν τῆς ταίριαζε τόσο, πὺν ποτές ἄλλοτε δὲ μοῦ φάνηκε τόσο ὁμορφη. Τὸ μεγάλο ἀνοιγμα τῆς ὁμπας της μπροστὰ ἄφηνε νὰ ξεχωρίζει τὸ πλούσιο καὶ πάλλευκο στήθος της τόσο προκλητικὰ, πὺν κι' ἐγὼ δὲν ξαίρω πῶς κρατήθηκα γιὰ νὰ μὴν πέσω ἐκείνη τὴν ὥρα στὴν ἀγκαλιά της, κι' ὅτι ἔβρεχε ἄς κατέβαζε.

Ἦταν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ φύγω,

—Ἀκουσε, μοῦ λέει, ἤθελα νὰ σὲ κρατήσω τὸ μεσημέρι νὰ φᾶμε μαζί, μὰ προ-

τιμῶ νὰ ῥθεῖς τὸ βράδυ καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ ῥθεῖς ἔνωρὶς, πρὶν ἀκόμα βραδυάσει, γιὰ νὰχουμε καιρὸ νὰ ποῦμε καὶ καμμιὰ κουβέντα.

* *

Πῶς κατέβηκα τὶς σκάλες δὲ θυμᾶμαι. Κατάλαβα· ἐπίτηδες εἶχε διῶξει τὴ γρηὰ καὶ τὴ δούλα της. Σὰν βρέθηκα ἔξω, ἤμουν σὰ χαμένος. Μιὰ συγκίνηση μ' ἐπίασε, θόλωσε τὸ βλέμμα μου, κι' ἓνα μόνιπο πὺν περνοῦσε, παρ' ὀλίγο νὰ μὲ ῥίξει μέσα στὶς λάσπες.

Αἰῶνες μοῦ φάνηκαν αὐτὲς οἱ ὥρες, ὥσπου νὰ βραδυάσει· στὶς πέντε ἤμουν ἐκεῖ. Ὅταν ἀνέβηκα τὶς σκάλες, κοιτάζω νὰ τὴν ἰδῶ, πουθενά.

Τράβηξα κατὰ τὴν κουζίνα· ἐκεῖ θάεινε, εἶπα· μὰ καθὼς περνοῦσα ἔξω ἀπ' τὸ λουτρό, κοιτάζω ἦταν δλάνοιχτο καὶ κατὰφωτο. Ὡμορφα ἀρώματα ἔβγαιναν ἀπὸ μέσα· ὁ λουτήρας ἑτοιμὸς· ὁ θερμοσίφωνας ἔκαιε.

—Εἶναι γιὰ σένα, ἀκούω μιὰ φωνή. Ἔμπα μέσα, πάρε τὸ μπάνιο σου· σὲ περιμένω ὕστερα ἐδῶ.

Ἦταν αὐτὴ· εἶχε βγάλει τὸ μουτροάκι της ἀπὸ τὴ μισάνοιχτη πόρτα, κι' ἔτσι ὅπως ἦταν μισοσκόταδο, μόλις πὺν τὴ διέκρινα.

Στὴν ἀρχή, θυμᾶμαι, μ' ἐπίασε μιὰ συγκίνηση· ἀλλὰ ἡ ἰδέα πῶς εἴμαστε μόνοι οἱ δυὸ μας μέσα στὸ σπίτι, γλήγορα μὲ συνέφερε.

Ὅταν βγήκα ἀπὸ τὸ λουτρό κατὰ θέαρος καὶ παφουμαρισμένος, τὴ βοήθα στὸ χῶλ' μπήκα· με ὕστερα στὸ μικρὸ δωμάτιο, πὺν ἦταν δίπλα ἀπὸ τὴν κρεβατοκάμαρα. Γι' ἐκλεκτὰ πράγματα ἤθελες καὶ δὲν ἦταν ἐκεῖ μέσα! τὶ ὀρεκτικά, τὶ λικέρ, τὶ κρασιά! Δὲν κρατήθηκα πιά· τῆς πέρασα τὸ χέρι γύρω ἀπὸ τὸ κορμί της, καὶ τὴν ἔσυρα ἀπαλὰ στὴν ἀγκαλιά μου· δὲν ἔφερε, βέβαια, καμμιά ἀντίσταση, μὰ γέροντας ἀπάνω μου, ἀρχισε τὰ κλάματα· τέτοια κλάμματα πὺν δὲν ἔξερα γιὰ μιὰ στιγμή τὶ ἔπαθε. Τῆς σηκῶνω τὸ κεφαλάκι της καὶ τὴν ἀγκαλιάζω ἀκόμα πιὸ σφικτὰ

—Τὶ ἔπαθες παιδί μου; τὶ ἔπαθες χον· σὴ μόν;

Τὰ δάκρυα ἔτρεχαν βρούση ἀπὸ τὰ μάτια της· λυγμοὶ τὴν ἔπιασαν· τὰ στήθεια της φοινοῦντων καὶ ξεφούντων.

—Μὰ τί ἔχεις, κοπέλλᾶ μου; τῆς λέω. Κι' ἔτσι ὅπως τὴν εἶχα ἀγκαλιασμένη κι' ὅλη σχεδὸν γυρμένη ἀπάνω μου, ἀκούμπησα τὰ χεῖλια μου στὸ σῶμα της καὶ τῆς ἔδωσα ἓνα φιλὶ θεῖο, θεσπέσιο, τὸ ἥδονικώτερο φιλὶ ποὺ ἔνοιωσα ποτὲ στὴ ζωὴ μου.

Ἔτσι ὅπως ἦταν, μὲ τὰ μαλλιά της δῖγμένα στοὺς ὤμους, πάλλευκη σὰν νεοαῖδα τοῦ παραμυθιοῦ, μὲ τὰ μάτια βουρλωμένα καὶ κατακόκκινα ἀπ' τὰ κλάμματα, ξεφεύγει ξαφνικὰ ἀπ' τὴν ἀγκαλιά μου.

—Ἀχ, Θεέ μου, φωνάζει. Συγχώρεσέ με, Θεέ μου. Ἀμαρτάνω, Θεέ μου, μὰ δὲ φταίω ἐγώ.

Κι' ἄρχισε πάλι κρουνὸς τὰ δάκρυα. Τὴν πῆρα, τὴν ἔβαλα διπλά μου, τὴν ἀγκάλιασα, τῆς χάιδενα τὰ ὄμορφα μαλλάκια της, τῆς ἔλεγα γλυκὰ λογάκια καὶ τῆς ἀπείθωσα στὸ στόμα ἓνα δευτέρο φιλὶ, ποὺ κι' ἐγὼ δὲ θυμᾶμαι πόσο κράτησε αὐτὴ τὴ φορά. Ἐκεῖνη ἀφέθηκε σὰ λιποθυμισμένη στὴν ἀγκαλιά μου· παίρνω καὶ τῆς δίνω τότε ἓνα ποτηράκι, πίνω κι' ἐγὼ ἓνα. Σὰν νὰ συνῆλθε κάπως.

—Ἀκουσε, μοῦ λέει. Πρὸς Θεοῦ, δὲ θέλω νὰ μὲ περάσεις γιὰ καμμιά ἄτιμη. Τὸν ἄντρα μου τὸν ἀγαπῶ, ἀκούς; τὸν λα τρεῦω. Ἄν δὲν ἦσουν ἐσὺ νὰ μὲ κλονίσεις μὲ τὰ λόγια σου, δὲ θὰ παραβίξω τὸν ὄρκο μου καὶ τίς ὑποχρεώσεις μου ὁπέναντι τοῦ ἀνδρός μου. Ἐσὺ φταῖς, ναι ἐσὺ φταῖς. Ἐκμεταλλεύθηκες τὴν ἀδυναμία μου· πάτησες τὴν πιὸ εὐαίσθητη χορδὴ τῆς ψυχῆς μου· τὸ μεγάλο μου πόθο γιὰ παιδί! Ἀχ, Θεέ μου! Χάρισέ μου ἓνα παιδάκι. Πόσο θὰ σ' εὐλογῶ! Πόσο θὰ σὲ δοξάζω! Μ' ἄρπαξε τότε ἀπότομα ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μ' ἔσυρε μέσα.

Σώπασε ὁ Μητρονικόλας καὶ μείναμε ἔτσι γιὰ κάμποσες στιγμές, βουβοὶ κι' οἱ δύο· αὐτὸς ἀπὸ συγκίνηση· ἐγὼ ἀπὸ ταραχὴ. Ὁ ἥλιος ὅλο καὶ ψήλωνε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ «Σπανά», σκορπίζοντας τὶς πύρι-

νες ἀχτιδὲς του. Ἡ μουσικὴ τῶν τζιτζικιών εἶχε κι' ὅλας ἀρχίσει ἀπὸ ὦρα. Ἀπὸ περὰ στὸ δασωμένο λόφο, ἀκούονταν ὁ Τσοῦκος, ὁ τσοπάνος, ποὺ σαλαγὰε, σφυρίζοντας, τὰ πράτα του στὴ στρουγγά. Γλυχοὶς κι' ἀνακατωμένος σὲ διάφορες νότες, ἀκούονταν ὁ ἥχος ἀπ' τὰ κυφριά, κοντὰ στὸ μεγάλο ἀχὸ τοῦ κουδουνιοῦ τοῦ γκισημιοῦ. Ποῦ καὶ ποῦ, ἐν' ἀλαφρὸ ἀεράκι θρόιζε στὰ φύλλα τῆς καρνᾶς καὶ δρόσιζε λίγο τ' ὀναμμένα κεφάλια μας.

—Σὲ ζηλεύω, μωρὲ Μητρονικόλα, τοῦ εἶπα· δὲ φαντάζεσαι πόσο σὲ ζηλεύω. Μιὰ τέτοια ἐρωμένη...

—Τ' εἶπες; μὲ ζηλεύεις; ἐρωμένη; Χὰ—χὲ—χὰ.

Κι' ἐγέλασε λυπητερά.

—Γιατί; Πῶς;

—Ἀκουσε, λοιπόν, καὶ τὴ συνέχεια, ἀφοῦ θέλεις νὰ τὰ μάθης ὅλα· ἢ μᾶλλον, τὶ συνέχεια; αὐτὸ ἦταν ὅλο—ὅλο. Αὐτὴ ἡ βραδυνά. Τὴν ἄλλη μέρα, σὰν ξυπνήσαμε, ὁ λόγος τοῦ λέει, τύσκασε.

—Τώσκασε;

—Ἐπῆρε τὸ τραῖνο, καὶ μιὰ καὶ γραμμὴ γιὰ νὰ πάει νὰ βρεῖ τὸν ἄντρα της, ποὺ περιώδεε. Ἐκεῖνος, κάθε μέρα τῆς ἔστελνε τηλεγράφημα. Ἐλάβαινε, βλέπεις, τὰ μέτρα της γιὰ καλὸ—κακό. Οὔτε μὲ ξανακοίταξε. Μοῦδωκε νὰ καταλάβω, ὅτι δὲν ἤμουν ἐρωμένος της, ἀλλ' ἀπλῶς ἓνας Ἐπιβήτορας!

—Τὶ λὲς μωρὲ Μητρονικόλα, τοῦ εἶπα γελαστὰ καὶ σάμπως εὐχαριστημένος λίγο. Ἐσὺ μωρὲ παιδί μου, ἔμεινες πραγματικὰ στὰ κρῦα τοῦ λουτροῦ, κι' ἄς ἦταν ζεστό τὸ λουτρό· ποὺ πῆρες τὸ βράδυ! Χὰ—χὰ—χὰ. Καλά, καὶ δὲ μοῦ λές; γι' αὐτὸ ἔφυγες τότε ἀπὸ τὴν ἀποθήκη;

—Βέβαια, γι' αὐτό· μπορούσα νὰ μείνω πετὰ; Ἀλλῶς τε ἡ δουλειὰ της εἶχε γίνεи.

—Τί;

—Διὰ νὰ ..

—Μὲ τὸ πρῶτο;

—Μὲ τὸ πρῶτο βέβαια!

Καὶ μ' ἄφησε μ' ἓνα μορφασμὸ ἀνάμικτο ἀπὸ περηφάνεια μὰζι καὶ λύπη.

ΚΩΣΤΑ Δ. ΤΣΕΤΗ

ΕΠΙΣΤΡΕΨΑΜΕ ΩΡΙΜΟΙ

Έκει πού περιμέναμε μιάν άστραπή
νά πυρπολήση τὰ πανιά τών καϊκιών μας
καταμεσίσ στο πέλαγος,
ήρθε σάν άπροσδόκητο μήνυμα
στήν άγκαλιά μας έν' άστέρι.
Έκει πού περιμέναμε
νά καταποντιστούν οι μνήμες,
ή θάλασσα ντύθηκε καινούργια κύματα
καί τ' άλμπουρα τών καϊκιών
σημάδεψαν τδ λιμάνι μας!
Έπιστρέψαμε ώριμοι
μέ την πείρα τής περιπλάνησής μας!
Κάτω άπό τδ χιόνι
ζούσε μιά "Ανοιξη,"
πού θά μάς φέρη στην παλάμη της
ένν τρυφερό ύπνο!
Ήάνω άπό τὰ σύννεφα
ύπάρχει έννας ούρανός,
πού θά τόν άγγίξουμε μέ τ' ένάστημά μας!
Καθώς τ' άθέατα τήμαντρα του μέλλοντος
προφητεύουν την πορεία μας,
κρατώ τὰ κρϊνα τών άφρών
για νά σου τὰ προσφέρω!
Ή άλλέα άνθισε δειλινά χαμόγελα
για την έπιστροφή μας.
"Ελα, δόσμου, όπως τότε, τδ χέρι σου
νά περπατήσουμε
στ' άχνάρια του πρώτου φιλιού μας,
έκει πού έγκαταλείψαμε
τις μικρές μας άνησυχίες
καί τ' άδέβαια σχέδια τής έφηβείας,
έκει πού φυτέψαμε μιá δέσμη
άπό ρίγη έαρινά!
Τι μπορεί, νά μ'ήν θυμούνται οι νύχτες άπό μάς!

ΠΕΤΡΟΥ ΑΘΑΜΑ

ΑΝΗΦΟΡΙΖΟΥΝ ΕΡΠΟΝΤΑΣ

«Αὐτὸς ποῦνε γεννημένος νὰ σέρνε-
ται σιτὴ γῆ, δὲ μπορεῖ νὰ πετάει.»

(Γκόρκυ)

Κάθισα σήμερα στὴν πύρτα τοῦ κήπου
μας καὶ λιμνάζω. Ρίχνω κατόπι τὰ μάτια
μου στὸ ἀπέναντι κοιμητήριο καὶ μὲ σκο-
τώνει ἕνας βουδὸς μηδενισμός. Φαντάζου-
ν ἐκεῖ τὰ θαυόσυκιωτα, ὀρθοστήληωτα κι' ἀσά-
λευτα κυπαρίσσια καὶ στὸ τοπίο σπέρνε-
ται ἡ κρυάδα τοῦ θανάτου. Ἀντίκρυ οἱ κισ-
σοὶ μπερδεύονται μὲ τίς θατομουργιὲς καὶ
πιὸ κάτω τὰ δεξρολίθινα γλύφουν τὰ κόκ-
καλα τῶν πεθαμένων. Φαντάζου ἀκόμα
κι' οἱ ἱτιὲς ποὺ κουρνιάζου οἱ κουκουβά-
γιες ὅστερ' ἀπ' τὴν ἱεροσουλὰ τῆς ἡμέρας.
Μοῦ θύμισαν οἱ σιχαμερὲς τὸ θάνατο, ποὺ
ὀρθώνονταν μπροστὰ μου σὰν πελώριος
μυόγιας!...

“Α, αὐτὸς ὁ ἀπύθμενος ὤκεανός, πάντο-
τε ὅταν προσπελάζω σιὰ συνορά του, πό-
σο μοῦ καρκανιάζει τὴν ψυχὴ! Τί μ' ὠφε-
λεῖ ὅμως νὰ ἐγγίξω τακτικά τὰ φτερά του;
Μήπως φαντάζομαι ὅτι θὰ δαμάσω τὸ ἀχ-
θος τῶν τύψεών μου; Μήπως προσδοκῶ
νὰ κοντίνω τὴν ἡμερόδια κατάθλιψη; Ἐάν
ἡ κατάθλιψη κονταίνει τὸν Ἰσκιο τῆς ζω-
ῆς, ἄς γίνω φίλος μὲ τὸ θάνατο γιὰ γὰ παύ-
σω ν' ἀκούω τοὺς λυγμούς του νὰ μοῦ σφίγ-
γουν τὸ λαρύγγι. Ὡστόσο, θέλω ἡ σκιά
του νὰ γίνη ὀπάλλινος ὄγκος καὶ νὰ χρω-
ματίση τίς φλέδες μου. Θέλω τὴν ὥρα τῆς
κρίσης νὰ μοῦ πύρη τίς αἰσθήσεις προτοῦ
ὁ δρόχος μοῦ σφίξει τὸ λαιμό.

—Ταλαίπωρε φτωχέ, ψιθύρισα, ὁ “Ορ-
θος ἀρχίζει τὸ εἰδύλλιο μὲ τὴν Ἑκάτη καὶ
οὐ σελαγίζεις μέσα στὸ στερεώμα τῶν χα-
μένων ψυχῶν. Γενοῦ λοιπὸν φίλος μὲ τὸ
θάνατο, γενοῦ εὐάρεστος καὶ τραγούδισε
τὴ ζωή. Θὰ σὲ ζηλέψουν κι' οἱ νυχτερίδες

ποὺ κρυφοκουδεντιάζου στίς ψηλὲς λεύ-
κες. Γενοῦ ἀφέντης τοῦ πεπρωμένου σου.
καὶ ρίξε μιὰ ματιὰ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ
ἐπιστρέφουν ἀπ' τὴ δουλειὰ ἔρποντας,
σὰν ξεθεμελιωμένοι τσιγγάνοι. Βλέπεις αὐ-
τὸ τὸ θλιβερό ἱντερμέδιο; Ἀνηφορίζουν τὸ
δρομάκι τῆς μοιρολατρικῆς σκηνογραφίας
τῶν καὶ προβάλλουν σὰν ἀγιορεϊτικὲς εἰκό-
νες. Ἄν εἶναι μεθυσμένοι, ἀλλὰ ξετραχει-
λισμένα δρώμικα ῥάκη μὲ παιδεμένη ψυ-
χή. Ματωμένες σάρκες ποὺ ἔρπου πρὸς
τ' ἀνηφόρι τῆς ζωῆς μὲ μάτια γουρλωμέ-
να ἀπ' τὴ θλίψη. Ἀνηφορίζουν χωρὶς προ-
πτική, χωρὶς ἐλπίδα. Πεινασμένοι καὶ φει-
ρασμένοι. Στερεμένοι ἀνεβαίνουν μὲ σοδα-
ροφάνεια, ὅπως τὸ λιοντάρι ποὺ γυρνάει
στὴ φωλιά του νηστικό.

Τοὺς βλέπεις κακόμοιρε θνητέ; Περνοῦν
τώρα κουρασμένοι ἀπ' τὸ μόχθο. Σκύδουν
σὰν ἄλογο ζεμένο στὸ κάρρο καὶ περνοῦν.
...περνοῦν... ποῦ πᾶνε; Στὴ στάνη τους
λένε, γιὰ νὰ χορτάσουν τὴ δροσιὰ στὸ θρω-
μερὸ ἀχούρι... Ἀδυσώπητος κλῆρος τοὺς
ἔφερε τὴ χαύνωση καὶ τοὺς ἔκλεισε στὸ
τασόφλι ἐνὸς καρυδιοῦ. Κλῆρος θανάτου
ποὺ τὸν ἀπέκτησαν ἀπὸ τὴν ἀχνα τοῦ
θρωμεροῦ βάλλου μὲ τοὺς φοβεροὺς δράκο
ντας. Τοὺς βλέπεις;

—Ναί, σιγοφιθύρισα στὸν ἑαυτὸ μου,
τοὺς βλέπω κιτρινασμένους καὶ χωρὶς αἷ-
μα. Ὁ ἱδρώτας ἔπηξε ἀπάνω τους καὶ μυ-
ρίζουν ξυνίλας. Εἶναι πελαργοὶ ποὺ ταξει-
δεύουν νηστικοί... περνοῦν, ναί, πέρασαν
ἔρποντας, χωρὶς νὰ κυττάξουν τὰ ὕψη!..
Τὰ ὕψη ἦταν ἔγγοια τῶν σοφῶν. Ἀλλὰ
αὐτοὶ δὲ σκοτιζόνταν γιὰ σοφίες, γιὰ τὸ

βράδυ θά κοιμώνταν στὶς κοπριές δίχως κουβέρτα. Κανένας δὲν τοὺς ἔμαθε πῶς νὰ κοιμούνται σὲ σεντόνια καὶ κανένας δὲν τοὺς χάρισε μιὰ κοῦπα κρασί γιὰ νὰ βρέξουν τὸ φλογισμένο λαρύγγι τους. Εἶναι ὀρτύκια ἀπροσάγγεστα λένε οἱ καλαμαράδες καὶ καλὰ κάνουν κι' ἔρπουν. Ἔστω, σκέφτηκα, ἀλλὰ γιατί ἐγὼ δὲν πηγαίνω νὰ κοιμηθῶ ἀφοῦ ἔχω κουβέρτες καὶ σεντόνια; Μπᾶ, νὰ κοιμηθῶ ἤρεμος, ἀφοῦ τὰ μάτια μου καίγανε ἀπὸ μιὰ φρικτὴ παραίσθησι. Ἐπὶ τὸ πηχτὸ σκοτάδι μαζὶ μὲ τὶς νυχτερίδες ποὺ βολοδέρναν γύρω ἀπ' τὶς λεύκες. Γυροῦσαν ἀπάνω σὰν φαντάσματα ποὺ μοῦ ζητάγαν πληροφορίες γιὰ τὴ μοίρα τῶν ἀνθρώπων ποὺ πέρασαν. Τὰ φτερά τῶν νυχτερίδων πλαταγίζουν στ' αὐτιά μου καὶ κἄποιος ψίθυρος σὰν νῆ-θυγανεᾶπὸ στόμα μισοπεθαμένου μοῦ ἔλεγε:

«Εἰμαι ξαπλωμένος ἀνάμεσα στὰ μνήματα κι' ἀρουχράζουμαι τὶς καρδιές τῶν πεθαμένων. Κἄποιος ἀπ' αὐτοὺς ἀνασηκώθηκε καὶ μοῦ εἶπε: «Οἱ πεταλοῦδες κι' οἱ ἀνθρωποὶ ἔχουν τὸ ἴδιο πεπρωμένο. Οἱ πεταλοῦδες περνοῦν τοὺς ὠκεανούς χωρὶς νὰ βραχοῦν. Ἔτσι πρέπει νὰ κάνουν κι' οἱ ἀνθρωποὶ. Οἱ πεταλοῦδες δὲν πνίγονται κι' ἂν ψοφήσουν, θὰ ψοφήσουν ἀπ' τὴν πεῖνα. Ἀλλὰ οἱ πεταλοῦδες ὅμως περνοῦν κυττάζοντας τὸ γαλαξία κι' ἂν ψοφήσουν, στήνουν στοὺς ὠκεανούς τὸ τρόπαιο τῆς παλληκαριάς. Ἔτσι κι' οἱ ἀνθρωποὶ πρέπει νὰ περνοῦν. Περήφανα καὶ κυττάζοντας τὸν ἥλιο τῆς εὐφροσύνης. Ὅσοι δειλιάζουν στὸν ἀγῶνα καὶ περνοῦν ἔρποντας μὲ τὴν κοιλιὰ στὸ χῶμα, μοιάζουν σὰν τὶς χελώνες ποὺ χώνουν τὸ κεφάλι τους στὸ καύκαλο μόλις ἀντικρύσουν ζωντανό. Αὐτὸ εἶναι τὸ πεπρωμένο τῶν δειλῶν καὶ μακάριοι ὅσοι κυττάζουν τὰ ὕψη».

Ὁ ψίθυρος ἔσβυσε κι' ἐγὼ στριμωγμένος στὸ κιγκλίδωμα μοιάζω σὰν σδυσμένο δαυλί. Σδύω σὰν πονεμένη ἡχώ.

Καίγομαι. Μονολογῶ. «Ἀν ἀκούγαν μερικοί, ὅσα ἐγὼ ἀκούτα ἀπ' τὸ κρυφὸ πνεῦμα, θὰ λέγαν, σὰν τὸ Φάουστ μὲ τὸ δικό του πνεῦμα, πῶς αὐτὰ εἶναι χονδροκοπιές καὶ πῶς θέλω νὰ λανσάρω τὴν αὐτοποσο-πεγραφή μου. Ἀάθος παχυλό, γιατί καὶ τὸ δικό μου τὸ πετσί μοιάζει σὰν τῆς χελώ-

νας. Τὸ βλέπω τὸ πετσί μου κάθε μέρα χρησιμοποιώντας ἓνα στρογγυλὸ καθρεφτάκι, ποὺ τὸ σέρνω στὴν τσέπη μου σὰν ἀνεκτίμητο μάργαρο. Ἄλλως τε καὶ τὸ παντελόνι μου εἶναι τριμμένο καὶ καμμιὰ δόξα ξέχωρη δὲν ἔχω ἀπ' αὐτοὺς ποὺ πέρασαν. Ἀν ἀδημονῶ καὶ στέκομαι συλλογισμένος μὲ τὴν καρδιά σφιγμένη, εἶναι γιὰ τὴν ἀκούω νὰ χτυπάει σὰν χάλκινος δί-σκος ποὺ ὁ ἀχὸς του τραντάζει τὰ πέρατα. Αὐτὴ ἡ καρδιά, εἶναι καρδιά ἀετοῦ ποὺ κυττάει ψηλὰ περιμένοντας τὴν εὐκαιρία νὰ σπαράξῃ τὰ ψοφίμια ποὺ γεννήθηκαν δειλὰ καὶ θὰ πεθάνουν ἀτιμα...»

Κύτταξα γαληνεμένος, ἴδιος Ἐρασμος, στὰ ὕψη ποὺ γεννοῦν τοὺς θεοὺς κι' ἓνας μονότονος ψίθυρος βγήκε ἀπ' τὰ στόματα τῶν ἱερῶν σκαραδαίων. Αὐτὸ τὸ κροτάλισμα θιγοῦσε τὸ τομάρι μου καὶ μοῦ φαινόταν πῶς θὰ λογοδοτοῦσα γιὰ τὶς βέδη-λες αὐτὲς σκέψεις. Φοδόμουνα τὴ λογοδοσία σὰν ὁ διάβολος τὸ λιθάνι. Γιατί, ποιὸς μοῦ εἶπε νὰ μετράω τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀνεβαίνουν καὶ κατεβαίνουν τὴ σκάλα τοῦ πεπρωμένου των; Ἀλλὰ ἐγὼ ὅμως μὲ τὴν ἀπροσμέτρητη περιέργεια καὶ φορτσάτη φαντασίωση ἔστριψα τὸ κεφάλι μου καὶ βυθίστηκα ἐνορατικὰ στὰ κράσπεδα τοῦ κάμπου μὲ τὰ μαβιά στίγματα. Ἐνα σωρὸ κόσμος κλεισμένος στὸ συρτάρι τῆς ἀγροτικῆς ρουτίνας, ἀποθέωνε ἐκεῖ τὸ δράμα τῶν ξωμάχων. Αὐτὸς ὁ κόσμος μὲ τὴν παραδείσια ψυχὴ, χαϊρόνταν «ὀθνεῖα» τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ κι' ἀφίοντας στὸ ξέκωμα τὸ βαρὺ τσαπί τραδοῦσε γιὰ τὸ σπιτικό του. Θὰ θαδίζαν ἄραγε κι' αὐτοὶ ἔρποντας; Ἴσως, γιατί ἡ νύχτα φούντωσε κι' ἔκλεισε μέσα στὸ σύψυχό μου τὴν περιέργεια καὶ τὸ πείσμα ποὺ δὲν μποροῦσα νὰ τοὺς διδάξω πῶς ἡ ζωὴ δὲν εἶναι τὸ «τεῖχος τῶν θρήνων» ποὺ φαντάζονται οἱ προνομιούχοι. Αὐτὸ τὸ ἀνούσιο ὄνειρόδραμα κλωθογύρισε μέσα μου σὰν τεράστιος δόξας, γι' αὐτὸ, ὅταν ἡ νύχτα μ' ἔστειλε ν' ἀγκυροβολήσω στὸ λιμάνι τῆς ἐφήμερης σιωπῆς μου, θυμήθηκα τὸν ποιητὴ ποὺ ἔλεγε:

«ὦ δαρυστενάχτοι θνητοί, σκλάβοι τοῦ πε-
πρωμένου
»μῆτε κανέναν σαρμῶ μῆτε ἀγαπῶ κανένα.
»Στὴν ἀγκυαλιὰ τοῦ τίποτε, σὰς ἀναπαύω ἐγὼ!

“ Η ΒΡΥΣΗ „

Ἐπὶ τῶν εἰδωλολατρικῶν χρόνων καὶ πρὸ Χριστοῦ ἔτι, ὑπῆρξαν ἴδιοι, εὐαρίθμων κατοίκων οἰκισμοὶ ἐν τῇ Βορειο—Δυτικῇ λεκάνῃ τῶν Τζουμέρκων, ἦτις, ὥς ἐν κλοιῷ στεφανοιμένη ὑπὸ τῶν ἀποκρήμνων καὶ ἀπροσίτων τοιούτων ὁρέων, ἐπιτρέτει διέξοδον μόνον πρὸς τὸ ὁμώνυμον τοῦτο (Β.Δ.) σημεῖον, τὸ ἀνοίγον διόδον εἰς τὸν ροῦν χειμαρρῶδους, καὶ ἐν καιρῷ βροχῶν ἀκρατήτου ποταμοῦ. Ἀπροσδιόριστος εἶναι ὁ χρόνος, καθ’ ὃν μειέπειτα οἱ οἰκισμοὶ οὗτοι συνφκίσθησαν ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ εἰς μίαν, τὴν αὐτὴν τοποθεσίαν. Φέρεται δὲ ὑπὸ τῆς παραδόσεως δι—πιθανώτατα—ἐκ τῆς ἐνώσεως τοιούτων προῆλθε τὸ χωρίον «Μελισσουργοί», ἕπερ ἱστορικῶς ἀριθμεῖ βίον οὐχὶ μικρότερον τῶν ὀκτὼ αἰώνων.

Τοῦτο συνοικισθὲν εἰς τὸ μέσον τῆς λεκάνης, εἰς κοιλάδα ἐπικλινῇ, ἐμβάλλει τὸν ἐρευνητὴν εἰς σκέψιν φέρουσαν τὸ ἐρώτημα «διὰ τί ἐξελέγη τοποθεσία ἄνυδρος;» πολὺ δὲ μᾶλλον, διότι τὰ περὶ αὐτὸ ὄρη καὶ αἱ κλιτύες αὐτῶν ἀριθμοῦσι περὶ τὰς 40 πηγὰς ἐγκατεσπαρμένας καὶ ἀναβλυζούσας εἰς διάφορα τῆς περιφερείας μέρη, ἡ δὲ περὶ τὸ χωρίον Νοτιο—Δυτικὴ πλευρὰ τῆς λεκάνης κυριολεκτικῶς καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχὴν λούεται ἀφθόγως.

Υδατα διαυγῇ, ὑγιεινὰ, δροσερὰ καὶ εὐγευσία ἀναβρύνουσιν ἐκ μικρῶν ἢ μεγάλων πηγῶν, ἄλλα δὲ ἀπὸ ἐκατοντάδων μέτρων ὕψους τοῦ ἀπροσίτου «Τζουμέρκα(?)» —ὅστις ὥς τεῖχος κατακορύφως ὀρθοῦται—ποταυηδὸν ἐκπηδῶσι καὶ μετὰ πατάγου καταρρακτωδῶς πίπτουσι. Οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ παρὰσπρόμενα ὑπὸ ρεϊμάτιων ἀέρος ἐξάνεμιίζονται· λάμποντες δὲ τότε χρυστάλλινοι ὕδρατμοί, ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἀντιφρεγγίζοντες, δροσίζουσι τὴν ἀχανὴ ἀτμόσφαιραν.

Ἐπὶ τάπητος χλόης, ἐν καιρῷ κυνικῶν κυμάτων, ὑπὸ τὴν ὑψικάρηνον εὐσχιόφυλλον καὶ πολίκαρπον καστανέαν(?) καθήμενος ποτε ὁ ποιητὴς ἐρέμβαζε, νανουρίζομενος ἀπὸ τὸ κελεύσμα τοῦ ἐκ τῆς πηγῆς «Κρυονέρι» διοχετευομένου διαυγεστάτου καὶ ἀφρίζοντος ὕδατος. Δὲν ἀπέστρεφε δὲ τὸ βλέμμα, οὐδ’ ἔπαιεν ἅμα ν’ ἀπολαμβάνῃ ἀπλήστως τοῦ ἑξαισίου θεάματος. Μετ’ ἀπεριγράπτου θαυμασμοῦ παρειτῆρει τὸ ἀντικρὺς υπερήφανον, ἀλλ’ ἀπότομον ὄρος καὶ τὰ ἀπ’ αὐτοῦ κατακρημνιζόμενα ψυχρὰ ὕδατα. Γοητευμένος δὲ κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκεῖνας ὑπὸ τῶν ἀγρίων καλλονῶν τῆς φύσεως, ἤρετο εἰς ὕψος φαντασίας προκαλοῦν αἶσθημα βαθείας προσευχῆς, ἐνδομύχου πρὸς τὸν πάνσοφον Θεὸν εὐχαριστίας.

Παρὰ ταῦτα ὅμως, καὶ παρὰ τὸ πολυάριθμον τῶν πηγῶν τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου, οὐδεμία ἀξία τοῦ ὀνόματός της, ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ χωρίου. Ἐὰν δέ που (!)

ἀναβλύζει ὀλίγον, ὥς προερχόμενον ἐκ τῶν ἐπιφανειακῶν στρωμάτων τῆς γῆς, εἶναι ἀρρυπτικόν, ὅλως ἀκατάλληλον πρὸς πόσιν ἢ οἰκιακὴν χρῆσιν.

Τοῦτου δ' ἔνεκα—ἄγνωστον, ἂν μὴ καὶ πρότερον—ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τελευταίως γενομένου, καὶ ἤδη ὑπάρχοντος συνοικισμού τοῦ χωρίου, κατὰ πολὺ ἐδυσκολευόντο οἱ κάτοικοι εἰς τὸ ζήτημα τῆς ὑδρεύσεως· κυριολεκτικῶς εἰπεῖν, ἔβασανίζοντο.

Καὶ κατεβλήθη μὲν προσπάθεια, περὶ τὸ ἔτος 1800, ⁽⁵⁾ κατασκευῆς ὑδραγωγείου, ἀλλ' αὕτη περιωρίσθη μόνον εἰς ὑδρευσιν τῆς συνοικίας «Παναγιᾶς», διότι παρ' αὐτῇ ἐτελεῖτο καὶ ἡ κατὰ τὴν 15ην Αὐγούστου μεγαλυτέρα πανήγυρις τοῦ χωρίου. Τὸ ἀπὸ τῆς πηγῆς «Γκρίτσανα» τότε ληφθὲν ὕδωρ ἦτο εὐγευστον καὶ δροσερόν, ὃ δὲ διὰ λιθίνων πλακῶν ⁽⁶⁾ κατασκευασθεὶς σωλὴν λίαν τεχνικός. Διὰ τὴν ἀνεπαρκῆ ὅμως ποσότητα, καὶ δὴ διὰ τὴν μετ' ὀλίγα ἔτη καταστροφὴν μεγάλου τμήματος τοῦ σωλήνος, τοῦ κατ' ἀνάγκην διοχετεύοντος τὸ ὕδωρ ὑπὸ τὴν κοίτην τοῦ χειμαρρῶδους ρύακος «'Ασπρολάγκαδο», ἀπέβη ἀδύνατος ἡ θεραπεία τῶν ἀναγκῶν τῶν κατοίκων, καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς συνοικίας τοῦ χωρίου.

Αἱ οἰκοκυραὶ ἔδει νὰ διαθέσωσι δώρον ὥς ἔγγιστα, καθ' ἑκάστην, καὶ δὴ τῶν πρωϊνῶν ὥρῶν, κόπους ὅχι ὀλίγους διὰ τὴν προμήθειαν τοῦ διὰ τὴν ἡμέραν ἀναγκαιοῦντος ὕδατος, καὶ ἰδίᾳ ποσίμου, τὸ ὁποῖον σχεδὸν οὐδέποτε κατὰ τὰς ὥρας τοῦ γεύματος ἔπινον δροσερόν. Λίαν πρωΐ, πρὶν ἔτι φωτίσῃ ἡ ἡμέρα, διὰ νὰ λάβωσιν καθαρόν, ἢ πρώτη φροντίς ἐκάστης οἰκογενείας ἦτο, νὰ σπεύσῃ νὰ προμηθευθῇ ὕδωρ. Γεμίζουσα δὲ ἔφερε «νεροβαρέλαν», 20 ὀκάδων—καὶ δὲν ἐπῆρκει μία—φορτωμένην ἐπὶ τῶν νώτων, σπανιώτατα δὲ ἐπὶ ὑποζυγίου, δεδομένου ὅτι, οὔτε ὅλοι οἱ κάτοικοι εἶχον τοιαῦτα, οἱ δὲ ἔχοντες ἀπησχόλουν ταῦτα εἰς ἀγώγια. Ἐκόμιζον δὲ τοῦτο ἐξ ἀποστάσεως χιλιομέτρου περίπου. Καὶ οἱ μὲν τῆς συνοικίας Ἁγίου Νικολάου ἐλάμβανον τοῦτο ἀπὸ τὸ «μυλαύλακο» τοῦ ἀνατολικοῦ μύλου,⁽⁷⁾ οἱ τῆς συνοικίας Ἁγίου Μάρκου—ἀνεπαρκoὺς ὄντος τοῦ ὕδατος πηγῆς «Μουτσίλα»—ἐκ τοῦ ρύακος «'Ασπρολάγκαδο», οἱ δὲ τῶν ἄλλων συνοικιῶν ἀπὸ τὸ «μυλαύλακο» τοῦ κάτω μύλου (Ἁγ. Νικολάου), ἀπὸ τὴν παρ' αὐτῷ «βρύση θανάτου», καὶ ἀπὸ «τὶς Ζυμάρης»⁽⁸⁾).

Ἀλλὰ μήπως ὁ ποτισμὸς τῶν οἰκοσίων καὶ φορτηγῶν ζώων ὀλίγον ἀπησχόλει τοὺς κατοίκους; Ὅτιοι ἔδει νὰ ὀδηγήσωσι ἢ σύρῳσι, δις τοῦλάχιστον τῆς ἡμέρας, ἔξω τοῦ χωρίου εἰς πηγάς, ἢ τοὺς ἐκατέρωθεν αὐτοῦ ρύακας⁽⁹⁾—ἐφ' ὅσον δὲν ἦσαν θολωμένοι ὑπὸ τῶν βροχῶν—διὰ νὰ ποτίσωσι ταῦτα.

Ὅσον δ' ἀφορεῖ τὸν πρόχειρον ποτισμὸν τῶν μικρῶν λαχανοκήπων, διὰ τὸ ἀνεπαρκές τοῦ ἐκ τῶν παρακειμένων ρυτίκων ὕδατος, συγκρούσεις καὶ διαπληκτισμοὶ ἐγίνοντο μετὰ τῶν κατοίκων πρὸς ἀποτροπὴν μαρασμοῦ ὀλίγων λαχανο—κηπευμάτων αὐτῶν μέχρι τοῦ ἔτους 1890, ὅτε ἐκ τῆς πηγῆς «'Αγκάθι» δι' ἀνοικτῆς αὐλάκος διωχετεύθη ἱκανὸν πρὸς ἄρδυσιν ὕδωρ.

Αἱ οἰκοδόμοι νὰ προκειμένου νὰ πλύνωσιν, ἰδίως τὰ ἀνδρικά ἐνδύματα, καὶ δὴ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους—διότι ἀπὸ αἰώνων ἐφόρουσαν πάλλευκα μάλλινα καὶ βαμβακερὰ (φλοκάτες, σεγκοῦνες, τσιποῦνια, κάλτσες, ὑποκάμισσα, φουστανέλλες

κλπ.)—ήναγκάζοντο διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, νὰ φορτώνωνται, πλὴν τούτων τὴν εἰς ξύλα καύσιμον ὕλην, τὰ ἀναγκαῖα πρὸς θέρμανσιν τοῦ ὕδατος σκευή⁽¹¹⁾, καὶ πᾶν ἄλλο τὸ ἀπαραίτητον εἰς τὴν πλύσιν, καὶ μεταβαίνωσιν εἰς τὰς παρὰ τοὺς μύλους «νεροτριβάς⁽¹²⁾», αἵτινες ὄντως ἀφθονον παρείχον τὸ ὕδωρ, καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς πλύσεως.

Τὸ ζήτημα ἦτο ζωτικόν· καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἔτι ἀπόψεως ἡ ἀπασχόλησις αἵτη ἀπέβαινεν ἐπὶ ζημίᾳ τῶν οἰκογενειῶν. Κόπος πολὺς καὶ θπῶλεια χρόνον, δυναμένου νὰ διατεθῇ εἰς τὴν ὑφαντικὴν ἢ εἰς ἄλλας ἀπαραίτητους καὶ ἐπωφελεῖς οἰκίαι καὶ ἐργασίας. Σπανίως δὲ ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέγχθη οἱ περιορῶμενοι ὑπὸ ψυχρῶν καὶ διαυγεστάτων ὑδάτων ἠδύνατο νὰ πῶσι κατ' οἶκον δροσερὸν ὕδωρ.

Ἡ κατάστασις ἐκρίθη πλέον ὥς μὴ ἀνεκτὴ, ὥς μὴ ἐπιδεχομένη ἀναβολῆς ἢ παρατάσεως. Ὄθεν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους 1861 ὅτε —ὡς φαίνεται— τὸ χωρίον διετέλει ἐν οἰκονομικῇ ἀκμῇ, Δημογέροντες δὲ καὶ προύχοντες αὐτοῦ ἦσαν ἄνδρες ἐν διαφέροντος καὶ ἔργων, ἀπεφασίσθη ἡ κατασκευὴ ὑδραγωγείου. Μετὰ ἐπιτόπιον δὲ κατ' Αὐγουστον—μῆνα τῆς σταθερᾶς ποσότητος τῶν ὑδάτων— παρατήρησιν καὶ μελέτην ἐξελέγησαν τὰ μεταξὺ τῶν θέσεων «Ντόβρου» καὶ «Κερασιᾶς» ἀπὸ τοῦ «Τζου μέρικα» καταρρέοντα, καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας αὐτοῦ συγκεντρούμενα καθαρά, ψυχρά, ὀξυγονοῦχα δὲ διὰ τὴν ἀνὰ τὰς κορυφὰς⁽¹³⁾ καὶ τὴν μετὰ τοῦ ἀέρος ἐπαφήν, διαυγῇ καὶ εὐγευστα ὕδατα. Εἶναι αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔκτοτε ἀποτελοῦν τὸ «Κεφαλόβρου σο», ὅπερ εὐρισκόμενον εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων, ὥς ἔγγιστι, χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ κέντρου παρέχει τὸ πλησιέστερον πρὸς τὸ χωρίον κατὰλληλον ἴδιον, ἅμα δὲ καὶ ἔδαφος διοχετεύσεως ὁμαλόν.

Καὶ ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον. Ἡ πρὸς τοῦτο ἀναλαβοῦσα ἐπιτροπὴ καλέσασα τεχνίτας⁽¹⁴⁾ ἐκ Πραμάντων καὶ Σκλούπου,⁽¹⁵⁾ προμηθευθεῖσα δὲ καὶ ἀναλόγους πηλίνους κυλινδρικοὺς σωλήνας (κιούγγκια), ἀνέθηκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐκτέλεσιν. Ἀφ' οὗ δὲ οὗτοι κατεσκευάσαν ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἀρχικῆς συγκεντρώσεως τῶν ὑδάτων⁽¹⁶⁾ δεξαμενὴν, ἐξάραξαν δὲ καὶ ἀνώρουξαν χάνδακα, ἀναλόγου βάθους⁽¹⁷⁾ καὶ μήκους⁽¹⁸⁾, ἀπὸ τῆς πηγῆς μέχρι τῆς παρὰ τὸ μέσον τοῦ χωρίου οἰκίας Μποτσώλη, ὅπου καὶ τὸ τέρμα, ἐπεράτωσαν τὸ ἔργον ἐντὸς δύο ἐβδομαδῶν. Ἡ προσαρμογὴ τῶν σωλήνων ὑπῆρξεν ἀεροστεγῆς. Ἐγένετο δὲ ἡ χρησιμοποίησις συγκολλητικῆς ὕλης (μειγματος⁽¹⁹⁾ βάμβακος, ἐλαίου καὶ κεραμοκόψεως), εἰς τρόπον ὥστε οὐδὲ σταγὼν ὕδατος νὰ διαφεύγῃ ἀπὸ τῶν ὁρμῶν.

Ἐντὸς δὲ τοῦ χωρίου, παρὰ τὴν πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς, κατεσκευάσθη συγχρόνως οὐχὶ καὶ τόσον εὐπρόσωπον εἰς ἐμφάνισιν ἐπιστέγασμα. Πλακοσκεπὴς σιέγη στηριζομένη ἐπὶ μιᾷ πλευρᾷ τοίχου, ἐφ' οὗ τρίκρονος κρήνη, καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ δύο τοξοειδῆ κενὰ ἐπιβαίνοντα στηλῶν, παρ' ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐκτίσθη «βαρελοστάσι». (20) Ὡμοῖον δὲ τύπου δίκρονος κατεσκευάσθη εἰς τὸ τέρμα, εἰς ὕδρευσιν τῶν κάτω συνοικιῶν. Βραδύτερον ὁμως κατὰ μὲν τὸ 1886, δι' ἀνοίγματος τοῦ σωλήνος παρὰ τὴν πλατεῖαν «Κάμπος» ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἀγίου Νικολάου, κατεσκευάσθη τρίτη (μικρόκρονος) κρήνη κατὰ δὲ τὸ 1903 διὰ διακλαδύσεως τοῦ κεντρικοῦ σωλήνος κατε

σκευάσθη καὶ τετάρτη(₁) — μονόκρουνος καὶ αὐτὴ — ἐν τῇ παρὰ τὰς οἰκίας «Ριζαίων» διασταυρώσει τῶν ὁδῶν.

Ἡ ἡμέρα τῆς πρώτης ἀπὸ τοῦ «Κεφαλοβρύσου» ὑδρεύσεως ἐπανηγυρίσθη ὑπὸ τῶν κατοίκων. Πρὶν δὲ ἢ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κοινοῦ ἐψάλη ἀγιασμός. Ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς ἱερᾶς ταύτης τελετῆς — τῶν ἱερέων καὶ ψαλτῶν ἱσταμένων πρὸ τῶν χαινόντων κενῶν στομιῶν τῆς κρήνης — οἱ ψάλλται (ὁ μὲν ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἱερεῖς, ὁ δὲ διὰ τοῦ κενοῦ σωλήνος πρὸς τοὺς ἐν τῇ δεξαμενῇ ἀναμένοντας τὸ σύνθημα ἑξαπολύσεως τοῦ ὕδατος) ἀνεφώνησαν, «Εὐλόγησον, Δέσποτα!» Ἡρξάτο δὲ τότε ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἀγιασμοῦ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἐπικλήσεως «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε...». Καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἐψάλλετο τὸ τροπάριον «Σῶσον Κύριε, τὸν λαόν σου. .» χειμαρῶδῶς ἀπὸ τῶν κρουῶν ἐξεπήδησε τὸ ὕδωρ.

Τὰ πρόσωπα ὄλων τῶν κατακλυσάντων(₂) τὴν περίξ τῆς κρήνης πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς καὶ εὐλαβῶς παρακολουθούτων τὴν τελετὴν κατοίκων ἤστραψαν ἐκ χαρᾶς. Ἀγαλλίασις δὲ, οὕτως εἰπεῖν, ἦτο ἐξωγραφισμένη εἰς τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν καὶ νεανίδων· αὐταὶ τὰ ἑορταστικά τῶν φοροῦσαι, καὶ τὰς ὑδρίας (μπότια, λαγήνια, μαστραπάδες) ἀνὰ χειρὸς ἔχουσαι, εὐθὺς ἅμα τῇ λήξει τῆς τελετῆς, ὥς ἄλλαι «Νεραΐδες» — Νύμφαι τῆς ἀρχαίας μυθολογίας — μέ φωνὰς χαρᾶς ἔσπευδον νὰ γεμίσωσιν ἐκ τοῦ καθηγιασμένου ὕδατος τῶν Τζουμέρκων.

Ἡ ἀπόδοσις ὅμως τοῦ χρόνου ἐδημιουργεῖ ἀνάγκην ἐπισκευῆς τοῦ ὑδραγωγείου. Ρίζαι χόρτων, διεισδύουσαι διὰ τῶν τριχοειδῶν πόρων τῶν κεραμοειδῶν σωλήνων, καὶ ἐντὸς αὐτῶν αὐξανόμεναι ἐσχημάτιζον μακρὰς καὶ ὀγκώδεις υἱρὰς ριζῶν, αἵτινες ἀποφράσσουσαι τὴν δίοδον(₃) τοῦ ὕδατος κατέστρεφον κατὰ τόπους τὸ ὑδραγωγεῖον.

Πρὸ τῆς τοιαύτης καταστάσεως, καὶ τοῦ κινδύνου τελείας διακοπῆς τῆς ὑδρεύσεως, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς κοινότητος κατὰ τὸ 1893 ἡ ἀνακαίνισις αὐτοῦ. Ἀτυχῶς ὅμως τὸ ἔπ' αὐτῆς διατεθὲν χρηματικὸν ποσὸν ἦτο μικρόν, καὶ τούτου ἕνεκα, καὶ ὁ ἀναλαβὼν τὴν κατασκευὴν ἀδαὴς καὶ κακότεχνος, καὶ τὸ ἔργον ἐγένετο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐλαττωματικόν. Χάνδαξ ἀβαθής, σωλὴν δὲ ἐκ λιθίνων πλακῶν καὶ ἀρχήστου ἀμμοκονιάματος ἐπέτρεπεν ἐνιαχοῦ καὶ αὐτὴν τὴν διαρροὴν τοῦ ὕδατος.

Τέλος μετὰ συχνὰς ἐπὶ ἔτη καὶ ἀδιακόπους ἐπισκευὰς ἐδέχθη νὰ ἐξυψηρετήσῃ ὅπως οὖν τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων μέχρι τοῦ 1953, ὅτε, κατὰ τὴν μεταπολεμικῶς γιγνομένην ἀνασυγκρότησιν, ἐχορηγήθησαν ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰς τὴν Κοινότητα ἀνάλογα μέτρα σιδηροσωλήνων, ἅτινα αὕτη ἐχρησιμοποίησεν εἰς ἀνανέωσιν τοῦ ὑδραγωγείου ἐντὸς προχείρου καὶ ἀτελῶς κατασκευασθέντος χάνδακος.

Ἡνοίχθησαν τότε κρουνοὶ ἔνθα καὶ οἱ πρότερον, προσετέθησαν δὲ εἰσέτι, εἰς παρὰ τὸ ἄλλος Ἀγίου Μάρκου, ἕτερος ἐν τῇ πλατεῖᾳ «Παναγιάς», τρίτος ἐν τῇ ἀνατολικῇ συνοικίᾳ καὶ τέταρτος ἐν τῇ συνοικίᾳ «Κουτσουμπάτικα», ἐν συνόλῳ κρῆναι ὀκτώ.

Ἐπιβάλλεται, ὅμως, πρὸς ἀποφυγὴν παρομοίων σφαλμάτων, ἡ ἐκβάθυνσις τοῦ

χάνδακος καὶ ἡ ὀριστικὴ τοποθέτησις τῶν ὑδροφόρων σιδηροσωλήνων εἰς βάθος τοῦλάχιστον 0,70 τοῦ μέτρου. Οἶτω δὲ καὶ οἱ ἐν Μελισσουργοῖς, τῶν ἀείποτε χιονοσκελῶν καὶ ἐλατοφυτῶν κατὰ τὸ μέρος τοῦτο Τζουμέρκων, κατοικοῦντες καὶ παραθερίζοντες θὰ ἀπολαύσων ἀναψυχῆς ἐκ τῶν σπανίων, συντελούσης—πρὸς τοῖς ἄλλοις—τῆς δροσερότητος, ἀλλὰ καὶ τῆς διουρητικότητος, τῆς διακρινούσης τὸ πόσιμον τοῦτο ὕδωρ, ὅπερ ἀενάως καὶ ἀφθύνως ἀποστέλλει τὸ εὐεργετικὸν «Κεφαλοβρύσκον».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

α). Ὑδραγωγεῖον. Κεφαλοβρύσκου κατασκευασθὲν τῷ 1851, ἀνκαινισθὲν τῷ 1893, ἀνακατασκευασθὲν τῷ 1913. Γκριτσάνων—Ιωαννῆς 1801, ἐνφορὶς καταστραφέν. 1) Ἐλάχιστης ποσότητος, ἀρρυπτικὸν ἀκατάλληλον διὰ πλῆσιν καὶ βράσιμόν ὀσπρίων, δύσπεπτον, ἀναβλύζον εἰς θέσιν Γεωργούση—Θόδωρου, Κούση, Φρόση—Μπλετισογιάννη καὶ Ράτικου. 2) Εἰδικὸν ὄνομα τοῦ μικροτέρου καὶ ἀποτομωτέρου κλάδου τῶν Τζουμέρκων. 3) * νῶθεν τοῦ Μοναστηρίου «Ισάδ.α τῆς Θεολόκου». 4) Σπυρ. Πάγανέλλη· ἀνώτερος διπλωματ. ὑπάλληλος, συγγραφεὺς, παραθερίσας εἰς Μελισσουργοῦ, ἐπὶ 15 ἡμέρον τῷ 1905. 5) Επὶ δημογεροντίας * Παγν. Χρόνη. 6) Κενὸν τετραγων. παραλληλεπιπέδου μὲ πλάκες «κουσκούκι». Ἡ βρύση Καραγιάννη ἀνέβλυσε τῷ 1885. 7) Πρώην Εἰση, τότε δὲ ὀνομαζόμενος «μῦλος τῆς Γεωργάκινας Χρόνης». 8) Βρύση τοῦ Γαιόρου. 9) Βρύση τοῦ Παπουλῆ. 10) Ἀσπράγγαδο καὶ Κουφερίτσι. 11) Καζάνι κλπ. 12) Ἐργοστάσιον πλύσεως καὶ κατεργασίας ἐγχωρίων ἀλλήνων ὑφασμάτων. 13) Μικροὶ λίθοι ἐστρουγυλημένοι, κοινῶς «Τσέκαλα». 14) Τὸ σημεῖον συγκεντρώσεως τοῦ ὕδατος. 15) Κτίσται καὶ εἰδικευμένοι ἐργάται. 16) Νῦν * μπλεχωρί. 17) 60—80 ἑκατοστά τοῦ μέτρου (πόντους). 18) * εἰσάρων ὡς ἔχιστα χιλιόμετρον. 19) Τὸ κοινῶς λεγόμενον «κρητέσι». 20) Θέσις πρὸς τὴν τοθετηθῆναι μίαν ὑδροβαρέλας. 21) * ὁ κτήριον ἐγένετο δαπάνη Ρίζου Νικολάου. 22) Ἐγένετο ὥστε νὰ μὴ χωρῇ ἄλλους. 23) Διάβασις.

ΜΟΙΡΟΛΟΓΕΙ

Καλότυχοι καλόμοιροί ἐστέ τ' ἀπάνω κόσμου

πού περιμενετ' ἀνοιξη τ' ὁμορφὸ καλόκατρί

πού περιμένετε λαμπρὴ στήν ἐκκλησίαν νὰ πάτε

νὰ δῆτε νιοὺς πού χαίρονται καὶ νιὲς πού καμαρώνουν

νὰ δῆτε καὶ μετὰ παιδιὰ πού παίζουν πού γελάνε

κι' ἄλλοιὰ ἀπ' τοὺς κακότυχους ἰδιοφονεμένους

αὐτοὶ ποτέ δὲν χαίρονται ποτέ δὲν καμαρώνουν

αὐτοὶ πάνε στὴ μαύρη γῆ, σι' ἀραχιασμένο χῶμα

τοὺς τρώει ἡ γῆ καὶ χιρίζεται, τρώει καὶ καμαρώνει

τρώει κορμιὰ λεβέντικα ἰδιοφονεμένα.

ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΡΤΗΣ ΤΟΥ 1882

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας ὁ Νομὸς Ἀρτης πλὴν τῆς πόλεως Ἀρτης, τῆς κτηματικῆς περιοχῆς αὐτῆς καὶ 14 χωρίων, ἀπετέλει ἓνα τεράστιον τσιφλικι ἀκλήκον εἰς τὸν Κων/νον Καραπάνον. Οἱ ἀγρόται τῶν χωρίων οὐδὲν δικαίωμα κυριότητος εἶχον ἐπὶ τῶν ἀγρῶν των, τῶν οἰκιῶν των, καὶ τῶν βοσκῶν τῶν χωρίων των. Τοὺς ἀγρούς των ἐκαλλιέργουν κατὰ τὸ κολληγικὸν σύστημα καὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι κατὰ τὴν συγκομιδὴν τὸ 1/3 τῆς παραγωγῆς των νὰ τὸ καταβάλλουν ὡς γέωμορον εἰς τὸν Τσιφλικῶν. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς περιοχῆς τῆς Ἀρτης καὶ τοῦ ὁρεινοῦ τμήματος τοῦ Νομοῦ, μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου ἀπὸ τῶν Τουρκικῶν ζυγῶν (Ἰούνιος 1881) οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς αὐτῆς ἐπίστευσαν ὅτι ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας τὴν ὁποῖαν ἀπέκτησαν διὰ τῆς φυγῆς τῶν Τούρκων θὰ ἀπέκτων καὶ οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν· καὶ δὲν θὰ ἐπλήρωσαν πλέον γέωμορόν εἰς τὸν Τσιφλικῶν. Ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ἀγροτῶν τῆς περιοχῆς μας ἦτο ὁ ἡγέτης τοῦ Ἀγροτικοῦ Κόμματος καὶ κατόπιν βουλευτῆς Γεώργιος Παχὺς. Ὁ Γεώρ. Παχὺς ὑπεστήριξε τὴν ἀποψιν ὅτι οἱ ἀγρόται δὲν ἔπρεπε νὰ πληρώσουν γέωμορον ἀρτι τοῦτο δὲν ἦτο παρὰ φόρος ἐπιβληθεὶς εἰς τοὺς ἀγρότας ἐπὶ Ἀλῆ—Παχῶ. Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀπόψεώς του ἐξέδωκε καὶ σχετικὸν διδρίον μετὰ γνωμοδοτήσεως τῶν Νομομαθῶν Διμασκηνοῦ κ. λ. π. μετὰ τὸν τίτλον «Τὸ ἐν Ἠπειρῷ Ἀγροτικὸν ζήτημα». Ὁ Κ. Καραπάνος ἐνδιαφερόμενος ἀντιθέτως, ὑπεστήριξε τὴν ἀποψιν ὅτι εἶχε δικαιώματά ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν χωρίων τοῦ Νομοῦ μας καὶ ἐπομένως ἐδικαιούτο νὰ εἰσπράττῃ τὸ γέωμορον. Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀπόψεώς του καὶ εἰς ἀπάντησιν εἰς τὸ διδρίον τοῦ Παχὺ ἐξέδωκε καὶ αὐτὸς διδρίον μετὰ τὸν τίτλον: «Ἡ δημιουργία ἀγωνιζομένη νὰ δημιουργήσῃ Ἀγρ. ζήτημα» μετὰ γνωμοδοτήσεως ὑπὲρ τῆς ἀπόψεώς του τῶν νομομαθῶν Οἰκονομίδου, Καλλιγὰ κ. λ. π. Ἐκ τῆς ἀντιθέσεως αὐτῆς ἐδημιουργήθη τότε τὸ περίφημον ἀγροτικὸν ζήτημα τῆς Ἀρτης καὶ τῆς Θεσσαλίας. Ἐπιτροπαὶ ἐσχηματίσθησαν τότε ἀπὸ ἀγρότας τῆς περιοχῆς μας καὶ μετέβησαν εἰς Ἀθήνας πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀπόψεώς των ἔναντι τῆς Κυβερνήσεως. Οἱ ἀγρόται ὑπακούοντες εἰς τὰς συστάσεις τῆς ἐν Ἀθήναις ἐπιτροπῆς των καὶ εἰς τὸν Ἀγροτικὸν ἡγέτην Γ. Παχὺν ἠρνοῦντο νὰ καταβάλλουν τὸ γέωμορον εἰς τοὺς Τσιφλικάδες, εἰς πολλὰ χωρία ἔλαβον χώραν στάσεις καὶ συμπλοκαὶ μετὰ τῶν εἰσπρακτόρων τῶν Τσιφλικάδων, τῶν ὀργάνων τῆς Χυροφυλακῆς καὶ τῶν ἀγροτῶν καὶ πολλοὶ ἀγρόται κατεδικάστησαν εἰς φυλάκισιν πολλῶν μηνῶν, διότι ἠρνοῦντο νὰ πληρώσουν τὸ γέωμορον, συνελήφθη δὲ καὶ ἐφυλακίσθη καὶ αὐτὸς ὁ κόμης ὁ Βουλευτῆς Γεώργιος Παχὺς. Δυστυχῶς ἡ τότε Κυβέρνησις Κουμουνδούρου καὶ τὰ Δικαστήρια δὲν ἐδικαίωσαν τοὺς ἀγρότας ἀλλὰ τοὺς Τσιφλικάδες καὶ οὕτω οἱ ἀγρόται μας ἔμειναν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν δούλοι τῶν Τσι-

φλικάδων. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἔγινε τότε πολὺς θόρυβος διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ πολλαὶ ἐπερωτήσεις ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν Βουλὴν διὰ τὴν στάσιν τῆς Κυβερνήσεως.* Ἐπειδὴ τὸ θέμα εἶναι λίαν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν περιοχὴν μας ἀναδημοσιεύομεν ἄρθρον σχετικὸν μὲ τὸ Ἀγροτικὸν ζήτημα τῆς Ἀρτης ἐκ τῆς Ἐφημερίδος Ἀνεξαρτησία τῆς Δαρίσης, δημοσιευθὲν τὸ 1882 καὶ τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν καλwsύνην νὰ μᾶς ἀποστείλῃ ὁ πατριώτης μας οἰκονομολόγος κ. Κλαύδιος Μπανταλούκας.

Τὸ μέρος τῆς Ἡπείρου ὅπερ παρεχωρήθη τῇ Ἑλλάδι καὶ οὐ πρωτεύουσα ἡ Ἄρτα, περιλαμβάνει 54 χωρία καὶ πληθυσμὸν 33—34 χιλ. κατ. Πρωτ. δὲ τὴν πόλιν Ἄρτιαν, ἥς πληθ. 5000 ψυχάς. Ἐκ 54 χωρίων 14 μόνον ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν, ἣν ὀνομάζουν ἐλευθροχώρια ἢ κεφαλοχώρια, δηλαδὴ χωρία, ὧν αἱ γαῖαι ἀνήκουν εἰς αὐτοὺς τοὺς κατοίκους ποῖ καλλιεργοῦν διὰ λμόν των χωρὶς νὰ πληρῶνουν ἄλλον δασμὸν ἢ τὴν δεκάτην καὶ τὸν ἔγγειον φόρον, ὅς εἰσπράττεται διὰ λμόν τῆς Τουρκίας.

Τὰ 40 ἄλλα χωρία ὑπάγονται εἰς ὅλως διαφορετικὰς συμφωνίας.

Ἡ ἱστορία των εἶναι περίεργος. Μέχρις ἐποχῆς τοῦ Ἀλήπασα ὅλα τὰ χωρία Ἡπείρου—Θεσσαλίας ἀνῆκον πλήρως εἰς τοὺς κατοίκους των, οἱ ὅποιοι ἐκαλλιέρ-γουν καὶ ἐπλήρωνον εἰς τὸ Κράτος μόνον ἔγγειον φόρον ἢ τὴν δεκάτην τῶν προϊόντων των. Τὰ μέρη ταῦτα δὲν εἶχον κατακτηθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Παρεδόθησαν τὸ 1432 καὶ ἀνεγνώρισαν τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν.

Ὁ κατακτητὴς ἀνεγνώρισε τὰ προνόμια, ἃ εὔρε ἔγκυρα καὶ ἐπέτρεψε ἐλευθέραν νομὴν.

Τὸ 1816 ὁ Ἀλήπασας ἔχων ἀνάγκην χρημάτων διὰ πολυτέλειαν τῆς αὐτῆς του καὶ στρατοῦ, ἀφοῦ ἐξήντηλσεν ὅλους τοὺς πόρους του, ἔστρεψε βλέμμα πεδιάδας Ἡπείρου—Θεσσαλίας εἴτε διὰ δόλου δέ, εἴτε διὰ τῆς βίας (φυλάκιση, ἀκρωτηριασμοί, θάνατοι) κατώρθωσε νὰσφετερισθῇ τὸ δίκαιον τοῦ νὰ προεξαίρῃ διὰ λμόν του μίαν πρόσδοδον ἐπὶ ὅλων τῶν γαιῶν τῶν ἀμφισβητουμένων χωρίων τούτων, ὀρίσας 20-30%/. Οἱ κάτοικοι ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶν ὅ,τι ἀπῆτει. Ἔτσι ὁ Ἀλῆς σιγά-σιγά κατῶρθωσε ν' ἀναγνωρισθῇ ἰδιοκτητὴς, διὰ νὰ εἴπωμεν οὕτω, τῶν πλουσιῶν χωρίων Ἡπείρου—Θεσσαλίας, τὰ πλεῖστα τῶν τσιφλικίων αὐτῶν κατοικοῦνται ὑπὸ 1000, 2000, 3000 κλπ. κατοίκων, ἔχοντα γαῖας πολλῶν λευγῶν ἐκτάσεως.

Μετὰ θάνατον Ἀλῆ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐκληρονόμησε τὴν περιουσίαν του καὶ εὔρε πρακτικόννὰ ἐξακολουθήσῃ προεξαίρουσα τὸν δασμὸν. Ἐν τούτοις ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὥς ἀμοιβὴν ἐκδουλεύσεων ἐν τῷ κράτει ἢ πρὸς προμήθειαν χρημάτων μετεβίβασε τοὺς τίτλους ὥς δῶρον ἢ ἀπαλλοτριώσιν διὰ πλειοδοσίας τὸ δικαίωμα τῆς νομῆς ἢ τὸν νέον τοῦτον χῶρον εἰς ἰσχυροὺς Βέηδες ἢ πασάδες. Οὗτοι δὲ δὲν ἐβράδυναν νὰ τὰ πωλήσουν εἰς ἄλλους, Ἑλλήνας ἢ Τούρκους ἢ Ἰουδαίους. Οἱ κά-

* Βλ. Γ. Κορδάτου: Ἱστορ. Νεωτ. Ἑλλάδος, Τομ. IV—Σελ. 433

τοικοι χωρίων τινῶν μάλιστα κατώρθωσαν σιγά πληρώνοντες ἐφ' ἅπαξ νὰ ἐλευθερωθῶσι διὰ παντός ἐκ τῆς φορολογίας ταύτης καὶ λάβουν θέσιν μεταξὺ κεφαλοχωρίων. Νὰ προβοῦν οὕτω ἀπόλυτοι κύριοι γαιῶν, εἰς ἃς εἶχεν πρὶν ὁ Ἀλῆς ἐπιβάλεи αὐτοῖς τὸν δασμὸν. Οὕτω ὁ κ. Καραπάνος καὶ ὁ Ζαρίφης τῆς Κων)πόλεως, ὁμιλοῦμεν δὲ μόνον περὶ τῶν 2 τούτων, εὐρέθησαν κάτοχοι τοῦ δικαίου τούτου. Ὁ 1ος τὰ 13 ἢ 14 χωρία ταῦτα ἠγόρασε τὸ 1872 ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ, εἶχε δὲ ἐπὶ πλεόν τοῦ δικαίωμα ἐπὶ 10 εἰέρων χωρίων, ἃ ἐπώλησε αὐτῷ ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις τὸ 1880.

Ἄπαντα ταῦτα τὰ χωρία κεῖνται εἰς τὸ παραχωρηθὲν τῇ Ἑλλάδι μέρος τῆς Ἡπείρου, τὰ δὲ πλεῖστα αὐτῶν ἔχουν μεγάλην ἔκτασιν. Ἐνόςφω οἱ Τοῦρκοι ὑπῆρχον κύριοι. Ἡπείρου—Θεσσαλίας, οἱ χωρικοὶ ἔχοντες ἄκοντες παρῆχον προϊόντα γαιῶν, ἃς τοῖς ἀφῆρσεν ὁ Ἀλῆς. Ἐν τοσούτῳ ὅμως ἐγόγγυζον καὶ ἤρουντο νὰ ἀναγνωρίσουν τὸ δικαίωμα, τὸ ὅποιον τοῖς ἀνηρπάγη διὰ βίας. Ἀπῆτουν δὲ τὴν ἀπόδουσιν τῶν τίτλων κυριότητος, ἣν κατεῖχον οἱ πρόγονοι αὐτῶν. Οἱ κατέχοντες ὅμως ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει κατέφυγαν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς ὑπαλλήλους, χωροφύλακες δὲ τινὲς ἀποστελλόμενοι εἰς θπειθοῦντα χωρία ἐτιμώρουν. Συχνὰ οἱ μᾶλλον τιραξίαι ἐρρίπτοντο εἰς φιλικὰς Ἀρτης καὶ Πρεβέζης, ὅπου ἐλησμονοῦντο ἐπὶ μῆνας. Φαίνεται ἐπίσης, ὅτι σπουδαῖαι φιλονικίαι ἠγέρθησαν μεταξὺ τελευταίων κατόχων καὶ τῶν κατοίκων τῶν χωρίων, ὅτι οὗτοι κατέφυγαν πολλάκις εἰς τὴν Πύλιν καὶ ὅτι δίκαι εἰσέτι ἐκκρεμεῖς ἐνώπιον Τουρκικῶν δικαστηρίων ὑφίσταντο. Κατὰ μαρτυρίας ἀξιοπίστων προσώπων ἐπὶ τῆς τουρκ. κυριαρχίας οὐδεὶς ἐφαντάσθη νὰ διαφιλονεικῇ ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν γαιῶν, ἃς ἐκαλλιέργουν καὶ τῶν οἰκιῶν, ἃς κατώκουν. Ἡδύναντο νὰ τὰς πωλῶσι, νὰ τὰς ἀγοράζωσι, προικοδοτῶσι καὶ νὰ τὰ διαθέτῶσι διὰ διαθηκῶν ὥς καὶ νὰ τὰς κληρονομῶσι. Ἡδύναντο νὰ βόσκουν ποίμνια αὐτῶν εἰς τὰς νομάς ὥς καὶ νὰ κόπτωσι καύσιμα ξύλα δι' ἀνάγκας τῶν καὶ διὰ νὰ τὰ πωλῶσι. Εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ὑποχρέωσιν ὑπεβάλλοντο ἢ νὰ πληρώνουν τὴν δεκάτην εἰς τὸ Κράτος καὶ τὸ γεωμόρον, ὅπερ τοῖς ἠροπάγη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ. Οὐδὲν παράδειγμα χωρικοῦ ὑπῆρξεν, ὅστις νὰ ἐξεδιώχθη ἐκ τῶν γαιῶν ἢ οἰκιῶν του. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθει νὰ ὑφίσταται μετὰ τινων ἐξαιρέσεων μέχρις ἐποχῆς προσαρτήσεως Ἡπείρου—Θεσσαλίας. Οἱ κάτοικοι τῶν φόρου ὑποτελῶν τούτων χωρίων, πάντες τῆς αὐτῆς καταγωγῆς καὶ θρησκείας τῆς Ἑλλάδος, ἀπαλλαγέντες ἐκ τοῦ ζυγοῦ, ὅστις τοῖς ἐπεκάθητο, ἐπίστευαν, ὅτι κατέστησαν ἐλεύθεροι καὶ πολῖται κράτους, ἐν ᾧ πάντες «ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου». Ἐπίστευσαν, ὅτι ἦλθεν ἡ στιγμή ν' ἀνακτήσουν ἀποκλειστικὴν ἰδιοκτησίαν τῶν γαιῶν τῶν καὶ νὰ παύσουν πληρώνοντες φόρους ἐπιβληθέντας αὐτοῖς διὰ βίας ἢ αἰρετοκρασίας. Ἡ ἐπαρχία Ἀρτης κατελήφθη ὑπὸ ἑλλ. στρατοῦ Ἰούνιον παρ. ἔτους, ἀκριβῶς, καθ' ἣν στιγμήν ἡ συγκομιδὴ τῶν δημητριακῶν καρπῶν εὐρίσκετο εἰς τὸ τέλος τῆς Οἰ χωρικοὶ ἤρουντο σαφῶς νὰ διανεμηθοῦν τὰ προϊόντα τῶν γαιῶν, ἃς ἐκαλλιέργουν μετὰ τῶν ἰδιοκτητῶν, οὓς ἐνόμιζον ἀγοραστὰς παρανόμου φόρου.

Ἐπιχειρήματα δὲν ἔλειπον πρὸς νομιμοποίησιν τῆς ἀρνήσεως ταύτης. Θὰ ἔξα γάγῃτε δὲ αὐτὰ ἐξ ὧων ἔρχομαι νὰ εἶπω κατωτέρω. Οἱ χωρικοὶ χρ. εἰσέτι διετίνοντο, ὅτι οὐδέποτε ἀπεδιώχθησαν ἐκ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν γαιῶν των, ὅτι τὸ γεώμορον, ὃ τοῖς ἐζητεῖτο οὐδὲν ἄλλο ἢτο ἡ φόρος, μετεσχηματισμένος καί, ὅτι κατὰ τὸ σύνταγμα Ἑλλάδος, ἧς ἀπετέλουν ἡδη μέρος, οὐδεὶς φόρος οὐδεμία φορολογία ἡδύνατο ἐπιβληθῆ ἄνευ ἐψηφισμένου καὶ ἐπικεκρωμένου ὑπὸ Βουλῆς νόμου. Διετίνοντο δὲ ὅτι οἱ νέοι ἀγορασταὶ εἶχον σφετερισθῇ τὸ αὐτὸ δικαίωμα καὶ ἐπὶ τῶν βακουφικῶν γαιῶν, δηλ. τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὰ τεμένη αὐτῶν καὶ τὰ μοναστήρια, ἃ κατὰ τουρκ. ν. δὲν ἡδύναντο νὰ ὑπαχθῶν εἰς οὐδεμίαν φορολογίαν τοῦ εἴδους τούτου.

Οἱ κ. κ. Καραπάνος καὶ Ζαρίφης καὶ οἱ συνεταιῖροί των προσβληθέντες εἰς τὰ συμφέροντά των, ὑπερήσπισαν ἑαυτούς. Ὑπεστήριξαν, ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο ἄπλοῦν δικαίωμα ἐπικαρπίας, πρόσσος προεξαιρέσεως, ἣτις τοῖς εἶχε παραχωρηθῇ, ἀλλ' ἰδιοκτησία καθαρὰ ὅλων ἐκείνων τῶν χωρίων καὶ γαιῶν αὐτῶν. Κατηγόρησαν τοὺς χωρικοὺς χρ. ὅτι ἤθελον νὰ τοὺς ἀρπάσῃν δικαίωμα, ὃπερ ἡγόρασαν διὰ πολλῶν χρημάτων, ὃ ἀνεγνωρίσθη διὰ τίτλων, οὓς εἶχον ἀνὰ χεῖρας, καὶ ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις τοῖς ἀνεγνώρισε καὶ οὐδέποτε διεφιλόνικησε.

Κατ' αὐτοὺς τὰ χωρία αὐτὰ ὑπάρχοντα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τσιφλικίων. Οἱ κάτοικοι οὐδὲν ἔχουν δικαίωμα πραγματικὸν ἐπὶ γαιῶν, ἅς καλλιεργοῦν. Αἱ γαῖαι αὗται, αἱ οἰκίαι αἱ ὠκοδομημέναι καὶ ἅς κατοικεῦν, αἱ ἄμπελοι καὶ τὰ δένδρα, ἃ εἰσὶ ἐμφυτευμένα, αἱ νομαί, ἐν αἷς βόσκουσι τὰ βοσκήματά των, ὅλα τοῖς ἀνήκουν δυνάμει συμβολαίων πωλητηρίων, προσηκόντως καὶ νομικῶς συντεταγμένων. Ἡ πρόσσος, ἣν προεξαιροῦσι ἐπὶ τῶν προϊόντων γῆς δὲν εἶναι φορολογία ἀλλὰ τὸ μέρος τῶν καρπῶν, ἃ τοῖς προήρχοντο δικαίωματι ἰδιοκτησίας τῶν καλλιεργουμένων γαιῶν.

Ὁ καλλιεργητὴς ἦτο ἄπλοῦς τις γαιοκάτοχος, ὃς ἀφοῦ πληρώσῃ εἰς Κυβέρνησιν τὴν δεκάτην καὶ δώσῃ εἰς ἰδιοκτήτην τὸ τρίτον ἢ τέταρτον τῶν προϊόντων κματεῖ τὸ ὑπόλοιπον ὡς ἀμοιβὴν ἐργασίας του, τῆς σπορᾶς, ἣν σπεῖρει ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τῶν ζώων ἃ μεταχειρίζεται διὰ καλλιέργειαν. Ὁ ἰδιοκτήτης δὲν δύναται νὰ ἐκδιώξῃ πάντα καλλιεργητὴν, ὅπως τῷ ἀπαρέσκει, τὸν ἐξαγάγῃ τῆς οἰκίας ἔνθα οἱ πατέρες του καὶ αὐτὸς καὶ τὰ τέκνα του ἐγεννήθησαν χωρὶς οὐδόλως νὰ ἰδὼν ἀποζημιώσῃ.

Ὡς βλέπετε, εἶναι δικαίωμα ἀπόλυτον τῆς ἰδιοκτησίας, ὃ οἱ τελευταῖοι ἀγορασταὶ ἐπικυλοῦνται ὑπὲρ αὐτῶν. Δι' αὐτούς, ἐνὶ λόγῳ, οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων οὔτινες διαφιλωνεκοῦσι τοὺς τίτλους των δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἄλλοι δουλοπάροικοι. Οἱ κύριοι οἷτοι περιπλέον μεταχειρίζονται ἐπιχειρήματα, ἃ ὑποῦσι διενεξέας εἰς τὸ ὕψος ζητήματος διπλωματικῷ ἢ διεθνoῦς Ἐπικαλοῦνται ὑπὲρ αὐτῶν τὸ κῦρος τῶν ἀρθρ 4-6 τῆς συμβάσεως Κων)πόλεως, δυνάμει ὧν εἶναι συμπεφωνημένον ὅτι ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἀναγνωρίζει δικ. ἰδιοκτησίας ἐπὶ τσιφλικίων, τῶν νομῶν, τῶν λειμῶνων καὶ παντός εἴδους γαιῶν καὶ ἄλλων ἀκινήτων, κατεχομένων ὑπὸ ἰδιοκτητῶν καὶ κοινοτήτων, δυνάμει φερμανίων, χοτζετιῶν, ταπίων, καὶ ἄλλων τίτλων εἰς τὰς παρα-

χωρηθείσας ἐν Ἑλλάδι ἐπαρχίας καὶ ὑπόσχεται νὰ μὴ εἰσαγάγῃ οὐδεμίαν τροποποίησιν εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ ἰδιοκτ. καλλιεργητῶν ἐκτὸς ἂν πρόκειται νὰ γίνῃ γενικὸς νόμος καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Εὐρισκόμενοι λοιπὸν πρὸ ἐπαναστατικῆς ἐξεγέρσεως γενικῆς τῶν 40 φορολογουμένων χωριῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἑνὸς λαοῦ πλέον τῶν 20.000 κατ. οἱ ὅποιοι ὅχι μόνον οὐδένα τίτλον ἀναγνωρίζουν ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν γαιῶν των, ἀλλὰ περιπλέον καὶ ἀρνοῦνται νὰ τοῖς ἀποδώσουν τὸ γεώμορον, ὃ τοῖς ἀπαιτοῦσι, ἀπετάθησαν εἰς Ἑλλ. Κυβ. καὶ ἀπήτησαν ἐπέμβασιν αὐτῆς δυνάμει παραγνωρισθέντων δικαιωμάτων των καὶ τῶν ρητῶν διαθέσεων τῆς συμβάσεως Κων)πόλεως.

Σκεφθῆτε, ὅτι ὁμιλῶ μόνον περὶ τῆς περιφερείας Ἀρτης, ἔνθα παρουσιάσθησαν ἀμέσως διενέξεις. Διὰ νὰ νοήσητε ὅλην τὴν σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος, ὀφείλω ν' ἀναμνήσω ὑμῖν, ὅτι σχεδὸν ὅλα τὰ χ. Θεσ. ἀπαιτοῦν τὸ ἴδιο (λαὸς 200 000) τὸ ζήτη. περιεπλέχθη. Ἡ φυσικὴ συμπάθεια, ἣν ἐπισύρουν οἱ ἀνισχυρότεροι καὶ δυστυχέστεροι, διήγειρε ἐνδιαφέρον πολλῶν. Ἡ παλαιὰ μνησικακία καὶ τοπικὴ ἀντιζηλία ἐπὶ πολὺν καιρὸν συμπιεσθεῖσαι ὑπὸ Ὁθ. κυριαρχίαν ἀφύπνισαν πολιτικὴν φιλοδοξίαν μετὰ ἐπιτυχίας βουλευτικῶν ἐκλογῶν, αἱ ὅποιοι ἡτοιμάζοντο, ἀνεμινγύνοντο καὶ ἀμέσως οἱ κατ. τῶν φορολογουμένων χ. ἐτύχανον εἰς Ἀρταν καὶ Ἀθήνας ἰσχυρῶν προσιατῶν, ἵνα ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν σφετεριζομένων τὴν ἀπόλυτον ἰδιοκτησίαν ἐπὶ τῶν χωριῶν. Τὸ ζήτημα εὐρίσκετο εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον καὶ ἠπείλει διαταράξῃ τὴν δημοσίαν τάξιν, ὅτε ὁ Κουμουνδοῦρος, τότε πρωθυπουργός, ἐκλήθη νὰ ἐπέμβῃ.

Η ΔΕΣΠΩ ΤΟΥ ΛΙΑΚΑΤΑ

Μέσα στὸ κάστρο, τὰ ψηλὰ σεράγια τοῦ Βεζύρη,
ὅπου ἔχε χίλιες πέρδικες κλεισμένες κι' ἐλαλοῦσαν,
ἔφεραν καὶ μιὰ πέρδικα, πέρδικα πλουμισμένη,
ὅπου τὴν ἐκυνήγησαν σιὲς στάνες τοῦ Λιακάτα.

Κι' ὅλες οἱ πέρδικες λαλοῦν καὶ κείνη δὲ λαλοῦσε.

— «Δέσπω, γιατί δὲν μᾶς μιᾶς, γιατί εἶσαι κακιομένη;

Ἔμπα καὶ στῶσε τὸν ὄντα, ἄλλαξε καὶ στρωσίδια,
νᾶρθω κι' ἐγὼ καὶ νὰ σὲ ἰδῶ καὶ νὰ σὲ κουδεντιάσω».

— «Ἐγὼ, Πασᾶ μ', δὲν κάκισα, ἐγὼ, Πασᾶ μ', δὲν ξαίρω
πὼς στρώνονται τὰ στρώμματα, πὼς βάνουν τὰ στρωσίδια.

Ἐγὼ μὲ τσοῦπρα ἀπ' τὰ μαντριά καὶ μόν' καὶ μόν' γνωρίζω
νὰ βόσκω ἀρνιά καὶ πρόβατα, τὸ γάλα τους ν' ἀρμέγω,
νὰ πλέγω χοντροτσάμουχα, νὰ φτιάνω καὶ γιούρτι.

Ἀπὸ τοὺς Ἑθνομάρτυρας τῆς Ἑλευθερίας μας

ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗΣ

Ο ΑΠΡΟΣΚΥΝΗΤΟΣ ΚΛΕΦΤΗΣ — Ο ΘΡΥΛΟΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ

ΥΠΟ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Δ. ΚΟΛΟΒΟΥ

«Ἐντε γειά, ψηλά δουνά
καὶ δροσερές δουσούλες
καὶ σεῖς Τζουμέρκα κι' Ἄγραφα,
παλληκχιῶν λημέρια.»

Ὅσοι περᾶσαν ἀπ' τοῦ Βάλτου τὰ χωριά, ἀπ' τὸ Ξηρόμερο, ἀπ' τὰ Τζουμέρκα, ἀπ' τ' Ἄγραφα κι' ἀπ' τὰ βουνά τ' Ἀσπρο ποτάμου, ὅπου στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς ἦταν τῆς κλεφτουριάς τ' ἀπάτητα κάστρα, ὅπου οἱ ἐπαναστατημένες δυνάμεις τοῦ Ἑθνους μας, εἶχαν τὶς ἀπόκρυφες φωλιές τους καὶ τὰ ὄχυρά τους κρησφύγετα, θὰ συναντήσουν πολὺ συχνὰ τοποθεσίες ποὺ θυμίζουν τὸν ἀπροσκύνητο κλέφτη, τὸν μυθικὸ ἥρωα, τὸν ἡρωϊκὸ μάρτυρα, τὸ θρόλο τῆς Ρούμελης τὸν *Κατσαντώνη*.

Ἡ σπηλιὰ τοῦ Κατσαντώνη ἐδῶ, ἡ βρύση τοῦ Κατσαντώνη ἐκεῖ, τὸ λημέρι τοῦ Κατσαντώνη ἄλλοι, τὸ κοραούλι τοῦ Κατσαντώνη πρὸ πέρα καὶ κάπου ποὺ στενεύει ὁ Ἀσπροπόταμος, τοποθετεῖ ὁ ἄγνός ἐκεῖνος λαὸς τὸ πῆδημα τοῦ Κατσαντώνη, γιὰτὶ ὅπως πιστεῖται ἐκεῖ πηδοῦσε στὴν ἀπέναντι ὄχθη ὁ θρυλικὸς ἥρωας, περνώνας τὶς ἀπόκρυφες ὄχθες καὶ τὰ βαθιὰ νερά, ποὺ προξενοῦσαν τὴ φρίκη στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Κι' ἂν τύχουν οἱ περαστικοὶ ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα, σὲ γλῆντι ἢ χαρά, θ' ἀκούσουν νὰ τραγουδοῦν πολὺ συχνὰ σ' ἓνα λυπητερὸ σκοπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Κατσαντώνη, ποὺ τὰ τραγουδοῦν μὲ κάποια ἰδιαίτερη μεγαλοπρέπεια καὶ χαρὰ γιὰ νὰ ἐμνήσουν τὸν ἥρωα καὶ ν' ἀποδείξουν οἱ σύγχρονοι αὐτοὶ Ἕλληνες τὴ συνέχεια

τῆς φυλῆς μας, ποὺ ἀπ' τοὺς διηρικοὺς ἀκόμα χρόνους τραγουδοῦσαν καὶ θεοοῦσαν τοὺς ἥρωες

Γεννήθηκε ὁ Κατσαντώνης στὸ χωριὸ Μύρση τῶν Ἀγορῶν κατὰ τὸ ἔτος 1775 ἀπὸ γονεῖς ποιμένες Σαοκατσαῖους. Ἡ κατγωγή του κρατοῦσε ἀπ' τὸ χωριὸ Βασταβέτσι ποὺ βρίσκεται ἀνατολικά τῶν Γιαννίνων

Ὁ πατέρας του λεγόταν Μακρυγιάννης κι' ἦταν ἀρχιτελίκας, «ἀρχιποιμὴν» λέει ὁ Κασομούλης. Ἡ μάνα του ἦταν κόρη καπετάνι υ ἀπ' τ' Ἄγραφα, δὲν ξέρου με ὅμως τ' ὄνομα του. Ἀδελφία εἶχε τὸν Κώστα Λεπενιώτη, ποὺ πῆρε τὸ ἐπώνυμο αὐτὸ ἀπὸ τὴ Λεπνοῦ, ὅπου γεννήθηκε ὅταν παραχείμαζαν ἐκεῖ οἱ γονεῖς του, τὸ Γεώργιο Χασιώτη, ποὺ πῆρε τὸ ἐπώνυμο ἀπὸ τὸ ὅτι μικρὸν τὸν ἀρπάζαν οἱ Ἀρβι νίτες καὶ τὸν πούλησαν σ' ἓνα Μπῆ ἀπὸ τὰ Χάσια καὶ τὸ Χοῆστο Κοῦτζικο, τὸν ὁποῖο ὁ Κασομούλης ἀναφέρει τελευταῖο καὶ φαίνεται νὰ ἦταν ὁ μικρότερος (μικροῦ ταικος—κούτσικος—Κοῦτζικος). Στ' Ἄγραφα τὸν Κατσαντώνη τὸν παραγκώμιαζαν καὶ μὲ τὸ παρανόμι Ἀντώνη Γατζοῦ δη

Γιὰ τὶς ἀφορμὲς ποὺ ἀνάγκασαν τὸν Κατσαντώνη νὰ βγῇ κλέφτης λέγεται ὅτι Ντερεβὲν ἀγᾶ ὅτι ἐκλεψε ἓνα ἀρνὶ κι ὅτι εἶχε συγγενεῖς κλέφτες καὶ τὸν ἔπιασαν μαζί μὲ τὸν πατέρα του καὶ τοὺς ἔβαλαν φυλακὴ καὶ βγῆκαν ἀφοῦ πλήρωσαν πολλὰ γοήματα. Στὶς σημειώσεις ὅμως τοῦ σύγχρονου τοῦ Κατσαντώνη Νικοθέου ἀπὸ τ' Ἄγραφα διαβάζομε τὰ ἐξῆς: «Ὅταν ἦτο

ἀκόμη νέος ὁ Κατσαντώνης ἐρράπισεν αὐτὸν ἕνας Τοῦρκος, τόσον δὲ πολὺ οὐγὸς συνησθάνθη τὴν προσβολὴν ταύτην, ὥστε ἔλεγεν εἰς τοὺς γονεῖς του, ὅτι θὰ τὸν σκοτώσῃ καὶ θάπαγγῃ κλέφτης. Ἄλλ' οἱ γονεῖς του, μὴ πιστεύοντες εἰς ὅσα αὐτὸς ἔλεγεν, εἰρωνεύοντο αὐτὸν καὶ τῷ ἔλεγον: Κάτσ(ε) Ἀντώνη, Κάτσ(ε) Ἀντώνη, μὴ πᾶς δηλαδὴ κλέφτης, ἔξ οὗ καὶ ὠνομάθη Κατουιντώνης. Ἀποῦ δὲ παρῆλθεν ἀρκετὸς χρόνος ἀπὸ τοῦ ῥάπισμα, ὅτε ἀκριβῶς ἠνδρώθη, ἐφάρνευσε τὸν ραπίσαντα αὐτὸν Τοῦρκον καὶ ἠκολούθησε τὸν τότε Ἀρχηγὸν τῶν Κλεφτῶν ἐν Ἀγραφοῖς περιώνιμον Δίτλαν».

Μιὰ λαογράφος ἐτυμολογεῖ τ' ὄνομα ἀπὸ κακὸς Ἀντώνης—Κακαντώνης καὶ Κατσαντώνης κατὰ τὸ κακάβραχα—κατσάβραχα.

Ὁ Κατσαντώνης ἀπὸ νήπιο ἰκὸμη ἦταν ἀρρωστίσθης, καχεκτικὸς μὲ φωνὴ ἀδύνατη εἶχε ὁμῶς, ψυχὴ καὶ καρδίᾳ πού τὸν ἔκαμαν ἀλύγιστο κλέφτη, Ὁρέστη μαινόμενο ὅπως τὸν εἶπε κάποιος ξένος.

Εἰκοσιπέντε χρονῶν τὸν βρῖσκομε στὸ μπουλούκι τοῦ κλέφτη Βασίλη Δίπλα, πού ἦσαν νουνός του ἡ καὶ θεῖος του ὅπως πολλοὶ ἰσχυρίζονται. Ἦταν τότε τὸ 1800 ὅπως λέει ὁ Κασομούλης. Σὲ μιὰ μάχη σκοτώνει ὁ Κατσαντώνης μὲ τὸ ἴδιον του τὸ χεῖρ τὸν Ντερβενάγα Ἐλιάμπη ποῦχε μαζί του τριακόσιους διαλεχτοίς. Ὁ Ἀλῆς διάταξε ἀντίποινα κι' ἔπιασαν τοὺς γονεῖς του καὶ διαγοῦμisan τὴν σιάνη του.

Ὁ Μακρυγιάννης κι' ἡ γυναῖκα του σύρθηκαν στὰ Γιάννινα ὅπου σκοτώθηκαν στὴ φυλακὴ ἡ πνίγηκαν στὴ λίμνη.

Τώρα ὁ θάνατος τοῦ πατέρα του καὶ ἡ ἀνάνησι τῆς ἀδικοχαμένης μάνας του, ἔκαμαν τὸν Κατσαντώνη ἄγριο, γεμάτον μῖσος, μαινόμενο ἐκδικητὴ. Τώρα ἔκαμε ὁ ἴδιος δικό του σῶμα καὶ τὸν ἀκολούθησαν τ' ἀδέρφια του Κώστας Λεπενιώτης καὶ Γιώργος Χισιώτης, ὁ θεῖος του καὶ νουνός του Βασίλης Δίπλης πού διέλυσε τὸ δικό του σῶμα κι' ὁ ἐξ' ἀδερφός του Γιώρ

γος Τσόγκας. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὑπαδούς τῶν Κατσαντωνναίων διασώζονται τὰ ἀκόλουθα ὀνόματα: Κωνσταντῆς Λεπενιώτης, Νικόλαος, Μπορδάρης, Πάγκαλος, Φραγκίστας Παλιογιούργης, Πάνος Κατσίκης, Βρυκόλακας, Συρεπίσιος, Ἀκριδαῖοι, Παπαδιάς, Ἀλεξανδρόγιαννης, ὁ ἀργότερα στρατηγὸς Δημοτσέλιος, ὁ μετέπειτα στρατάρχης τῆς Ρούμελης ὑπέροχος Καραϊσκάκης, ὁ Γιώτης Λάμπρου Ζέροβης, πὸν μαζί μὲ ἄλλους Ἡπειρώτες δόξασε τὰ ἑλληνικά ὅπλα καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Συγκινητικὸ εἶναι ἕνα ἀνέκδοτο ἀπ' τὴν παιδικὴν ζωὴ τοῦ Στρατάρχη τῆς Ρούμελης. Σὲ ἡλικίᾳ 14 χρόνων ἐπῆγε στὰ βουνὰ τῶν Τζουμέρκων καὶ τῶν Ἀγραφῶν κι' ἔγινε ψυχογιὸς στὸ σῶμα τοῦ περίφημου Κατσαντώνη. Τεῦ ἔδωσαν νὰ κουβαλᾷ τὸ ἄσκι μὲ τὸ νερό. Μιὰ μέρα ὅμως τὸ παράτησε.

— Ἄς τὸ σηκώσῃ ἄλλος, εἶπε.

— Γιατὶ παράτησες τὸ ἄσκι, Γιώργο; τὸν ρώτησε ὁ Κατσαντώνης.

— Καπετάνιε, βαρέθηκα νὰ κουβαλῶ τὸ ἄσκι. Ἄς τὸ πάρῃ ἄλλος. Θέλω ὅπλο νὰ πελεμήσω κι' ἐγώ.

— Μὴν τὸ παρατᾷς, τοῦ ἀπάντησε ὁ Κατσαντώνης, θὰ ἔρῃ μέρα πού θὰ σὲ παρτίσῃ μόνο του.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγο καιρὸ, σὲ μιὰ κρίσιμη στιγμὴ μιᾶς μάχης, πετάει τὸ ἄσκι ὁ Καραϊσκάκης, ἀρπάζει τὸ ὅπλο κάποιου Τοῦρκου σκοτωμένου, σκοτώνει δύο Τοῦρκους καὶ γίνεται ἀφορμὴ νὰ νικηθοῦν ἐκείνοι. Μετὰ τὴ μάχη συγκινημένος ὁ Κατσαντώνης βγάζει τὸ σπαθί του καὶ τὸ χαρίζει στὸν Καραϊσκάκη. Τὸν ὀνομάζει πρωτοπαλλήκαρο καὶ τοῦ λέει:

— Δὲν σοῦ εἶπα, Γιώργο, πῶς τὸ ἄσκι θὰ σὲ παρτίσῃ μόνο του; Ἀπὸ τότε ὁ Καραϊσκάκης, πλαῖι στὸν πολῦπειρο κλέφτη, ἀρχίζει τὸ ἐνδοξο στάδιό του.

Ξαναγυρίζομε τώρα στὰ σπουδαιότερα κατορθώματα τοῦ Κατσαντώνη. Πολλὰς φορὲς ἡ ἀδάμαστη δύναμή του, πού τὴν

ἀποτελοῦσαν 60—80 ἄνδρες ἑφτάσε τοὺς 250 καὶ περισσότερους κι' ἦσαν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῆς τουρκικᾶς.

Στὰ 1805 ὁ Ἄλῃς ἀνέθεσε τὴν ἐξόντωσίν του σιὸ διαβόητο Γιουσούφ Ἀράπη ὁ ὁποῖος μὲ χιλίους Ἀρβανίτες ἐγκατεστάθηκε στὸν Καρβασαρά. Ἀπὸ ἐκεῖ ἄρχισαν σφαγές, ἄρπαγές καὶ καταστροφές σιὸ Ξηρόμερο καὶ σιὸ Βάλτο. Ἡ Κατὸννα ρημάχθηκε καὶ πολλοὶ κάτοικοί της φιλακίστηκαν στὰ Γιάννινα. Στὸ σιενὸ ὁμως τῆς Κεχροινᾶς ἐκδικήθηκε ὁ Κατσαντώνης μὲ μεγάλο χαλασμό τῶν Ἀρβανιτᾶδων. Ὁ Κουτισμουστάφας κι' ὁ Χασάν Βελούσης τὰ πρωτοπαλλήκαρα τοῦ Γιουσούφ Ἀράπη δὲν ὑπῆρχαν πιά. Νέος Ντερβέναγας ὁ Ἀρβανίτης Βελή—Γκέκας, φοβερώτερος ἀπ' τοὺς ἄλλους, στέλλεται ἀπὸ τὰ Γιάννινα νὰ κινήσῃ τοὺς Κατσαντωναίους, ποὺ εἶχαν γίνῃ τὴν ὥρᾳ ὁ θρύλος τῆς Ρούμελης. Ὁ Κατσαντώνης τὸν ὑποδέχεται στῇ θέσῃ Φειδῶσκαλα δύο ὥρες ἔξω ἀπὸ τὸ Χρῦσον τῶν Ἀγραφῶν καὶ τὸν ἐσκότωσε ὁ ἴδιος. Ἐκεῖ στοῦ Χρῦσου σωζόταν τὰ τελευταῖα χρόνια τὸ μνήμα τοῦ Βελή—Γκέκα. Ἀκόμα μὲ μερικὲς ἄλλες συμπλοκὰς τοῦ Κατσαντώνη μὲ Τούρκους κι' Ἀρβανίτες ὅπως ὁ χαλασμός τοῦ Ντερβέναγα Σουλεϊμάν—μυλή. Τότου, ἀνάσυνε ἡ κλεφτουριά. «Δὲν ἐτόλμων, λέει τὸ χρονικό, μήτε νὰ εἰσελθοῦν εἰς τὰ Ἀγραφα, μήτε εἰς χαμμίαν τῶν περὶ ὁρεϊνῶν περιοχῶν...».

Χαρακτηριστικὸ τοῦ φόβου τῶν διωκτῶν τοῦ Κατσαντώνη εἶναι τὸ ἀκόλουθο: Σ' ἓνα χωριὸ τοῦ ἡρωϊκοῦ Ραδοβιζιοῦ ἕνας Ντερβέναγας λεηλατοῦσε τὰ σπῖτια κι' ἔδερεν μιὰ γοιὰ νὰ μαρτυρήσῃ ποῦ βρισκεῖται ὁ Κατσαντώνης. Ὁ Κατσαντώνης μὲ τὰ παλληκάρια του πλησίασε ἐπιδεικτικῶς τοὺς Τουρκαρβανίτες καὶ χόρευε σ' ἓνα ἄλῶνι καὶ ντουφεκοῦσε

—Ποῦ εἶναι τὸ Κατσαντώνη Βάβω; φώναζε ἀγριεμένος ὁ Ἀγᾶς.

—Νὰ ἐκεῖ στὸ ἄλῶνι χορεύει, ἀπάντη-

σε ἡ γοιόυλα.

—Ἄλλα κλέφτια, μωρὴ Βάβω. Αὐτὰ εἶναι καλὰ κλέφτια, ἄλλα κλέφτια θέλομε, ἀπάντησε ὁ Ἀγᾶς καὶ ἀπαράτησαν ὅλα τὰ προϊόντα τῆς λεηλασίας ἰων καὶ τῶβαλιν στα πόδια γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπ' τὰ μαχαίρια τῶν Κατσαντωναίων. Τὰ Κατσαντωναῖα κα' ἀνένδοτα δὲν ἔχουν τελειωμὸς καὶ συνεχίζομε τὸ ἱστορημά μας. Ἀπὸ τὸ 1805 ἰδρύθηκε στῇ Στερεᾷ Ἑλλάδᾳ μέ ἐνέργειες τοῦ Δεσπότη τῆς Ἀρτας Ἰγνατίου καὶ τοῦ Λευκαδίτη Ρώσσου προέξενον στὴν Πρέβεζα Σωτήρη Λουῖζη πατριωτικῇ ὁμοσπονδία τῶν κλεφταρματολῶν. Τὴν πρώτη θέσι σ' αὐτὴ κατεῖχαν οἱ ἀκατάβλητοι Κατσαντωναῖοι.

Τὸ 1807 ἀρχίζει ὁ Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος κι' ὁ Ἄλῃς ἐπιτίθεται στὴ ρωσοκρατομένη Λευκάδα, ποὺ τὴν ἄμυνά της διενθίνει ὁ Καποδίστριας. Οἱ Κατσαντωναῖοι ἀπέναντι συνεννοημένοι μὲ τὸν Κατοδί σιριά ἀπασχολοῦν τὶς Τούρκικες δυνάμεις. Κι' ὅταν οἱ Ρῶσοι τὸν προσκάλεσαν τὸν Κατσαντώνη στὴ Λευκάδα, τοῦ πρόσφεραν πλοῦσια δῶρα καὶ παρὰσημα καὶ τοῦ πρότειναν νὰ μῇ στὴν ὑπηρεσίᾳ τους. Ὁ Κατσαντώνης δέχτηκε τὰ δῶρα καὶ ἀπάντησε: «Δὲν ἔχει ἀνάγκη ἡ Ρωσσία ἀπὸ τὸ σπαθὶ καὶ τὸ ντουφέκι τοῦ Κατσαντώνη. Χρεῖαν αὐτῶν ἔχουν οἱ δουλωμένες ἐπαρχίαι τῆς Πατρίδος μοι». Ἐξω ἀπὸ τὴν Ἀρτα ὁ Κατσαντώνης μαζί μὲ τὸν Κίτσο Μπότσαρη μὲ 300 μόνον παλληκάρια κατὰστρεψαν τρεῖς χιλιάδες τουρκαλβανούς. Στὴν μάχῃ αὐτῇ σκοτώθηκαν 17 κλέφτες μετὰξὺ αὐτῶν ὁ περιώνυμος Δίπλας, ὁ Φενγούλας ἀπὸ τ' Ἀγραφα, ὁ Κρικῶνης, ἀπὸ τὸ Σούλι, ὁ Μπίκας, ὁ Φαϊκόσμος (τοῦ ἔμεινε τὸ ὄνομα γιὰ τὴν ἐφῶναζε στὴ μάχῃ, «θὰ φάω κόσμο») καὶ τραυματίσθηκαν ὁ Κατσαντώνης κι' ὁ Καραϊσκάκης.

Ἐξω τελειοῦν τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ Κατσαντώνη. Τὸ 1808 βρίσκεται ἄρρωστος βαρὺ ἀπὸ βλογιὰ σὲ μιὰ

σπηλιά κοντά στο μοναστήρι της Τατά-
ρνας. Κοντά του έχει τον μικρότερο αδερ-
φό του Γιώργο Χασιώτη και τέσσερους
συντρόφους. Φήμες κυκλοφορούσαν πώς
ὁ Κατσαντώνης έφυγε για τὴ Λευκάδα,
πὼς πέθανε, πὼς ἦταν σακατεμένος κι
άλλες. Ὁ Ἀλῆς ἔστειλε τὸν Ἀγο Μοῦχου
νιάρη με πολλές δυνάμεις νὰ διαλευκάνη
τὴν ὑπόθεσι. Τὸ χρονικὸ λέει: «ἀναβὰς δ'
ὁ Ἀγος εἰς τ' Ἀγραφα καὶ φέρων μεθ'
ἐαυτοῦ διάφορα εἶδη κολαστηρίων, ὥσάν
πέλεκεις, σούβλας σιδηράς καὶ λοιπά,
ἤρξατο νὰ τιμωρῇ καὶ νὰ παιδεύῃ ἀνηλε-
ῶς ὅποιον δῆτοτε χριστιανὸν ἤθελε κρῖ-
νει ὑποπτον».

Ἐκεῖ παρακολούθησαν τὸν τροφοδότη,
ἀνακάλυψαν τὴ σπηλιά καὶ με σκληρὴ μά-
χη πιάστηκαν ζωντανοὶ ὁ Κατσαντώνης

κι' ὁ ἀδερφός του καὶ ὠδηγήθηκαν στὰ
Γιάννινα.

—Γιατὶ βρὲ Κατσαντώνη, μοῦ σκότω-
σες τὸ καλλίτερο παλληκάρι μου, τὸν Βε-
λῆ—Γκέκα; ρώτησε ὁ Ἀλῆς. Ὁ δὲ Κα-
τσαντώνης ἀπάντησε με ἀπάθεια:

—Ὅταν ἀποφάσισα νὰ τὰ πιάσω αὐ-
τὰ τὰ ἔρμα τ' ἄρματα στὰ χέρια μου, ἀ-
ποφάσισα καὶ νὰ τὰ δ'λέψω.

Τελειώνουμε με τὴν περιγραφή τοῦ μαρ-
τυρίου ὅπως μᾶς τὴν διασώζει τὸ χρονικὸ:
«καὶ οὕτω οἱ μὲν δῆμιοι ἤρξαντο ἐκ τῶν
ποδῶν νὰ συντρίβωσι τὰ μέλη του ἀπὸ
ἄρμον εἰς ἄρμον, ὁ δὲ ἥρως Χασιώτης
ἐτραγῶδη διάφορα τῆς παλληκαριᾶς ἡρώϊ-
κὰ τραγῦδια, ἕως ὅτου παρέδωκε τὸ πνεῦ-
μα».

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Τ' ἀκούσατε τί γίνηκε στὰ Γιάννινα, στὴ λίμνη,
ποῦ πνίχανε τὶς δέκαφτά με τὴν Κυρά—Φροσύνη;

Ἀλλη καμμιά δὲν τόδεχε τὸ λαχουρί φουστάνι,
πρώτη ἢ Φροσύνη τόδεχε καὶ βγήκε στὸ συριάνι.

Δὲ στέλεγα, Φροσύνη μου, κρύψε τὴ δαχτυλίδι,
γιατί, ἂν τὸ μάθῃ ὁ Ἀλήπιασας, θὰ νὰ σὲ φάει τὸ φίδι.

—Ἄν, εἴστε Τοῦρκοι, ἀφίστε με, χίλια φλουριά σᾶς δίνω,
οὔρτε με στὸ Μουχτάρπασα δύο λάγια νὰ τοῦ κρίνω.

—«Πασᾶ μου, ποῦ εἶσαι; Πρόβαλε, τρέξε νὰ με γλυτώσεις,
μέρωσε τὸν Ἀλήπιασα καὶ δῶσε ὅ,τι νὰ δώσης».

Μὰ στὸ Βεζύρη τὰ φλωριά, τὰ δάχρυά δὲν περνᾶνε,
καὶ σένο μ' ἄλλες δεκαφτά καὶ ψάρια θὰ σᾶς φᾶνε.

Νᾶταν οἱ πέτρες ζάχαρη, νὰ ρίχναμε στὴ λίμνη,
γὰ νὰ γλυκίνει τὸ νερό, νὰ πιεῖ ἡ κυρά—Φροσύνη.

Φύσα βοριά, φύσα θρακιά, γὰ ν' ἀγριέφει ἡ λίμνη,
νὰ βγάλει καὶ τίς δεκαφτά καὶ τὴν κυρά—Φροσύνη.

Φροσύνη σὲ κλαίει τὸ σπίτι σου, σὲ κλαίνει τὰ παιδιὰ σου,
σὲ κλαίει ὅλα τὰ Γιάννενα, κλαίνει τὴν ὁμορφιά σου.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΖΑΡΑΣ

Τὴν 8ην Αὐγούστου 1958 ἐτερμάτιζε τὸν βίον του ὁ Μέγας Εὐεργέτης τῆς πόλεώς μας Ἀλέξανδρος Ζάρας. Ἐκλεκτὸν καὶ γνήσιον τέκνον τῆς πόλεως Ἀρτῆς ὁ Ἀλέξανδρος Ζάρας, ἐγεννήθη εἰς αὐτὴν τὸ ἔτος 1863. Ἡ οἰκογενεὶά του ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας ἡσχολεῖτο μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἦτο ἀπὸ τὰς εὐπορωτέρας Ἀρτινᾶς οἰκογενεῖας. Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον ἡσυχολήθη μὲ τὸ ἐμπόριον μαζὶ μὲ τοὺς ἀδελφοὺς του Κωνσταντῖνον καὶ Ἰωάννην. Οἱ Ἀδελφοὶ Ζάρα ἐκράτησαν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τὸ ὕψος ματεμπόριον τῆς ἀγορᾶς τῆς Ἀρτῆς καὶ ἀπέκτησαν μεγάλην περιουσίαν, ἣ ὁποία περιήλθεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἀδελφῶν του.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ζάρας ἦτο εἰς ἐκ τῶν παλαιότερων συμπολιτῶν μας, ποὺ ἡ εὐγενικὴ καὶ σεμνὴ μορφὴ του θύμιζε σ' ἐμᾶς, τοὺς ἀνθρώπους μιᾶς ἄλλης γενεᾶς, ποὺ ἔζησε στὸν τόπο μας καὶ πέρασε. Ὁ τελευταῖος ἀπόγονος μιᾶς Ἀρτινῆς ἀρχοτικῆς οἰκογενεῖας, ποὺ θὰ ἔσθυνε γιὰ πάντα μὲ τὸ θάνατό του.

Ὅμως ὁ Ἀλέξ. Ζάρας εἶχε ψυχικὴν ἀνωτερότητα, πολιτισμὸν καὶ ἀπέραντον καλωσύνην καὶ πᾶνω ἀπ' ὅλα ἀπερίοριστον ἀγάπην πρὸς τὴν μικρὰν του πατρίδα καὶ συμπῆνιαν γιὰ τοὺς πᾶσχοντας συμπολίτας του. Μὲ τὰ ὑπέροχα αὐτὰ ψυχικὰ χαρίσματα συνέλαβε καὶ ἐξετέλεσε ἓνα ἔργον μεγάλης πνοῆς καὶ ὑψίστης κοινωνικῆς σημασίας, ἓνα ἔργον ὑπερόγκου προσφοράς πρὸς τὴν

πόλιν ἣ ὁποία τὸν ἐγέννησεν.

Ἐδῶρσεν ἐν ζῶν, περιουσίαν ἀξίας 9.000 χρυσῶν λιρῶν διὰ τὴν Ἑδρυσιν Κρατικὸν Νοσοκομεῖον ἐν Ἀρτῇ καὶ κατέλειπεν μετὰ τὸν θάνατόν του τὴν ἀρχοντικὴν του κατοικίαν εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ στεγάζεται εὐπρεπῶς τὸ Δημαρχεῖον μας.

Τοὺς κόπους αὐτοῦ καὶ τῆς γενεᾶς του, ποὺ ἡ μοῖρα τὸν ἐταξοειχά τελευταῖον τῆς ἀπόγονου, διέθεσεν μεγαλοφύχως ὑπὲρ τῆς

πόλεως Ἀρτῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ πόνου καὶ τῆς δυστυχίας.

Χάρις στὸ ἐκλεκτὸν τῆς τέκνον ἣ πόλιν μας ἀπέκτησεν ἀρχοντικὸν Δημαρχιακὸν μέγαρον καὶ συγχρονισμένον Νοσοκομεῖον, ἱκανὸν νὰ θεραπεύῃ ἢ νὰ γλυκύνῃ τὸν πόνο χιλιάδων ἀσθεῖων ἐπὶ πολλὰς γενεάς.

Οἱ Συμπολιταὶ του θὰ τὸν εὐγνωμονοῦν. Τὸ φῶς τοῦ πέρασμα ἀπ' τῇ ζωῇ δὲν θὰ σβύσῃ ἀπ' τίς ψυχὰς τῶν Ἀρτινῶν. Οἱ σημερινὲς γενεὲς ποὺ τὸν γνώρισαν θὰ μιλάνε στὶς ἐπόμενες γιὰ τὸν Ἀρτινὸν ἀρχοντα Ἀλέξανδρον Ζάραν, τὸν εὐγενικὸν καὶ καλὸν ἄνθρωπον, τὸν τιμιον ἔμπορον ποὺ ἔζησε μεταξὺ τῶν με

σεμνότητων καὶ ἀρετῶν καὶ ποὺ ἡ ψυχικὴ του ἀνάτασις καὶ ἡ εὐγενικὴ του χειρονομία τὸν κατεχώρησε στοὺς ὀλίγους Ἀρτινοὺς ποὺ πέρασαν καὶ δὲν ἔσθυσαν, στοὺς Ἀρτινοὺς Μεγάλους Εὐεργέτας.

Τὸ δοῦμά του μὲ εὐγνωμοσύνην θὰ ἐρρίσκεται στὰ χεῖλιά τῶν Ἀρτινῶν αἰῶνα, ὅπως αἰῶνιο εἶναι καὶ τὸ ἔργον του.

Θ. Ε.

Ο ΜΕΓΑΣ ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ

Τὴν 4ην καὶ ἡμίσειαν ἀπογευματινὴν ὥραν τῆς 5ης Αὐγούστου 1958 ἐτερομάτιζεν ἐν γαλήνῃ τὴν ἐπίγειον πορείαν του, τὴν πορείαν τῆς προσκαίρου αὐτῆς ζωῆς καὶ εἰσῆρχετο εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀθανάτων μεγάλων εὐεργετῶν τοῦ γένους, τέκνον γιγῆσιον καὶ ἐκλεκτὸν καὶ ἐπιφανὲς τῆς πόλεως ταύτης, ὁ Ἀλέξανδρος Ζάρας.

Ἐτερομάτιζεν μακάριος ὅτι ἀπειροάσατο ἐν τῷ κόσμῳ τοῖτῳ τὸ καλὸν καὶ ὅτι ἐπέτελεσεν τὸν προορισμὸν του ὡς τὸν ἡσθάνθη ἐκ νεαρῶν χρόνων ὡς μέλος νεμρὸν οἰκογενείας πατριαρχικῆς εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας ἐξόχους οἰκογενείας τῆς Ἀρτίας, αἱ ὠραῖαι οἰκογενεακαὶ παραδόσεις, παριδόσεις ἀγωγῆς καὶ ἀρετῆς, καλωσύνης καὶ εὐπρεπείας, ἀπετέλουν τὸ ἀσάλευτον βᾶθρον τῆς δημοιοργίας εὐγενῶν ἀνθρώπων μὲ ψυχικὴν ἀνωτερότητα καὶ πολιτισμὸν ἐκδηλούμενον εἰς τὴν προσωπικὴν των ζωὴν ἁλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπαγγελμιακὴν των τοιαύτην.

Ὑπῆρξαν ὠραῖοι καιροὶ εἰς τὸν τόπον τοῦτον καὶ ὑπῆρξαν δι' αὐτὸ πολλοὶ ὠραῖοι ἄνθρωποι εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς πόλεως ταύτης. Ὁραῖοι εἰς τὴν ψυχὴν, εἰς τὸν χαρμητῆρα, εἰς τὴν συναλλαγὴν των, εἰς τὴν παράστασιν των, εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς, τῆς κοινωνικῆς ἄλλης λεγύτης καὶ τῆς πρὸς τὸν συνάνθρωπὸν των συμπόνου καὶ ἀρωγῆς.

Μιάς τοιαύτης ὠραίας ἐποχῆς ἡ σεμνὴ προσωποποίησις ὑπῆρξεν καὶ ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον μνημονεύει σήμερον ὁ Δῆμος Ἀρταίων εἰς τὴν ἀπεριττον αὐτὴν Ἱεροτελεστιαν μὲ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς δεήσεις τῆς ἐκκλησίας.

Χρόος τοῦ Δήμου καὶ χρόος τῆς πόλεως ταύτης ἦτο καὶ εἶναι νὰ τιμήσῃ τὸν Ἀλέξανδρον Ζάραν. Καὶ ἐν ζωῇ. Καὶ εἰς τὸν θάνατον. Καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὸν θάνατον. Καὶ πάντοτε νὰ τὸν τιμᾷ, εἰς τὴν ἐπαλληλίαν τῆς διαιδοχῆς τῶν νεωτέρων γενεῶν. Καὶ ἀπὸ εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν

ἐκλιπόντα. Καὶ πρὸς παραινειματιμὸν τῶν ἐπιγενομένων.

Διότι, πράγματι, ὁ Ἀλέξανδρος Ζάρας εἶναι ὠραῖον παράδειγμα δι' εὐγενεῖς χειρονομίας, διὰ μεγάλας πράξεις, δι' ὑψηλὰς πτήσεις πρὸς σύλληψιν καὶ ἐπιτέλεσιν ἔργων μεγάλης πνοῆς, μεγίστης κοινωνικῆς ὠφελιμότητος, ἀγίας προσφορᾶς, ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα τῶν ἀνθρώπων τοῦ λόνου καὶ τῆς καταφρόνιας, τῶν ταπεινῶν καὶ καταφρονημένων τῆς ζωῆς, αὐτῶν ποὺ ἡ ζωὴ ὑπῆρξεν δάκρυ καὶ πόνος καὶ παράπονο καὶ ὀδύνη καὶ κρυφὸ μαρτύριον. Διότι αὕτη εἶναι ἡ μοῖρα τῶν ἀνθρωπίνων. Ποτὲ εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν δὲν θὰ λείψῃ ὁ πόνος καὶ ἡ δυστυχία καὶ ἅς σφυρίζουν ἐντεχνα οἱ σειρήνες τῶν κακῶν δαιμόνων ὅτι τάχα θὰ λείψῃ ἡ δυστυχία καὶ ἡ καταφρόνια σὰν καταργηθῇ ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ καὶ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος μηχανή.

Παράδειγμα λοιπὸν ὁ Ἀλέξανδρος Ζάρας πρὸς εὐλαβὲς προσκύνημα τῆς μνήμης του ἁλλὰ καὶ πρὸς μνησιν διὰ τὸ καλόν, τὸ ὠραῖον, τὸ θεῖον. Διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν πολλῶν. Διὰ τὸ γενικὸν καλόν. Καὶ πρὸ παντὸς διὰ τὴν ὠραιοποίησιν τῆς κοινωνίας ἡ ὁποία μὲ τὰς ὠραίας δημιουργίας τὰς κρατικὰς ἁλλὰ πρὸ παντὸς τὰς ἰδιωτικὰς αἰσθάνεται ὅτι ἀνεβαίνει ὑψηλὰ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἐπιπέδου.

Ἔτσι εἰς τὴν ἰδικήν μας Πατρίδα ἡ εὐποιΐα ἀποτελεῖ παράδοσιν ἐθνικὴν καὶ εἶναι ἀναρίθμητοι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν πλοῦτον των, τὴν δόξαν των, τὴν ζωὴν των, τὰ πάντα, διέθεσαν εἰς ἔργα φιλανθρωπίας, κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἀκρόμῃ εἰς ἔργα πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ παντοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα καταυγάζουν τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς ἐκείνων ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον καὶ ἐκείνων ποὺ ζοῦν καὶ τὰ χαίρονται καὶ διὰ τὰ ὁποῖα δέχονται, τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐ-

γνωμοσύνην χιλιάδων συνανθρώπων των και διὰ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀποκτήσει τὸν τιμητικὸν τίτλον τῶν Ἀξίων τῆς Πατρίδος, πὺδ πολὺ ἀκόμη τῶν Ἀξίων τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ζάρας ὑπῆρξεν ἄξιος τῆς Πατρίδος, Κυρίες καὶ Κύριοι. Τὸν ἰδιωτικὸν του βίον ἐν ἀρετῇ διανύσας, μετὰ πλοῦσιον μυστικὸν ψυχικὸν κόσμον συγκροτημένος ἀνθρωπος, πολίτης καὶ Ἑλληγ, ὑψώθη μίαν ἡμέραν, σὰν νὰ τὸν ἐλαχτάρισε συγκλονιστικὰ τὸ ὄρημα τῶν πονεμένων συνανθρώπων του, εἰς ὑπερέραν ἐνατένισιν τοῦ προσκαίρου βίου καὶ ἐξαπλισμένος ὅπως ἦτο ἀπὸ ἀπόψεως ψυχῆς καὶ χαρακτῆρος μετὰ τὴν ἀνθρωπιστικὴν ἐσωτέραν διάθεσιν καὶ τὴν ἀντίληψιν τοῦ χρέους καὶ τοῦ καθήκοντος ὡς τὸ ἐπετέλεσαν οἱ μεγάλοι εὐεργεταὶ τοῦ Γένους, ἔδωκε ὅλην του τὴν ψυχὴν καὶ ἐτελειώθη ἐν ζωῇ. Εἶχεν ἤδη φωτισθῇ ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ὡς τὴν διεκήρυξε καὶ τὴν ἐπεσφράγισε μετὰ τὴν θυσίαν του ὁ ἰδρυτὴς τῆς ὠραιότερας ἀνθρωπίνης κοσμοθεωρίας ὁ ἀπὸ Ναζαρετ αἰώνιος Λι δάσκαλος καὶ ὁδηγητὴς τῶν πάντων εἰς τὸν δρόμον τῆς ὁμορφίας, τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ ἀδελφότητος, εἰς τὸν δρόμον τῆς αἰωνιότητος.

Καὶ ἡ αἰωνιότης δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν θεῖαν γαλήνην τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς διὰ τὸν ἄνθρωπον ζεῖ διὰ τὸ καλὸν καὶ τὸ ὠραῖον καὶ διὰ τὸ καλὸν καὶ τὸ ὠραῖον πράττει δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη, εἰς τὴν ὁποίαν ζεῖ καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀποθνήσκει.

Τὸν Ἀλέξανδρον Ζάραν τιμῶμεν σήμερον.

Τὸν λευκὸν πρεσβύτερον ποὺ ἔδωκε τὰ πάντα διὰ τὸ καλὸν τῆς ἰδιαίτερας τοῦ πατρίδος.

Τὸν ἐτιμήσαμεν ἐν ζωῇ.

Θὰ τὸν τιμῶμεν ἔσσει.

Θὰ τὸν τιμοῦν καὶ οἱ μετ' ἡμῶς καὶ πρὸς περὶ νὰ τὸν τιμοῦν ἔσσει. Διότι τὸ ὄνομα τοῦ Μεγάλου Εὐεργέτου τῆς πόλεως ἔχει συνδεθῇ, δι' ἔργων αἰωνίων, μετὰ τὴν Ἀρταν.

Καὶ τοιούτων ἀνδρῶν ἡ μνήμη δὲν ἐπιτρέπεται εἰς καμμίαν ἐποχὴν νὰ λησμονηται.

Τοῦναντίον πρέπει νὰ ἀνανεώνεται διαρκῶς ἡ πρὸς αὐτοὺς ἐκδηλώσις τῶν τιμῶν καὶ ἐν παντὶ νὰ προβάλλεται ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον των, ὡς καθήκον καὶ χρέος.

Καὶ πρὸς παραδειγματισμὸν ἐπαναλαμβάνω τῶν ἐπιγενομένων, ὥστε καὶ ἄλλοι ἐκλεκτοὶ καὶ ὠραῖοι ἄνθρωποι ζηλωταὶ γενόμενοι τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης τοῦ ἀειμνήστου Ἀλεξάνδρου Ζάρα, ἄξιοι καὶ αὐτοὶ νὰ ἀναδειχθοῦν καὶ ἀκόμη ἀξιότεροι τῆς Πατρίδος καὶ μεγάλοι καὶ ἀξιοσέβαστοι εὐεργεταὶ τοῦ Γένους.

Ἀνδρὸς ἐκλεκτοῦ τὸ μνημόσυνον τελοῦμεν σήμερον. Ἀνδρὸς ἐκλεκτοῦ, τὸ ἔργον τοῦ ὁποίου προβάλλεται σήμερον ἐνώπιόν σας εἰς κάθε ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κίνησίν μας. Καὶ θὰ προβάλλεται ἀδιακόπως διότι εἶναι ἔργον αἰωνίας ἀξίας, ἔργον στερεόν, ἔργον ὁλόφωτον, γεμῆτον ἀνθρωπιστικῶν καὶ πολιτιστικῶν μεγαλείων. Καὶ τοιοῦτον ἔργον, διὰ νὰ ἐνθυμηθῶ τὸν ἀρχαῖον λόγον «οὗτ' εὐρὼς οὐδ' ὁ πανδαμάτωρ ἄμαυρώσει χρόνος». Διότι ζεῖ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Ζεῖ εἰς τὰς καρδίας τὰς ἰδικὰς μας. Καὶ θὰ ζεῖ εἰς τὰς καρδίας ἐκείνων ποὺ θὰ ἔλθουν ὕστερ' ἀπὸ ἡμᾶς.

Ἔτσι θὰ ζῇ ἀδιάκοπα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων ὅλων τῶν ἐποχῶν τῆς Ἀρτης τὸ ὄνομα τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ ἔργου τούτου, τοῦ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΖΑΡΑ. Καὶ θὰ εἶναι πράγματι, ἀληθινά, ἀπροσποίητα, γιὰ τὴς ἐπερχόμενες γενεάς, αἰωνία αὐτοῦ ἡ μνήμη.

Λόγος ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ Δημάρχου κ. Ἰω. Παπαβασιλείου κατὰ τὸ 40θῆμερον μνημόσυνον, ὅπερ ἐτέλεσεν ὁ Δήμος Ἀρταίων τὴν 7ην Σεπτεμβρίου 1958 εἰς μνήμην τοῦ Ἀλεξάνδρου Ζάρα.

Ο ΝΕΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΡΤΗΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Ἡ χειροτονία τοῦ Μητροπολίτου Ἀρτης κ. Ἰγνατίου Τσουγκρή ἐγένεν εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν Ἀθηνῶν εἰς τὰς 25 Σεπτεμβρίου 1958 ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Θεοκλήτου.

Ὁ Νέος Μητροπολίτης Ἀρτης κ. Ἰγνάτιος ἐγεννήθη εἰς τὰ Μέγαρα εἰς τὰς 13 Φεβρουαρίου τοῦ 1911. Εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα παρηκολούθησε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ὅπου καὶ ἀπεπεράτωσε τὴς Γυμνασιακῆς του σπουδῆς τὸν Ἰούνιο τοῦ 1928. Τὸ ἔτος 1932 ἔλαβε τὸ Δίπλωμα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγες ἡμέρας ἐκάρη μοναχὸς εἰς τὴν Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Μελετίου Μεγαρίδος. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἰδίου ἔτους διωρίσθη Ἱεροκλήρυς τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου εἰς τὸ Μοναστηράκι Ἀθηνῶν. Τὴν 1ην Ἰουλίου 1934 ἐχειροτονήθη Διάκονος καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ τριετίαν εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Πάντων. Καλλιθέας καὶ συνέχεια ἐπὶ τεσσαράμισι ἔτη εἰς τὸν Ἱερὸν Ναὸν τῆς Ἀγίας Ζώνης Ἀθηνῶν.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1942 ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος. Συνέχεια προεχειρίσθη, αὐθιμερόν, εἰς Ἀρχιεπισκοπὴν ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος κ.κ. Ἰσκώβου, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν προσέλαβεν ὡς Ἱεροκλήρυκα τῆς Μητροπόλεώς του, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ὑπηρέτησεν μέχρι τῆς 22ας Σεπτεμβρίου 1958, ὁπότε ἐξελέγη παμψηφεί Μητροπολίτης τῆς Ἀγιοτάτης Μητροπόλεως Ἀρτης.

Εἰς τὸν νέον κ. Μητροπολίτην τὸ περιδοτικὸν μας εὐχεται μακροχρόνιον καὶ τὴν ἐξ ὕψους ἐνίσχυσιν εἰς τὸ ὑψηλὸν του ἔργον.

Τὴν Κυριακὴν 14ην Σεπτεμβρίου ἔ. ἔ. καὶ ὥραν 11 π.μ. ἀνοίξε ἡ διοργανωθείσα ὑπὸ τοῦ Μουσικοφιλολογικοῦ Συλλόγου «Σκουφᾶ» ἑκθεσις Ζωγραφικῆς τῶν γνωστῶν καλλιτεχνῶν Κώστα καὶ Ἰωάννας Μαλάμου. Κεκλημένοι ὑπὸ τοῦ Συλλόγου οἱ ἐκλεκτοὶ καλλιτέχναι εἰς τὴν πόλιν μας, ἐξέθεσαν εἰς μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ Λυκείου Ἀρτης 48 πίνακες (ἐλαιογραφίες, ἀκουαρέλλες, παστέλ, τέμπερα). Ὁ λήμαρχος Ἀρταίων κ. Ἰωάννης Παπαβασιλεῖου ἐκήρυξε τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκθέσεως παρουσίᾳ τῶν ἀρχῶν καὶ πολλῶν φιλοτεχνῶν. Πλήθος συμπολιτῶν μας ἐπεσκέφθη τὴν ἐκθεσιν καὶ ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πινάκων ἐπωλήθησαν κατὰ τὴν πενθὴ μερὸν διάρκειαν τῆς ἐκθέσεως. Τὸ κοινὸν τῆς πόλεώς μας ἐτίμησε δεόντως τὴν καλλιτεχνικὴν ἐργασίαν τῶν Ἡπειρωτῶν Καλλιτεχνῶν, τοὺς ὁποίους περιέβαλε μὲ ἰδία τέραν συμπάθειαν.

ΤΑ ΨΗΦΙΔΩΤΑ ΤΗΣ ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΡΙΑΣ

Τὸ Σεπτέμβριον εἰς τὸ Μόναχο ἔγινε Συ νέδιο Βυζαντινῶν Σπουδῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβαν μέρος πολλοὶ Βυζαντινολόγοι. Ἐκεῖ ἔγιναν πολλῆς ἀνακοινώσεως καὶ ἰδιαιτέραν αἰσθησιν ἐπροξένησεν ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Α. Ὁρλάνδου γὰρ τὴν Παρηγορήτρια τῆς Ἀρτας. Ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ Σοφοῦ Καθηγητοῦ ἀφωροῦσε κυρίως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ τρούλλου (Παντοκράτορος καὶ δώδεκα προφητῶν), τὴν ὁποίαν ὁ κ. Ὁρλάνδος ἐνήγησε μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ζωγράφου κ. Φώτη Ζαχαρίου.

Ο,ΤΙ ΜΑΣ ΓΡΑΦΟΥΝ

νύριε ιευθυντά,

Στὸ 6ο τεύχος τοῦ Περιοδικοῦ «Σκουφᾶς» δημοσιεύτηκε μιὰ ἐξαιρετικὴ ἐργασία τοῦ κ. Κωνίνου Ἀθ. Διαμάντη «Τὸ ἄρματῶ λίκι τῶν Τζουμέρκων καὶ οἱ Κουτελιδαῖοι», πρὸς τὴν ὁποίαν πολλὰ ἔμαθε καὶ ὁ γράφων ἐδῶ. Ὁ κ. Διαμάντης προσδιορίζει τὴν ἀκτίνα τῆς δράσης τοῦ Καπετανάτου τῶν Κουτελιδαίων, ἀνηγράφει στὴν ὑπ' ἀριθ. 1 ὑποσημείωση, σελ. 278, ὅτι τὸ χωριό μου "ἔγιναντα ὑπήγετο ἐπὶ Τουρκοκρατίας στὸ ἴμῳ Μαλακασίου. Λάθος Γνωρίζω καλά, ὅτι ἡ "ἔγιναντα ἦταν στὸν παζά Ἰωαννίνων, ἐνῶ ἡ Πράμαντα ἦταν στὸ Μαλακασί.

Μὲ τὴν εὐκαιρία τούτη, λαμβάνω ἀφορμὴν ἀπὸ ἓνα δημοσίευμα τοῦ περασμένου ἔτους σὲ κάποια ἐφημερίδα τῆς "Ἑλλάδας, προσθέτω πρὸς ἀποκατάσταση τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας, ὅτι ἡ "ἔγιναντα καὶ ὄχι ἡ Πράμαντα χρησίμευσεν ὡς πρῶτεύουσα τῆς "ἑπαρχίας Τζουμέρκων. Τὸ σπῆτι μας μάλιστα ἐνοικιάστηκε γιὰ ἔπαρχεῖο καὶ ὁ Πατέρας μου, ὁ μακαρίτης, σάν ἀπόφοιτος τῆς τρίτης τάξης τῆς Ζωσιμαίας "σχολῆς, διωρίστηκε, μετὰ τὴν προσάρτηση, ὁ δὲ τὸν Βουλευτὴ τῆς "ἑπαρχίας "ωσαντή Κωϊκῆς, ὑπάλληλος τοῦ "ἑπαρχείου.

Μὲ ἐκτίμηση

ΚΩΣΤΑΣ ΑΓΝΑΝΤΗΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

—Τὴν 12 καὶ 13 Αὐγούστου ἐ. ἔ. στὸ Ἑθνικὸ Στάδιο ἐδόθησαν δύο παραστάσεις Ἀρχαῖου Δράματος ὑπὸ τοῦ Θιάσου τῆς Ἀττικῆς Σκηνῆς τοῦ κ. Καραντινοῦ, μὲ τὰ ἀρχαῖα ἔργα «Αἶας» τοῦ Σοφοκλέους καὶ «Πλοῦτες» τοῦ Ἀριστοφάνους. Τὸν Θίασο τοῦ κ. Καραντινοῦ ἐκάλεσε εἰς τὴν πόλιν μας ὁ Σύλλογος «Σκουφᾶς».

—Τὴν 22 Σεπτεμβρίου ἐξελέγη Μητροπολίτης Ἀρτης ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλλάδος ὁ Πρωτοσύγγελος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος κ. Ἰγνατίος Τσιγκρῆς.

—Τὴν 22 Σεπτεμβρίου ἀφίχθη εἰς τὴν πόλιν μας καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ὁ νέος Νομάρχης Ἀρτης κ. Τζόβας.

—Τὴν 28 Σεπτεμβρίου ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἰδιωτικοῦ ἐκπαιδευτηρίου — Λυκείου Ἀρτης τοῦ κ. Ν. Χολ. Ψαθά. Τὸ Ἐκπαιδευτήριον περιλαμβάνει Νηπιαγωγεῖον, Δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ Γυμνάσιον.

—Ὁ συμπατριώτης μας Γυμνασιάρχης κ. Νικόλ. Παπασπύρου ἐξελέγη Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

—Τὴν 21 Σεπτεμβρίου ἐ. ἔ. ὁ Διδασκαλικὸς Σύλλογος Νομοῦ Ἀρτης συνήλθεν εἰς τὴν τακτικὴν Γενικὴν του Συνέλευσιν διὰ νὰ συζητήσῃ ἐπὶ τῶν φλεγόντων ζητημάτων τοῦ κλάδου του καὶ τὴν ἐκλογὴν νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου. Εἰς τὴν Συνέλευσιν ἔλαβον μέρος 200 Δημοδιδάσκαλοι τοῦ Νομοῦ. Τὸς διδασκάλους ἐχαίρετισαν δι' ἐμπνευσμένης ὁμιλίας ὁ κ. Νομάρχης. Ἐπίσης ὁμίλησεν ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς κ. Γ. Παπαϊωάννου περὶ τῶν διδασκτικῶν συστημάτων ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον.

—Τὸν Σεπτέμβριον ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐν δῶδ Σκουφᾶ νέας Χειρουργικῆς καὶ Γυναικολογικῆς Κλινικῆς τῶν Ἱατρῶν κ. κ. Θ. Τζαχρήστα καὶ Χαρ. Τζουμάκα.

—Ἀπερσίσθη ὁριστικῶς καὶ πρόκειται νὰ δημοπρατηθῇ ἡ ἀνεγερσις τοῦ νέου Τουριστικοῦ Ξενοδοχείου Ἀρτης. Τὸ Τουριστικὸν Ξενοδοχεῖον θ' ἀνεγερθῇ ἐντὸς τοῦ Φρουρίου.

—Ὁ Σύλλογος «Σκουφᾶς» ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς Ἐκδόσεως τοῦ Τουριστικοῦ Ὁδηγοῦ, ἐζήτησε τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῶν εὐπορούντων συμπολιτῶν μας.

—Ἡ Ἐφετεινὴ παραγωγὴ ἐσπεριδοειδῶν θὰ ἀνέλθῃ εἰς 70.000 τόνους, τοῦ δὲ βάμβακος εἰς 1.000.000 ὀκάδας.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Γ. Θεοτοκό: Τὸ τίμημα τῆς λευτεριάς (Κατσαντώνης). Ἔργο σὲ τρεῖς πράξεις.

Κλ. Μπανταλούκα: Ἡ κατανάλωσις εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς συνολικὸν οἰκονομικὸν μέγεθος. Ἀθῆναι 1958.

Δ. Σαλαμάγκα: Ἡ «Κόσσαν» καὶ ἡ «Βλῆωρα». Δ. Σαλαμάγκα: Γιαννιώτικα Λαογραφικὰ μελετήματα. Ἰωάννινα 1958.

Δ. Σαλαμάγκα: Ἡ τρίτη κατὰ τοῦ Σουλίου ἐκστρατεία τῶν Τούρκων 1772. Γιάννινα 1958.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «Ἐπιθεώρηση Τέχνης» Ἀθῆναι, «Πάν» Ἀθῆναι, «Νέα Πορεία» Θεσσαλονίκη, «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» Ἰωάννινα.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: «Ἀγροτικὸς Ἀγὼν» Ἀθῆναι, «Ἐλεύθερος Λόγος» Ἀρτα, «Ἐμπρός» Ἀρτα, «Νέα Ἐποχὴ» Ἀρτα, «Ἡχώ» τῆς Ἀρτης» Ἀρτα.